

Jaargang 32, nr. 1, maart – april – mei 2017

# van wirs

Driemaandelijks tijdschrift van heemkundekring 'Amalia van Solms', Baarle-Hertog-Nassau

# kaante

P918514



# Colofon

Heemkundekring 'Amalia van Solms' houdt zich actief bezig met het erfgoed van Baarle, Castelné, Ulicoten en Zondereigen om de kennis ervan te vergroten en de verzamelde gegevens beschikbaar te stellen.

## Heemhuis

Kerkstraat 4, 2387 Baarle-Hertog

Openingstijden:

- Elke woensdagavond van 19.30 tot 21.00 uur
- Elke eerste zondag van de maand van 10.30 tot 12.30 uur

## Bankrelatie

- NL 13 RABO 0103 8949 69
- Persoonlijk lidmaatschap: € 15,00
- Gezinslidmaatschap: € 20,00
- Jeugdlidmaatschap: € 5,00



## Secretariaat (Maria Voeten)

B: Kerkstraat 4, 2387 Baarle-Hertog  
NL: Postbus 225,  
5110 AE Baarle-Nassau  
0031 (0)13 507 8133  
info@amaliavansolms.org

## Voorzitter (Ad Jacobs)

0031 (0)13 507 8258

## Penningmeester (Nelly Pieke)

0031 (0)13 508 3408  
penningmeester@amaliavansolms.org

## Verantwoordelijke uitgever

Ad Jacobs, Kerkstraat 4,  
2387 Baarle-Hertog

## Website

- [www.amaliavansolms.org](http://www.amaliavansolms.org)
- [www.dodendraad.org](http://www.dodendraad.org)
- Voor de digitale nieuwsbrief van de heemkundekring aanmelden via website [amaliavansolms.org](http://amaliavansolms.org)

## Van Wirskaante

Overname van teksten is toegestaan mits bronvermelding. Losse nummers zijn verkrijgbaar voor € 5,00 per stuk.

## Redactieadres

vanwirskaante@amaliavansolms.org

## Realisatie en druk:

Koninklijke Drukkerij Em. de Jong,  
Baarle-Nassau  
Oplage: 1300.

# Inhoud

## 5 Voorwoord

## 6 Aan de praat mee... (64) To Mathijsen-Simons

To woont in het huis met de twee huisnummers op Loveren. Ze is beslist de meest geïnterviewde en gefotografeerde vrouw van Baarle. Al zestig jaar levert ze gratis positieve reclame voor ons dorp.



## 18 'De Limfa zat er niet voor niets'

Bij het archeologisch onderzoek op het voormalige Limfaterrein aan de Chaamseweg zijn veel waterputten gevonden.

## 23 Ontmoetingen in een andere wereld (1)

Antoon van Tuijl kreeg de kans om in 1982 op bezoek te gaan bij een aantal oud-Baarlénaren in Kameroen.

## 31 Hoe uniek is Baarle? (2)

In deze aflevering werpt Herman Janssen een blik op enclaves in Centraal-Azië.



## 41 Struikheide (37)

Het kruidenvrouwje heeft zelf een vraag.

## 43 Verhalen rond de bevrijding van Loveren (2)

## 54 Hoogspanning aan de Belgisch-Nederlandse grens (21)

Vooraf het afgelopen decennium zijn er veel draadafsluitingen en grensmuren bijgekomen. Het lijkt wel een rage!

## Redactie

Harry Benschop (a.i.)

Leo Voeten (a.i.)

Aan dit nummer werkten mee:

Harry Benschop, Ad Jacobs,

Herman Janssen, Jeanne Meeuwesen,

Nelly Pieke, Fons Raeijmaekers,

Antoon van Tuijl, Leo Voeten,

Maria Voeten-Wouters.

Foto's: hkk Amalia van Solms,

tenzij anders vermeld.

Jaargang 32, nr. 1, maart – april – mei 2017

# van wirs

Driemaandelijks tijdschrift van heemkundekring 'Amalia van Solms', Baarle-Hertog-Nassau

# kaante

## 60 Merkwaardigheden

Antoon van Tuijl laat zijn gedachten gaan over de juiste schrijfwijze van het Baarles dialect. Is die er wel?

## 64 In memoriam

## 65 Amalia aan het werk (9)

Met daarin opgenomen de agenda voor de 41e ALV.



## 71 Arme Amalia (95)

In deze rubriek worden vanaf nu de aanvullingen van Amalia's bibliotheek opgenomen.

## 75 Uit de dagboeken van Jo Huibregts (12)

De gemeenteraden van Nassau en Hertog spreken in 1972 over de aankoop van het klooster van de Broeders van de Christelijke Scholen.

## 81 Nieuwe leden

## 82 Startschot Bels Lijntje 150 jaar

Op 23 april Erfgoeddag wordt op het grensstation de aftrap gegeven voor Bels Lijntje 150 jaar.



## 84 Activiteitenkalender

# Voorwoord

*Amalia heeft het nieuwe jaar geopend met een gezellige en goed bezochte nieuwjaarsreceptie.*

*Onder het genot van een drankje en een lekkere wafel van Marcel Gulickx wensten onze leden elkaar een gelukkig en vooral gezond jaar toe. Bij deze beste wensen kan ik me alleen maar bij aansluiten.*

Op de nieuwjaarsreceptie heb ik met u teruggekeken op ons jubileumjaar. Samen met onze leden hebben we ons 40-jarig bestaan op een gepaste wijze gevierd. Niet te uitbundig, maar wel voor elk lidmaatschap een prachtig jubileumboek. Een boek waar we echt trots op zijn. Met niet alleen de historie van Amalia in woord en beeld maar ook de geschiedenis van onze beide gemeenten. En natuurlijk geweldig dat de Sint het eerste boek persoonlijk kwam overhandigen.

Ons jubileumjaar is op een voortreffelijke wijze georganiseerd door de leden van de werkgroep Speciale Projecten. Zij hadden een schat aan ervaring in huis, want dezelfde groep heeft ook ons zilveren jubileumfeest georganiseerd. We kunnen terugkijken op een algemene ledenvergadering met een bijzonder tintje door de jubileumkwis en op het minisymposium met



Het was gezellig druk op de nieuwjaarsreceptie.

gewaardeerde sprekers als professor Jos Swanenberg en professor dr. Stefaan Top. En natuurlijk begin december op de presentatie van ons jubileumboek.

Ik kijk met veel plezier terug op dit jubileumjaar en stel vast dat er bij Amalia veel bijzondere vrijwilligers actief zijn. Een van deze vrijwilligers kreeg de Koninklijke onderscheiding opgespeld. Een terechte en zeer verdiende onderscheiding voor ons aller Ria Laurijssen.

Ik kijk ook graag vooruit naar wat het nieuwe jaar ons zoal gaat brengen. De samenstellers van het activiteitenprogramma hebben goed gekeken waarvoor onze leden, u dus, belangstelling hebben.

We zien dan ook onze vaste activiteiten zoals de lokale heemdag, heemreizen, avondwandelingen, lezingen en voordrachten. Op al deze activiteiten wordt geattendeerd via de agenda achterin de Van Wirskaante, via de digitale nieuwsbrief van Amalia (u kunt zich via de website hierop abonneren) en via Ons Weekblad. Voor de activiteiten waarvoor u zich moet inschrijven zoals de heemreis of de lokale heemdag maken we dit jaar een aparte folder die u eind april in de bus vindt. De data staan al achterin deze Van Wirskaante

in de activiteitenkalender vermeld. Noteer ze alvast in uw agenda, inschrijven kan vanaf eind april.

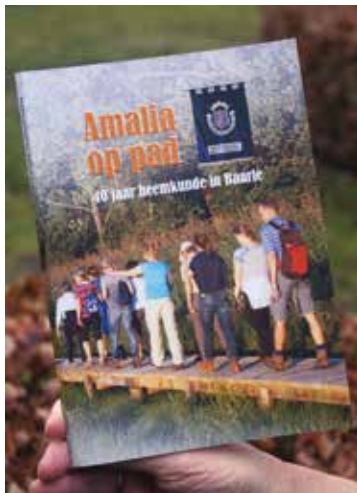
De eerste voordracht van dit jaar, door Rinie Vermaire, is al weer achter de rug. Het was een avond genieten en lachen met zijn verhaal over Ouwer Worre en dat worden we immers allemaal. Dit jaar natuurlijk veel aandacht voor 150 jaar Bels Lijntje. Voor de organisatie hiervan is een stichting en vzw opgericht om het omvangrijke programma in goede banen te leiden. In dit bestuur zijn ook onze leden actief en wij hebben toegezegd op gepaste wijze activiteiten te ondersteunen. Dit kan op het gebied van organisatie, historisch onderzoek maar ook in een financiële bijdrage voor cultuurhistorische onderdelen van het project. Op zondag 23 april wordt in Baarle-Grens het startschot gegeven voor deze activiteiten. Tegelijkertijd vindt op dezelfde locatie de centrale presentatie van Erfgoeddag voor de regio Noorderkempen plaats, presenteren Amalia en Poppelius zich en is de Opening Toeristisch Seizoen van de VVV Baarle en Dienst Toerisme Ravels en Turnhout. Over samenwerking gesproken! Noteer deze datum, zorg dat u er die dag bij bent aan de grens.

Er rijdt elk half uur een gratis pendelbus vanaf het VVV-kantoor aan de Nieuwstraat. Bij mooi weer is er natuurlijk niets op tegen de fiets te pakken en over het Bels Lijntje naar de grens te gaan. Wat er op zondag 23 april aan de grens staat te gebeuren, leest u in grote lijnen achterin deze Van Wirskaante.

Onze werkgroepen spelen een belangrijke rol binnen onze vereniging. Ik heb dit al meerdere keren gezegd. Zij zijn de draaischijven binnen onze vereniging. We zien echter dat de belangstelling om te werken in zo'n werkgroep bij de leden jammer genoeg terugloopt. Sommige werkgroepen hebben echt nieuwe leden nodig om verder te kunnen.

Binnen onze vereniging coördineert Jan Willekens de werkgroepen. Bij hem kun je terecht met alle vragen over de werking en doelstellingen van onze werkgroepen. Wil je wat doen binnen Amalia, neem dan eens contact met hem op.

Dinsdag 21 maart houden wij onze 41e Algemene Ledenvergadering in het Cultureel Centrum



**Het jubileumboek, een kloeke uitgave.**

van Baarle. De agenda/uitnodiging voor deze ALV vindt u in deze Van Wirskaante in de rubriek 'Amalia aan het werk'. Het bestuur rekent op een ruime belangstelling van onze leden.

De ALV is de belangrijkste bijeenkomst van de vereniging. Het bestuur legt immers verantwoording af over de organisatie van onze vereniging en over het gevoerde financiële beleid. Maar het is ook dé gelegenheid om nieuwe ideeën aan te dragen voor ledenactivitei-

ten; dat wordt ten eerste op prijs gesteld.

Binnen het bestuur hebben we nog steeds een onderbezetting van twee leden. Dit jaar zijn er drie bestuursleden aftredend; zij hebben aangegeven herkiesbaar te zijn. Momenteel zijn we bezig met een aspirant-bestuurslid. Hij heeft de afgelopen maanden meegedraaid in het bestuur. Wij hopen dat we hem op onze Algemene Ledenvergadering voor kunnen dragen als bestuurslid.

Met ons bestuur zal ik me ook dit jaar inzetten om voor onze leden een prima heemkundig jaar te organiseren. Hiervoor reken ik op dezelfde goede samenwerking binnen ons bestuur, met de werkgroepen en met andere verenigingen en organisaties. Door op deze wijze samen te werken hebben wij het afgelopen jaar veel bereikt. Je ziet dit ook terug in onze jubileumuitgave 'Amalia op pad, 40 jaar heemkunde in Baarle'. En nu het eenenveertigste!

Ad Jacobs, uw voorzitter

---

## Contributie 2017

Bij deze Van Wirskaante treft u een nota aan voor de contributie 2017. Het innen van alle contributies is nog veel werk en daarmee kunt u ons helpen.

Graag ontvangen we uw contributie vóór de op de nota aangegeven datum op onze RABO-rekening: NL13 RABO 0103 8949 69.

Wilt u bij de betaling alstublieft uw relatienummer en/of factuurnummer vermelden? Dat voorkomt misverstanden en zoekwerk, want wij hebben nogal wat leden met dezelfde familienaam.

Leden die Amalia een automatische incasso hebben

gegeven, hoeven niets te doen. U ziet dat onderaan de nota staan. Uw contributie wordt binnen zes weken geïncasseerd.

Heeft u vragen of wilt u een machtiging afgeven om jaarlijks de contributie te innen, dan kunt u mij mailen: [penningmeester@amaliavansolms.org](mailto:penningmeester@amaliavansolms.org) of contact opnemen met Maria Voeten van het secretariaat van Amalia.

Hartelijk dank,

Nelly Pieke  
Penningmeester

*'t Was hard werken maar ik deed 't gèere genoeg...*

# Aon de praot mee.... (64)

## To Mathijsen-Simons

ANTOON VAN TUIJL

*Op een winterse dag in het nog jonge nieuwe jaar begeef ik me naar Loveren om 'aon de praot' te raken. Bij de voordeur waar een enclavegrens doorheen loopt, kies ik de de linker deurbel waarbij huisnummer 2 met een Belgisch vlaggetje tegen de muur zit. To Mathijsen doet open en even later zitten we aan de tafel in de ruime, helder lichte woonkeuken. Er hangen een schilderij en een prent van haar oude huis aan de muur. We raken goed aan de praot. Daar hoeft je To niet voor aan te moedigen!*



Een schilderij van Cor van der Bok.  
Foto A. v. Tuijl



Het grote huis op Loveren. verzameling Heemhuis

### Wie is To Mathijsen?

Zij wordt geboren op 24 april 1932 en krijgt de doopnamen Catharina, Maria, Cornelia. Haar vader is Gustaaf Maria Simons (geb. 4 april 1890) en haar moeder is Elisabeth Braspenning (geb. 22 februari 1904). Deze ouders krijgen zes kinderen. To heeft twee broers en drie zussen. Een van haar broers is intussen overleden. De familie woont aan het plein van Loveren, recht tegenover haar huidige woning. "Ik ben als Nederlandse geboren", zegt To, voordat ik er naar kan vragen. In Baarle weet je dat nooit! Haar ouders verdienen

de kost met een boerderij, een gemengd bedrijf.

To kijkt tevreden terug op haar vroegste jeugdijaren.

Ook aan haar lagere schooltijd bewaart ze goede herinneringen. Ze zat op de bewaarschool bij zuster Emmanuel, die heel veel Nassause kinderen onder haar hoede gehad heeft. Ook in de basisschoolklassen kreeg ze les van heel goede zusters. "Maar d'r was 'r ook een, dè waar een héél kaoi," zegt To en laat daarbij haar stemvolume dalen. "Die kon héél kaod worre! D'r was ene keer een mèske vervelend. Dè moest van de

zuster achter in de klas gaon zitten, maar dè deej 't nie. De zuster viét 'r in de'r kraog en ze waren zóó achter in't lokaol. De opgezette vogels die daar in een vitrinekast stonnen, verschoten d'r van. Maar jao, het glas van die kast vloog dan ook aon scherven. Het mèske moest flink meej heuren haorbos schudden om er al de scherfkes uit te krèègen. Wij schrokken daor wel van," weet To nog. "Zoiets blèft oe bij!" Het kind is wel naar de dokter geweest, want het had een aantal bloedende wonden van de vallende scherven. Geen prettige herinnering. To weet ook nog goed – en dat vond ze altijd heel fijn – hoe ze op weg naar school een vriendinneke bij Van Gompel ophaalde in het Blommestraotje (*Burgemeester Van Gilsestraat. Red.*) en verderop ook nog een. Samen liepen ze dan naar de Nieuwstraat, gingen langs het klooster van de zusters Dominicanessen, want de Gerardus Majella meisjesschool stond achter het klooster. (*Later stond er de Amrobank. Nu vestigt begrafenisondernemer Creemers zich daar. Red.*).

### Angstige tijd

Wanneer we de oorlog aanroeren, blijkt To nog altijd zeer onder de indruk van de meidagen in 1940. Ze ziet nog steeds voor zich hoe onvoorstelbaar veel Duitse soldaten op Loveren aankomen. Lange rijen paarden met allerlei soorten karren en wagens en zóveel soldaten. Er is ook een keukenwagen bij. Die is de hele dag blijkbaar nog niet gebruikt. De mensen van Loveren ondervinden dezelfde dag dat veel van die soldaten honger hebben. Bij Simons zijn ze nauwelijks binnen of ze plukken een gerookte ham uit de schouw en zijn ermee



To zit op de bewaarschool.

weg. Op andere plaatsen vangen ze kippen. Ook worden er eieren geraapt waar die te vinden zijn. Nu komt de kok bij zijn keukenwagen in actie om alles wat de soldaten bijeen gescharreld hebben te bakken en te braden. Tijdens de bezettingsjaren blijft het aanvankelijk, naar haar ervaring, vrij rustig. Maar eind 1942 breken er voor haar toch benarde tijden aan. In korte tijd worden er veel Baarlenaren, vooral schoolkinderen, ernstig ziek. Er heerst difterie! To raakt ook besmet en belandt in het ziekenhuis in Tilburg. Met de taxi van Leijten uit Ulicoten wordt ze weggebracht. Eerst komt ze geïsoleerd te liggen en komt later op een zaal terecht in een reeks barakken. Overdag wordt de volledig glazen wand van de zaal opengeschoven. Men denkt dat de buitenlucht de zieken goed zal doen. Van eind oktober tot begin januari verblijft To in het ziekenhuis. Haar vader komt met enige regelmaat op de fiets naar Tilburg. Die mag zijn dochter zien vanachter een hek op enkele meters afstand. Men is heel bang voor het doorgeven van de besmetting. Moeder Simons kan al die tijd maar twee keer op bezoek komen. De fietstocht naar Tilburg en terug is teveel voor haar daar ze in verwachting is. Achteraf

blijkt dat de onderwijzeressen Toos en Tini Schobbers drager geweest moeten zijn van de ziekte. Zonder er zelf last van te hebben, gaven ze de vervelende kwaal ongewild door aan een aantal kinderen. "Niemand wist waar het vandaan kwam en een remedie was er ook nie," zegt To. Ze heeft het er goed vanaf gebracht, dat wel.

Dit is niet de enige onderbreking in haar lagere schooltijd. De Duitsers hebben namelijk de meisjesschool gevorderd. Het onderwijs ligt tijdelijk stil. De zusters vinden alleen in de zomer een oplossing. Dan loopt het vee buiten. De boeren zijn gewend de stallen dan goed schoon te maken. Daarin kunnen de zusters enkele klassen inrichten. Ze mogen van de Duitsers hun schoolspullen verhuizen. Zo wordt school gedaan bij de families Kuijpers, Braspenning en bij Mathijsen.

Nog meer spanning ontstaat er naarmate de tijd vordert. Er komt een periode dat jongens en mannen zich moeten melden om te gaan werken in Duitsland. Ook Jef komt daarvoor in aanmerking. Die heeft daar geen zin in. Samen met een paar anderen bouwt hij een schuilplaats hoog in de schuur. Daar kruipen ze weg, wanneer de vervelende Duitser 'Ferdinandje' zijn ronde doet. To is maar wat blij dat ze Jef nooit weggestuurd hebben. Zij heeft een Baarlenaar die wel in Duitsland werkte, zien terugkomen in Baarle. Je kon heel goed zien dat hij heel hard had moeten werken en slecht te eten kreeg, weet zij zich nog goed te herinneren. Radio luisteren wordt door de bezetter streng verboden. De toestellen moeten zelfs ingeleverd worden. Bij Mathijsen houden ze



**Staf en Lieske Simons, de ouders van To.**

er toch een achter. Heel de buurt komt er luisteren, vooral na de landingen in Normandië. Iedereen volgt met spanning de vorderingen die de geallieerden maken bij het terugdringen van de Duitsers. “Toen de bevrijders in de buurt van Antwerpen waren, konden wij ‘den oorlog’ hier horen. Daar klonken harde doffe dreunen,” vertelt To. Eind september 1944 bereiken de bevrijders Merksplas en Zondereigen. Nu breekt er een angstige tijd aan. Pa Simons graaft een schuilkelder naast het huis. Hij bedekt de aarden binnenkant met strobalen, legt er palen, takkenbossen en stro overheen. Daar komt nog een laag zand over. Het hele gezin heeft daar meerdere keren gebruik van moeten maken. Wanneer ze daarin tijdens een beschieting weer veiligheid zoeken, raakt een granaat het huis en de muur valt precies op de schuilkelder. Het luik om in en uit te gaan is versperd. Ze kunnen er niet uit! Dat zijn angstige momenten. Buren

ruimen het puin weg, waardoor ze naar buiten kunnen. Het front stagneert in Baarle. To weet nog goed dat de mensen niet begrepen waarom het allemaal zo lang duurde en heeft nog veel herinneringen aan deze beroerde periode. Wanneer de Polen en Engelsen na ruim drie weken hun opmars voortzetten, denkt iedereen dat er nu dan toch vrede en veiligheid zal zijn. Dat is niet zo. Na de wekelange beschietingen over en weer, volgen nu de V-1’s en de V-2’s. Die zijn zo verraderlijk. Er is er eens een gevallen even voorbij Loveren. De hele buurt trilde en dreunde. To was toen juist in de winkel van Bakker Remeijssen. “Op zo’n moment vloog iedereen de kelder in, waar ge ook waart,” weet To nog. *(August Klaasen, ook bewoner van Loveren, schreef een dagboek tijdens de bevrijdingsperiode. Zijn relaas staat in de vorige en in deze Van Wirskaante. Red.)*

## Aan het werk

Met leren heeft de jonge To weinig moeite en ze wil best graag verder leren na de lagere school. Maar dat zit er niet in! Haar moeder wordt ernstig ziek als To goed en wel dertien jaar is. Ze moet aan het werk, want thuis is er het gezin dat veel zorg vraagt en op de boerderij is ook altijd werk. Er wordt dus niet gedacht aan doorleren. To doet het huishouden, maar mag tot haar vreugde wel af en toe een dag naar school, waar zuster Gaudia koken en naailessen geeft. Die komen voor To heel goed van pas. Intussen is het gezin Simons verhuisd naar de overkant van het plein.

Ze weet nog goed dat ze hard moest werken. Behalve in het eigen gezin, gaat ze ook regelmatig helpen bij de oude tantes die nog in haar geboortehuis wonen. Er komt heel wat kijken bij zo’n dubbel huishouden. Ze herinnert zich ook nog haar vele tochten naar Groot Bedaf. Daar woonde toen een tante die ook wel hulp kon gebruiken, vooral als er weer een kleine kwam. Ze gaat er op de fiets naar toe. “De baon naor Bedaf was toen nog een zandweg. Die was dikwijls heel modderig. Aon de kaant lag een heel smal streepke waar ge moest fietsen.” Met haar handen wijst ze een breedte van amper twintig centimeter. “En ‘t kon daor zó donker zèèn.... Jao, ‘t was hard werken, maar ik deej ‘t gèere genoeg!”

## Buren

Naast de boerderij van de familie Simons staat het grote huis dat vroeger ‘Herberg De Zwaan’ was. In de jonge jaren van To woont daar de familie Mathijssen.



Een van de zonen heet Jef. Hij is zo'n tien jaar ouder als To. Jef laat zich tegen haar ouders eens ontvallen: "Gullie hè't daor toch wel een schoon poppeke in huis." "Maar we hadden verder nijs," haast To zich te zeggen. Zij kennen elkaar zoals alle jongelui van Loveren elkaar kennen. To komt regelmatig wel eens bij Jef in huis. "Ge moet er wel 'ns wat haolen of brengen, zoals dè onder bureen gebeurt," verklaart To. Jef blijkt enkele jaren later zijn 'schoon poppeke' niet vergeten te zijn. Ze ontmoeten elkaar vaker en bewuster en krijgen verkering. Jonge geliefden krijgen weinig vrijheid in die tijd. Uitgaan...? Alleen bij de kermis mogen ze samen in Zaal Olympia en bij Klaasen in de



**Boerke Mathijsen en zijn vrouw Sjoke de Hoon, de ouders van Jef, achter op het erf.**

*Tekening A.v.Tuijl naar een oude krantenfoto*



**Trouwfoto van To en Jef.**

Kapelstraat gaan dansen. "Om tien uur wieren we terug thuis verwaacht en ge moest nie proberen om vijf minuten laoter aon te komen," herinnert To zich maar al te goed. Jef brengt haar netjes thuis, begroet haar ouders en neemt in de gang afscheid van To. Dat mag niet te lang duren! Al gauw wordt er geroepen of "dè daor onderhaand gedaon is." Ze zucht eens diep. "A's ge dè toch vergelijkt mee de jeugd van vandaog. Wè wieren we toch strak gehouwen!"

In het gezin van Jef verandert in vrij korte tijd heel wat. Moeder Mathijsen overlijdt. Broer Jan trouwt en verlaat de ouderlijke woning. Boerke Mathijsen, de vader van Jef overlijdt in 1952 en een jaar later trouwt zus Wies. Zij verhuist naar Antwerpen en broer Kees gaat met haar mee. Intussen heeft Jef de boerderij overgenomen. To en Jef zijn er aan toe om trouwplannen te maken. Dan moet er



**Kees Mathijssen leidt een koe over de grens om een fotograaf te plezieren.**

toch iets geregeld worden, want ze zijn familie van elkaar. Jef en de moeder van To zijn neef en nicht. Ze krijgen dispensatie. Op 18 november in 1953 trouwen ze. Een maand later dan schoonzus Wies. Tegen de gebruiken van die tijd in draagt die een witte trouwjurk. "Ik vond die zó schoon..." en zo komt het dat ook To in het wit trouwt.

Vanaf nu woont To in het huis met de twee huisnummers. Aan werk is er geen gebrek. Ook hier verzorgt To het eigen huishouden en steekt ze de handen uit de mouwen op de boerderij. Ze weet nog als de dag van gisteren hoe ze – als de koeien buiten lopen – 's morgens in alle vroege mee gaat melken. Net als veel boeren, hebben ook zij hun gronden verspreid liggen. Voor hun weiden moeten ze helemaal naar de 'Baol Haai', een eind ten zuiden van Ulicoten. Ze schaffen al vrij vroeg een auto aan, maar daarmee rijden ze meerdere keren vast. De zandwegen zijn in natte

perioden ook zo slecht. De koeien vormen het belangrijkste deel van de boerderij, maar ze gaan ook varkens houden. "Ge doet alles om 't inkomen wè te verhogen," zegt To. Dat is nodig ook, want er komen mondjes bij die mee gaan eten. In de loop der jaren worden er namelijk kinderen geboren, vier in getal. To is er heel gelukkig mee en kan al het extra werk met haar nijvere handen aan. Het gezin groeit ook nog doordat Kees, een van de broers van Jef, in de grote stad Antwerpen niet kan aarden. Hij keert terug naar Loveren en wordt opgenomen in het jonge gezin. Verschillende jaren werkt hij mee op de boerderij. "De kinderen hebben heel gèère meej hem te doen. Hij kan daar goed mee overweg," zegt To.

Ze weet nog dat ze vaak is gaan melken met de auto. De melkkanen gaan dan achterin en de twee oudste kinderen zitten daar bovenop. Oma zorgt intussen voor

de twee kleintjes. To weet altijd oplossingen te vinden. Maar niet alles zit mee. Niemand kan vermoeden dat de man ziek wordt en in een periode van zeven jaar steeds meer verzorging nodig heeft. "Ik weet heel goed wat mantelzorg is," zegt To veel betekend.

### **Ge moet door**

Het noodlot heeft nog meer op zijn programma. Zo'n vijftiengint jaar geleden slaat het genadeloos toe. Terwijl To nog een karwei af maakt in de stal, is Jef in de weer met het klaarmaken van de tafel voor een broodmaaltijd. Hij zet de koffiepote op tafel en zakt in elkaar. To, juist binnen, weet dat hij niet meer te redden is. Wat een slag! De kinderen zijn alle vier al de deur uit. Zij staat er alleen voor.

Gelukkig woont haar zoon Dré in het andere deel van het huis. Daardoor heeft To niet zo sterk het gevoel alleen te zijn, maar toch.

Er moet zoveel geregeld worden en bovendien..., de varkens willen eten en de koeien moeten gemolken worden. Wanneer To zegt: "Ge móet door!" hoor ik in haar stem de wilskracht waarmee ze ook werkelijk door gegaan is.

Geleidelijk begint ze de boerderij af te bouwen. Het melkvee doet ze eerst van de hand. Dat scheelt al heel veel werk.

### Met stukjes en beetjes

Natuurlijk ben ik heel benieuwd hoe To het ervaart om in zo'n historisch pand te wonen. Zij probeert een en ander in volgorde te vertellen. Dat het huis al heel oud is, weet ze wel. Maar als het over vroegere bewoners gaat, dan gaat haar geheugen terug naar Toontje Nijssen. Die is rond 1900 de eigenaar van 'Herberg De Zwaan'. Hij heeft ook een kleine brouwerij. Daarin is veel water nodig. De waterputten zijn nog altijd op het erf aanwezig. Bovendien drijft hij een boerderij. Boerke Mathijssen – zo noemen ze de vader van Jef, zegt To – komt in 1915 vanuit Galder-Strijbeek naar Baarle en koopt de herberg met aanhorigheden. Al vrij snel sluit hij het café. Hij vindt het maar niks dat er 's avonds een paar mannen langzaam zat zitten te worden. Pa Mathijssen moet dan tot laat naar hun gezever gaan zitten luisteren, terwijl 's morgens al weer vroeg de wekker gaat, omdat er gemolken moet worden. Dat is hij beu! Na eeuwen is het gedaan met de herberg. Pa steekt zijn energie in de boerderij die zoon Jef later overneemt.

To denkt dat de ouders van Jef vooral aandacht hadden voor het boerenwerk. Daardoor zijn ze bijna hele dagen buiten bezig. Ze wonen

eigenlijk hoofdzakelijk in een kleine aanbouw. De rest van het grote huis krijgt weinig aandacht en raakt zelfs in verval. Zoals eerder gemeld, overlijdt in 1952 Boerke Mathijssen. Na hun huwelijk wonen Jef en To in het grote huis. Ook zij huizen vooral in de aanbouw. De woonkwaliteit verbeteren is voorlopig niet aan de orde. Het goed op gang brengen van de boerderij gaat voor. Maar na zo'n jaar of tien beginnen Jef en To met het opknappen van hun huis. Dat kan alleen met mondjesmaat, want al het geld dat ervoor nodig is, moet eerst wel verdiend worden. In de loop der jaren slagen zij er in met stukjes en beetjes het hele huis te verbeteren en leefbaarder te maken. Het pand is groot genoeg om het te splitsen in twee woningen. "De verhuur

van het Hollandse deel gaf ons toch wat extra inkomsten. Dè was welkom," zegt To. Zij herinnert zich nog goed dat er op de bovenverdieping een aantal bedsteden was. Die herinnerden aan het vroegere logement. De tussenwanden waren gemaakt van een soort vlechtwerk van takken en daar was een mengsel van leem, kalk en varkenshaar tegenaan gesmeerd. "Die muurkes waren overal aan het scheuren en brokelen en dè gaaf zoveel rommel en stof, dè wij ze afgebroken en opgeruimd hebben," verklaart To. Zowel het Nederlandse als het Belgische deel van het huis zijn geregistreerd als monument. "Dè 's allemaol heel mooi," zegt To. "Daor horen heel veel regels bij. Ge moogt veul meer nie als wel!



Boerke Mathijssen en dochter Wies bij de kleine aanbouw.



### Loveren krijgt een hertenkamp.

Wij hebben veel verbeteringen aangebracht maar nooit een cent vergoeding gekregen. Wij vroegen die ook nie! Maar d'r is ook nooit gereclameerd!" Ze kijkt er een beetje ondeugend bij...

### Loveren kermis

In de jaren vijftig van de vorige eeuw doet burgemeester De Grauw van Baarle-Nassau pogingen om Loveren wat meer leven in te



Hugo de Groot. *Wikipedia*

blazen. De gemeente legt op het plein een hertenkamp aan. Stan Braspenning – bewoner van Loveren – verzorgt de dieren. Later gaat gemeentearbeider Bartje Hereijgers dat doen.

Loveren krijgt een eigen 'kermis'. De organisatoren willen graag een grote tent plaatsen om droog te blijven bij bepaalde activiteiten en om te kunnen dansen. Blijkbaar mag die tent niet op 'Hollandse grond' staan. "Zet ze dan maar op onzen Belse werft," zeggen Jef en To. Zoiets kan in Baarle. De Grauw wil nog meer. Hij komt een keer koffie drinken en vraagt aan Jef of die er iets voor voelt om weer een café te beginnen. De burger-vader ziet dat helemaal zitten en denkt al aan groepen toeristen die Loveren bezoeken. Er zou achter ook nog een mooie speeltuin voor de kinderen moeten komen. Ja ja, dit zou hij heel mooi vinden voor Baarle. Jef is boer in hart en nieren. Met een knipoog zegt hij: "Als ik daaraan begin, ben ik over een jaor m'n vrouw kwèèt." Er komt dus geen café.

### Ruhe, Hugo, Christina en Albrecht

To weet nog dat ze lang geleden eens een onderzoeker op bezoek kreeg. Dat was de heer Ruhe, voormalig huisarts uit Hilvarenbeek, die studie deed naar bepaalde typen Kempische huizen. De voormalige De Zwaan voldoet aan de kenmerken. Hij doorkruist het hele huis, meet alles op en maakt tekeningen van de dakconstructie. Wat later krijgt ze een boek van de man, waarin haar huis beschreven staat. Daarbij is zelfs de Commissaris van de Koningin aanwezig. *(Dit betreft het boek: 'Het dorpswoonhuis in de Kempen' van Dr. H. Ruhe, 1980. Het is in Bidoc van Amalia aanwezig. Red.)*

Het is To ook bekend dat er in het verleden enkele beroemde mensen in Herberg De Zwaan gelogeerd hebben. Zo kent zij bijvoorbeeld het verhaal van Hugo de Groot.

Die heeft volgens de overlevering in dit huis overnacht na zijn



Koningin Christina van Zweden. *Wikipedia*

Saint-Etienne] et un château joliment situé [Le Valkhof, démoli en 1796].

#### 20 novembre

De là nous sommes allés à Tiel. Là nous avons quitté le Rhin [Dürer veut dire: le Waal] et continué sur la Meuse vers Heerewaarden où il y a deux tours. Nous y avons dormi et ce jour-là j'ai dépensé 7 deniers pour boire et manger.

Ensuite, le mardi, nous avons navigué sur la Meuse vers Bommel.

Il y a eu une grande tempête de sorte que nous avons loué un cheval de paysan et chevauché sans selle jusqu'à Bois-le-Duc. Pour ce transport en bateau et à cheval j'ai dépensé 1 florin.

Bois-le-Duc est une fort belle ville qui possède une magnifique église bien solide [la basilique Saint-Jean]. J'y ai dépensé 10 deniers et Maître Arnold a payé mon repas. Des orfèvres sont venus me voir et m'ont fait beaucoup d'honneur.

Ensuite, le jour de la Vierge, nous sommes partis de bon matin et nous avons traversé le beau et grand village d'Oisterwijk.

Nous avons déjeuné à Tilburg et y avons dépensé 4 pfennigs d'argent pour boire et manger.

#### 21 novembre

Ensuite nous sommes arrivés à Baarle où nous avons passé la nuit et dépensé 5 deniers. Les camarades se sont disputés avec l'aubergiste et nous sommes par-



Expulsion des marchands lors du temple, 1511, dans *La Petite Passion*, gravure sur bois

78

tis encore pendant la nuit vers Hoogstraten, où nous sommes restés 2 heures avant de continuer vers Harscht, passé Saint Léonard, où nous avons déjeuné et bu pour 4 deniers.

#### 22 novembre

Ensuite nous sommes allés à Anvers et j'ai payé au voiturier 15 deniers. C'était le jeudi après la fête de la Vierge.

J'ai fait cadeau à Jean, le domestique du beau-frère de Joos, d'une Passion sur cuivre.

J'ai dessiné le portrait de Nicolas Sopalis.

Ce jeudi après la fête de la Vierge 1520 je suis retourné à la maison de Joos Blanckvelt et j'ai mangé avec lui tant de fois IIII et avec ma femme: II.

J'ai dépensé 1 florin et encore une couronne.

Pendant les 7 semaines de mon absence, ma femme et la servante ont dépensé 7 couronnes et acheté des choses pour un montant de 4 florins.

J'ai dépensé avec les camarades 4 deniers.

Voici le nombre de fois que j'ai mangé avec Tommaso: IIIII.

[Le 11 novembre: ici Dürer raconte ce qui s'est passé ce jour-là pendant que lui était à Cologne]

Le jour de la Saint-Martin, à Anvers dans l'Eglise Notre-Dame on a volé la bourse de ma femme où il y avait 2 florins. Cette bourse valait en dehors de son contenu 1 florin et contenait plusieurs clés.

#### 24 novembre

La veille de la Sainte Catherine j'ai payé selon le contrat 10 couronnes à mon hôte Joos Blanckvelt.

Voici le nombre de fois que j'ai mangé avec le Portugais: II Rodrigo m'a offert 6 noix indiennes. Ainsi j'ai donné à son domestique 2 deniers de pourboire.

Et j'ai acheté du parchemin pour 19 deniers.

J'ai dépensé 2 couronnes.

79

Pagina's uit het dagboek van Albrecht Dürer uit 1520. Zie 21 november. verzameling Heemhuis

vlucht in een boekenkist uit slot Loevestein. Dit is nooit glashard bewezen. Pater Ed Loffeld – historicus en medeoprichter van Amalia – heeft deze zaak grondig onderzocht. Hij maakt aannemelijk dat Hugo de Groot op 22 maart 1621, na zijn ontsnapping naar Gorinchem reist en dan via Waalwijk en Tilburg naar Baarle weet te komen. De nacht van 22 op 23 maart brengt hij door in deze herberg op Loveren. Dan reist hij door naar Antwerpen. "Dit heeft allemaal in Ons Weekblad gestaan," weet To nog.

In 1654 logeert ook koningin Christina van Zweden (1626-1689) in De Zwaan op Loveren. Zij heeft zeer waarschijnlijk haar vluchtroute gekregen van Hugo de



**De Biddende Handen van Albrecht Dürer.** uit: *Tekenlessen van de Grote Meesters*

Groot, die na zijn ontsnapping een tijd secretaris was aan haar hof.

Er is nog een beroemdheid in Herberg De Zwaan geweest. Het gaat om Albrecht Dürer (1471-1528). "Nee, ik geloof nie dè ik dieje naam ooit gehoord heb," zegt To. Dürer is een heel beroemde en veelzijdige Duitse kunstenaar die tekende en schilderde. Ook maakte hij houtsneden en gravures. Door de tijdens zijn leven uitgevonden drukunst, kenden zijn houtsneden en gravures een snelle verspreiding. Iedereen kent zijn prent met de biddende handen.

In de jaren 1520 en 1521 maakt Dürer een rondreis door de toenmalige Bourgondische Neder-



**To en Jef poseren voor een fotoğraf achter hun huis.**

landen. In elke plaats waar hij verblijft, maakt hij een tekening. Via Den Bosch, Oisterwijk en Tilburg, doet hij ook Baarle aan. Hij wil in Herberg De Zwaan blijven logeren, maar is zo ontevreden over de geboden avondmaaltijd, dat hij direct in de nacht doorreist naar Hoogstraten. Zo krijgt Baarle geen tekening van hem.

De schuur die nu op het erf staat is zo'n honderd jaar oud. Vroeger zat daar, volgens To, een aantal kleine keldertjes in. "Dè moet iets te maoken hebben mee de vrugere pèerdenstallen," meent ze. Dat kan heel goed waar zijn. De Zwaan is lange tijd een halteplaats voor de postkoetsen op de routes Antwerpen-Den Bosch en Turnhout-Breda. De koetsiers kunnen hier hun paarden wisselen.

Het merkwaardige huis op Loveren trekt nog altijd veel belangstelling. "Ik zie alle daogen mensen die foto's maoken en filmen en ik hoor hoe kinderen op en neer springen van Hollands naor Bels op de grenslijn."

To vertelt hoe er in eerdere jaren regelmatig volle bussen toeristen

voor de deur stopten. Dan stapten er tientallen Japanners of Chinezen uit. "Dikwijls belden die aan met de vraag of ze binnen mochten kijken. En maar foto's maken! Daor doe ik tegenwoordig nie meer

voor open. Ik ben daor toch mee gestopt. Dè doe ik nie meer. Ge he't gewoon geen rust." Toeristen mogen zoveel foto's maken van haar huis als ze willen. Meestal merkt ze er niks van omdat ze achter bezig is. Maar ze vindt het wel heel gek dat er soms zelfs midden in de nacht foto's van het huis gemaakt worden. "Soms denk ik dat het onweert, als ze daor staon te flitsen" lacht To. Het gebeurt nog wel dat ze journalisten en fotografen ontvangt. Die worden dan 'aangemeld' door een van de gemeentehuizen of door het VV-kantoor. Deze mensen wil ze best te woord staan, al is er vaak wel een tolk nodig, want ze komen overal vandaan. To is beslist de meest geïnterviewde en gefotografeerde vrouw van Baarle. Al ruim



**To poseert met haar kinderen Els en Staf.**



**To, Jef en zoontje Dré poseren. Deze foto is gemaakt voor het blad National Geographic.**

*Uit de verzameling van het Heemhuis*

zestig jaar levert ze gratis positieve reclame voor ons dorp!

### **Tot slot**

Ondanks haar vorderende leeftijd, blijft To nog zeer actief. Zij zorgt nog altijd voor zichzelf en het gezin van haar zoon die naast haar woont. Wat is er al die jaren veel werk uit haar handen gekomen!

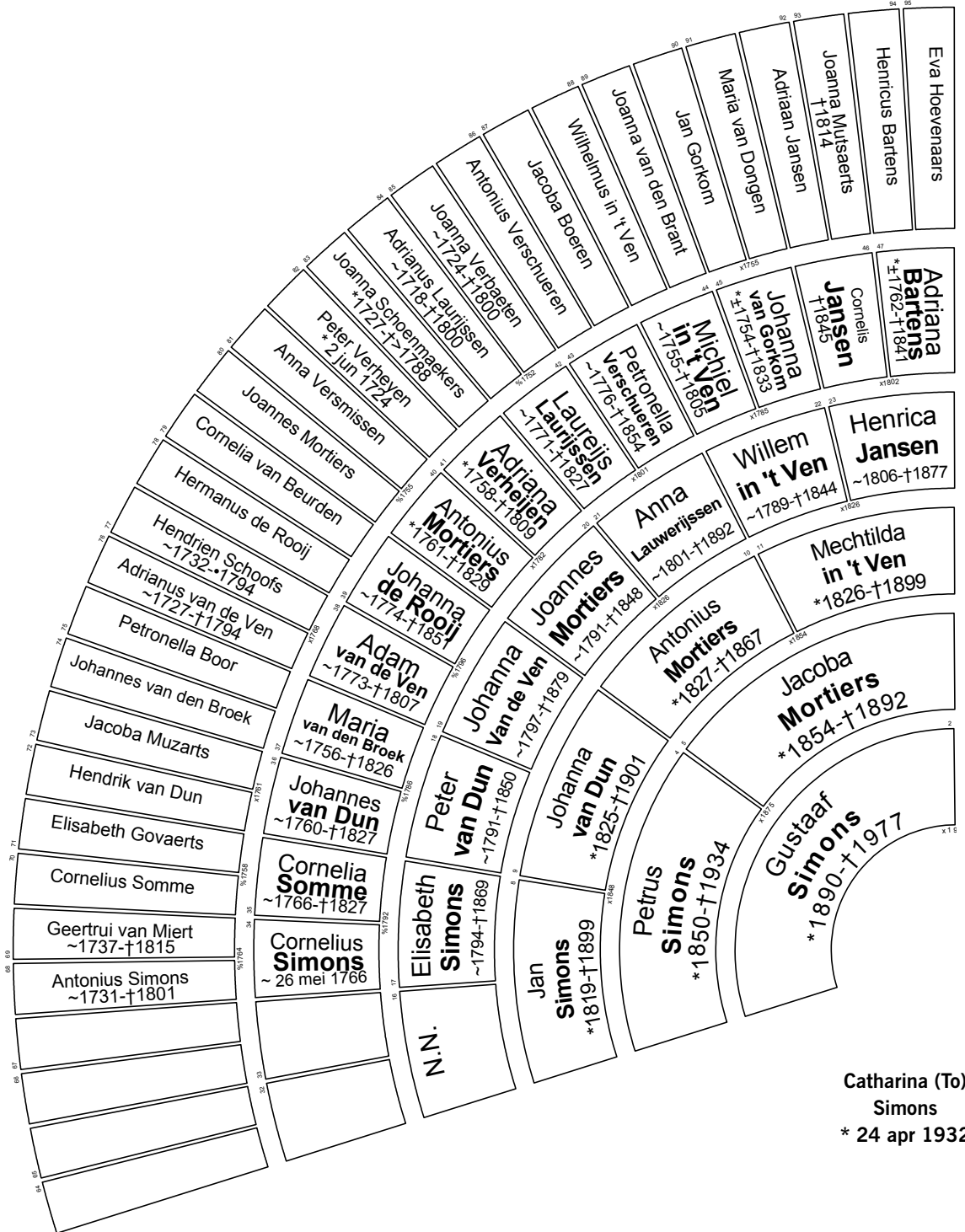
To, mede namens alle lezers van Van Wirskaante, wil ik je graag heel hartelijk bedanken voor de goede ontvangst en het fijne gesprek. Wij wensen je nog veel goede jaren, vol van geluk, samen met je vier kinderen en hun partners, je elf kleinkinderen met hun negen partners, je tien achterkleinkinderen en straks met de twee die nu nog 'onderweg' zijn. Wanneer ik de vitaliteit zie die je uitstraalt, dan komt dat beslist goed.

De foto's bij dit artikel komen uit de albums van de familie Mathijssen, tenzij anders vermeld.



**To wordt 75 jaar. Ze staat trots te midden van haar kleinkinderen**

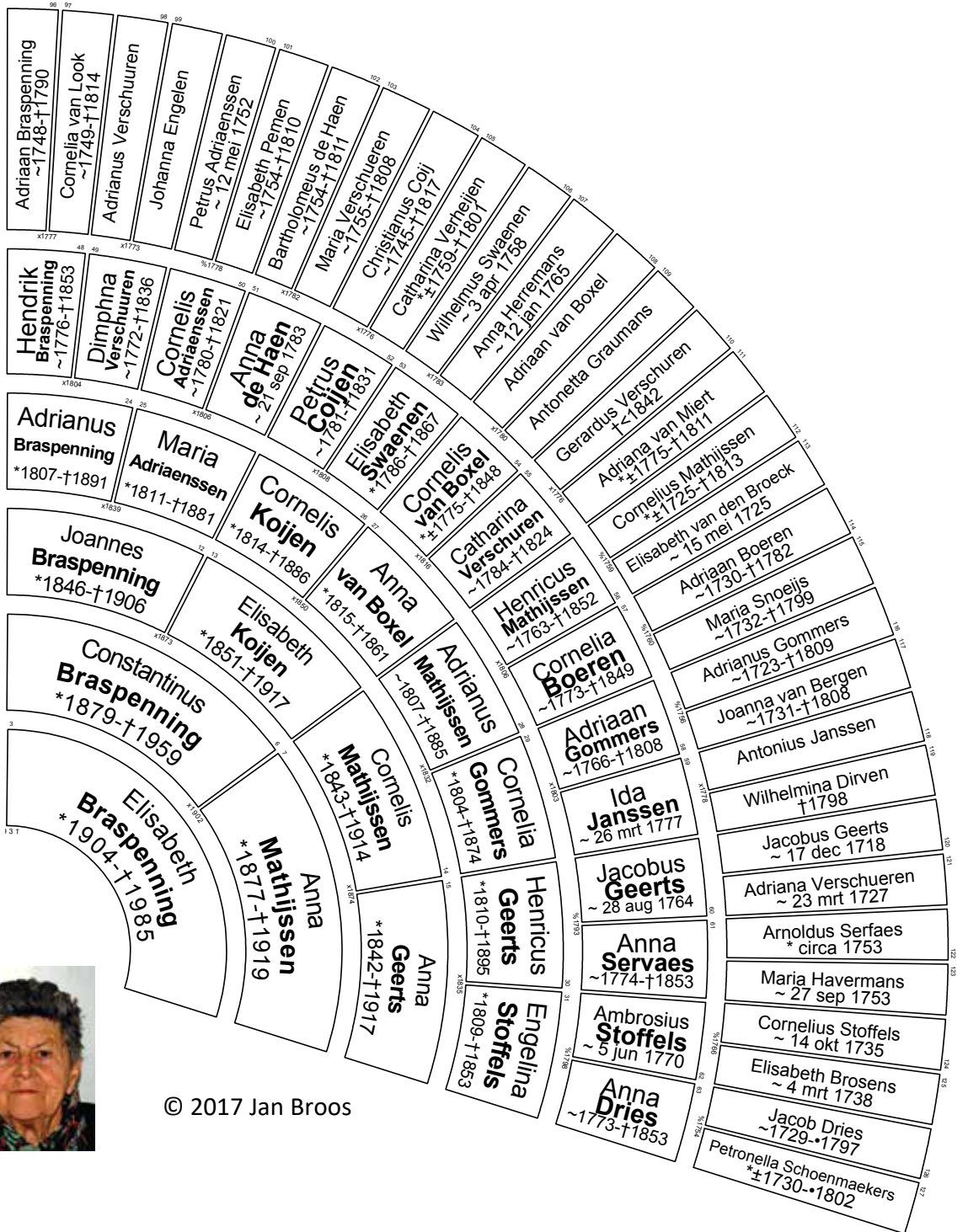
# Stamboom van



Catharina (To)  
Simons  
\* 24 apr 1932



# Catharina (To) Simons



© 2017 Jan Broos



# ‘De Limfa zat er niet voor niets’

HARRY BENSCHOP

**Tijdens het veldwerk voor het archeologisch onderzoek op het voormalige Limfa-terrein aan de Chaamseweg zijn veel middeleeuwse waterputten gevonden. Het terrein ligt deels in Nassau, deels in Hertog.**

“Graven op de grens is best lastig. Je hebt te maken met twee overheden die elk zo hun eigen regels stellen aan het archeologisch onderzoek”, zegt Bart Van der Veken. Hij heeft in de zomer van 2014 het zogenaamde proefsleuvenonderzoek op het Limfaterrein uitgevoerd, zeg maar het onderzoek dat moet aangeven of en hoe er verder gezocht moet worden naar sporen uit het verleden. “Dat er verder moest worden gegraven, was al snel duidelijk. Alleen hoe dat best aan te pakken, dat was niet zo evident.”

## ‘Archeologisch hart’

We kennen Bart van het archeologisch onderzoek op de rondweg van Baarle. Als eerste aanspreekpunt heeft hij mij meer dan een jaar steeds bijgepraat over de resultaten van dat onderzoek. Bart Van der Veken woont in Mol,

werkt voor het in Amersfoort gevestigde archeologisch adviesbureau ADC ArcheoProjecten, maar heeft naar eigen zeggen zijn ‘archeologisch hart’ verpand aan Baarle. “Naast Veldhoven, Venlo en Zuid-Limburg, hoor”, zegt hij. “Daar heb ik al vaak gegraven en ieder nieuw onderzoek geeft nieuwe inzichten aan onze kennis over het verleden.”

Bart had het afgelopen jaar al

vaker tegen me gezegd: “Eigenlijk is het nog niet eens zo interessant hoeveel we vinden. Al is een archeologisch rijk gevulde bodem natuurlijk altijd leuk”, geeft hij eerlijk toe. “Neen, veel interessanter is te kijken naar verbanden, opgravingen in de omgeving, kijken of bestaande theorieën kloppen. Daarmee komt de archeologische wetenschap weer een stapje verder.”



Luchtfoto van het Limfaterrein met de zeven proefsleuven. In rood de plaatsen waar de ondergrond is verstoord.



### Eerst moest de begroeiing worden verwijderd.

Als voorbeeld neemt Bart me nog even terug naar het onderzoek dat enkele jaren geleden op Klein-Bedaf is uitgevoerd (zie ook Van Wirskaante 2014-4). Dat gaf aanleiding anders te gaan denken over de theorie van de 'zwerfende erven', in ieder geval er vraagtekens bij te zetten. Archeologen gingen er voordien van uit dat vroegere bewoners na verloop van tijd hun boerderij verlieten en een eind verderop gingen wonen. In Klein-Bedaf bleek dat er op een kleine oppervlakte gedurende een lange periode steeds bewoning was geweest: "De huisplattegronden die we daar hebben aangetroffen, lagen over of net naast elkaar heen. Ze lagen te dicht bij elkaar om tegelijkertijd te hebben bestaan. We denken nu dat ze in een bepaalde tijdsperiode, in Klein-Bedaf hebben we het dan over de Midden-Bronstijd, in hetzelfde 'dorpje' een nieuw huis hebben gebouwd. En daarna nog eens, op dezelfde plaats. Dat heeft ongetwijfeld ermee te maken dat het een geschikte plek was om zich te vestigen.

Een ander voorbeeld is de vraag die we twee nummers terug (Van Wirskaante 2016-3) stelden over de 'brandkuilen'. Deze zijn alleen in Baarle aangetroffen. "Tenminste tot nu toe", zegt Bart. "Bij het onderzoek op het CPO-terrein 'Nas-

sauveste' tegenover de Boerenbond aan de Parallelweg en tijdens het veldwerk op de rondweg." Echt heel interessant. In zo'n vraagstuk willen de archeologen graag hun tanden zetten. Bart doet nogmaals een beroep op iedereen die enig idee heeft hoe deze brandkuilen zijn ontstaan, dit door te geven. Dat kan nog steeds via het redactie-adres van Van Wirskaante.

Het is een wel heel lange inleiding geworden om te zeggen dat Bart het heel jammer vond dat hij niet betrokken is geweest bij het definitieve onderzoek op het Limfaterrein. "Na het proefsleuvenonderzoek wist ik gewoon dat er bijzondere zaken naar boven zouden komen. Maar vanwege het onderzoek op de rondweg – dat liep in dezelfde periode (red.) – zat het er gewoon niet in. Geen tijd." Maar hij bekent dat hij er af en toe in de zomer van 2015 wel eens is gaan kijken. "En ook nauw contact onderhoudt met projectleider Peter Hazen. We werken voor hetzelfde bureau, ADC."

### Proefsleuvenonderzoek

Het proefsleuvenonderzoek dat er aan vooraf ging (zomer 2014), heeft hij wel gedaan. Dat is een verhaal apart. In een eerste

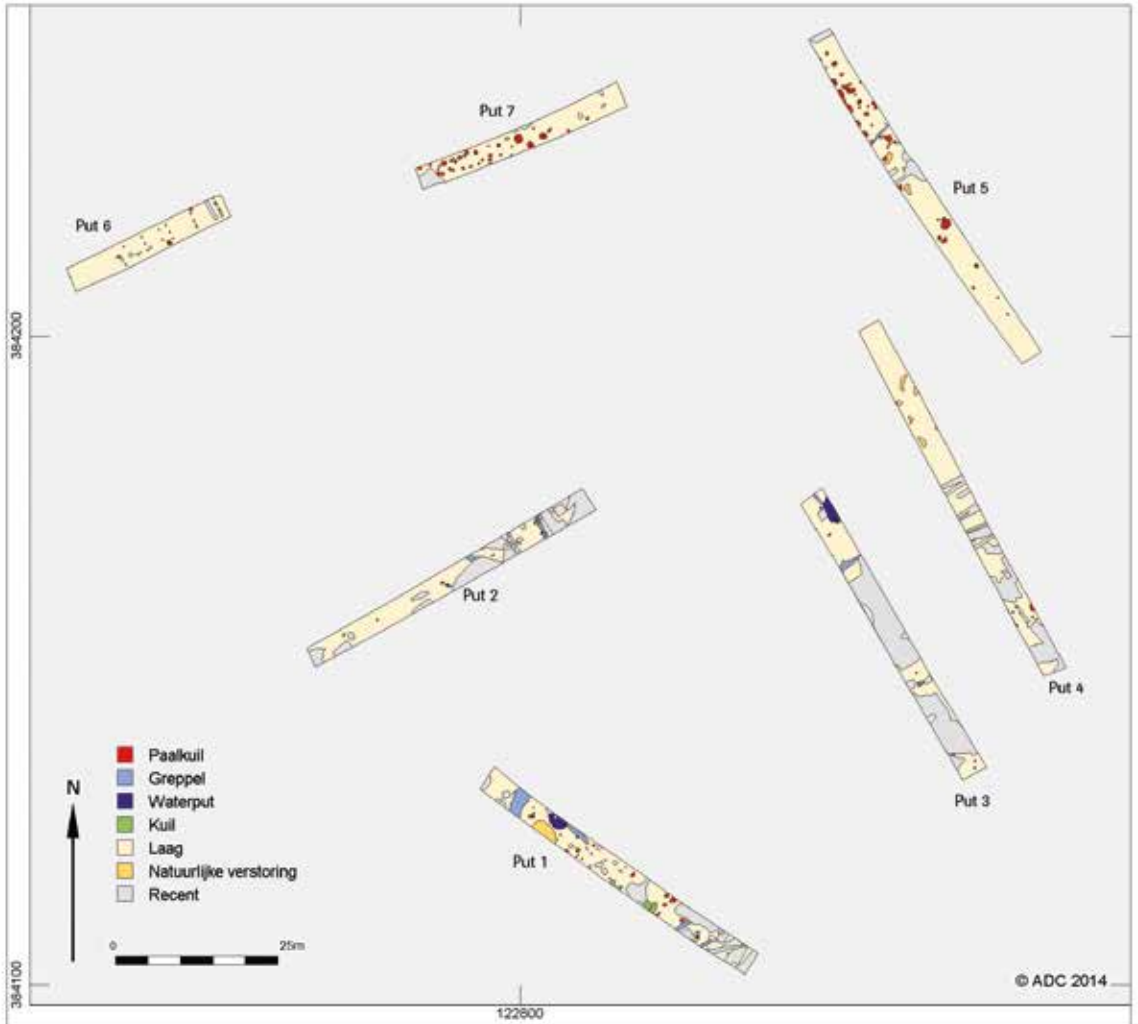
vooronderzoek, uitgevoerd door de archeologische dienst van de Antwerpse Kempen, was al komen vast te staan dat de bouw en de sloop van de fabriek de ondergrond verstoord hadden, maar destijds kon niet precies worden vastgesteld waar en in welke mate. "Dat zijn toch dé vragen waarop een antwoord moet komen, als je al dan niet wil besluiten tot vervolgonderzoek", zegt Bart. "Want in hoeverre en waar precies heeft de latere bebouwing vroegere sporen uitgewist?" Het proefsleuvenonderzoek moest daar een antwoord op geven.

"Het hele terrein was ook dicht begroeid toen wij er waren. Voor we de proefsleuven konden aanleggen, moest die begroeiing er van af."

Verdeeld over het terrein zijn zeven sleuven gegraven. "Sommige stukken van het terrein waren inderdaad verstoord. Er waren ook kuilen met glas bij, vermoedelijk afval van de fabriek", herinnert Bart zich nog. "Maar in de verstoorde delen zaten toch nog wel onverstoorde zones met sporen. Op andere stukken viel de versterking mee, ondanks dat er gebouwen van de Limfa hadden gestaan." Bij het proefsleuvenonderzoek kwamen twee vindplaatsen aan het licht: één uit de Volle Middeleeuwen, de ander uit de IJzertijd. "Onduidelijk was toen hoe ver die vroegere bebouwing zich uitstrekte over het terrein. Dat wilden we graag te weten komen."

### Niet te beperkt graven

"Dat heeft mij tot de conclusie gebracht dat de opgraving, het sluitstuk van het archeologisch onderzoek, niet te beperkt moest



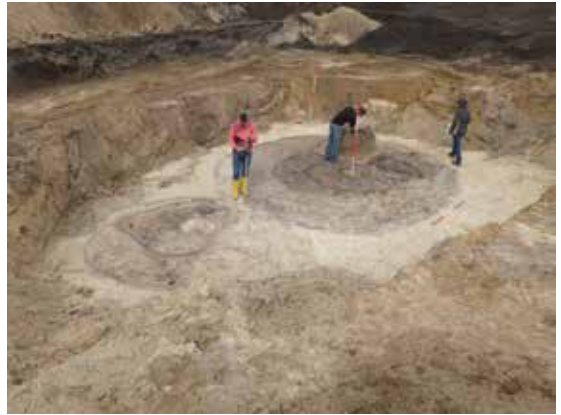
Ga er maar aan staan. Op basis van het proefsleuvenonderzoek moest een advies worden opgesteld hoe het archeologisch onderzoek op te pakken. Bart Van der Veken: “Maar zoals je kan zien zit de bewoning bijna over het hele terrein verspreid.” Sporen van bewoning zijn rood, blauw en groen ingekleurd, grijs is verstoord.

worden opgepakt.” Bart heeft, tezamen met beide bevoegde overheden, vervolgens een zgn. puttenplan gemaakt. Voor het noordelijk deel van het terrein zouden alle werkputten moeten worden onderzocht. Daar was ook de minste verstering. De versteringen zaten – op basis van de proefsleuven – vooral in het zuidelijk deel. In dat

deel zouden niet alle putten direct worden onderzocht: “Om en om, kijken hoe verstoord de ondergrond is. Of het nuttig en verantwoord is het werk uit te voeren”. Uiteindelijk is slechts een klein gedeelte van één werkput (put nummer 9) in het zuidelijk deel niet verder onderzocht: die was te zeer verstoord.

### Waterputten

Bij het onderzoek zijn opvallend veel waterputten gevonden. Met bijbehorende bewoning. “De mensen wisten wel waar ze moesten gaan wonen en waar de waterputten aan te leggen: je moest niet te diep hoeven te graven voor water”,



Een betonnen put van de Limfa dwars door een middeleeuwse waterput.

vertelt Bart. “Je zou bijna zeggen dat het logisch is dat de Limfa zich hier heeft gevestigd. Een van de putten van de Limfa gaat overigens dwars door een middeleeuwse waterput.”

In het noordelijk deel van het terrein zijn negen waterputten gevonden, in het zuidwestelijk deel nog eens drie. De putten waren gemaakt van uitgeholde boomstammen. “Die boomstammen zijn zo vergaan dat ze niet voor conservatie in aanmerking komen. Jullie – de archeologische werkgroep van Amalia (red.) – hebben er toen één meegekregen om aan schoolklassen te tonen”, herinnert Bart zich nog.

## Bewoning

Het noordelijk deel van het terrein is intensief bewoond geweest in de Volle Middeleeuwen. In elk geval zijn vijf clusters van paalkuilen aangetroffen met meerdere plattegronden van gebouwen. Sommige rechthoekig, andere bootvormig. De uitwerking is nog in volle gang. Nader onderzoek moet uitsluitsel

geven over hoeveel woningen het betrof. In dit deel zijn de negen waterputten gevonden. In het zuidoostelijk deel van het terrein zijn bewoningssporen uit de IJzertijd aangetoond. De zone is te

zeer verstoord om er ‘structuur in te ontdekken’. Het zuidelijk deel is minder verstoord. Daar is een tweede bewoningszone uit de Middeleeuwen aangetroffen. “Wel minder sporen



Voorlopige resultaten van de opgraving.

dan in de noordelijke zone. Voor zover nu bekend gaat het om twee huisplattegronden, verschillende spiekers (opslagschuurtjes) én drie waterputten”, vat Bart de bewoningsgeschiedenis op het voormalige Limfaterrein samen. Hij merkt nog op dat het helemaal niet verwonderlijk is dat het terrein in de Middeleeuwen werd bewoond. “De Middeleeuwers zaten juist op de overgang van hoog naar laag. Kijk maar eens op de hoogtekaart, dan zie je dat het klopt.”

### **Greppels**

In de Late Middeleeuwen en de Nieuwe Tijd (vanaf ca. 1500) zijn er verschillende greppels op het terrein gegraven. De greppels hebben geen relatie met de Chaamseweg. Ze lopen noordwest-zuidoost door het terrein of staan er haaks op. Of de greppels met de langsliggende houtwal iets met de (enclave)grenzen te maken hebben, wordt nog uitgezocht. Eéntje loopt evenwijdig aan de grens.

### **Vondsten**

Op het Limfaterrein zijn zo'n 400 vondsten gedaan, meestal aardewerk uit de Middeleeuwen (900 tot 1500): roodbakkerd aardewerk, kogelpot aardewerk, steengoed en Pingsdorf. Het aardewerk gaat verder worden onderzocht voor een nauwkeurige datering van de aangetroffen gebouwen. Ook zijn er drie stukjes handgevormd aardewerk aangetroffen, die wijzen op de prehistorie.

Naast aardewerk zijn er 18 metalen voorwerpen gevonden, waaronder drie munten: een oord uit Holland, een munt die ver-



**Uitgeholde boomstam.**

moedelijk rond 1600 is te dateren en een groot formaat munt waar momenteel nog niets over te zeggen valt. Verder zijn er weinig gebruiksvoorwerpen aangetroffen, behalve een stukje van een vingerhoed, een knoop, een bel, musketkogels. “Niets bijzonders”, zegt Bart, “kunnen we ook weinig mee. De meeste hebben ‘geen daterende waarde’ en zijn ook niet te relateren aan de gevonden bewoning.”

Bart kan het niet laten een ‘bijvangst’ te melden: “Een complete onverbrande boor, een boor van een vuursteenkern gemaakt. Heel leuk, vooral omdat er verder amper vuursteen is gevonden.”

### **Landschap**

De archeologen gaan ook nog verder met de monsters die ze hebben genomen van pollen en zaden.

Met die monsters – genomen in de waterputten en de paalkuilen – hopen ze meer te kunnen zeggen over welke gewassen er tijdens de bewoning werden verbouwd en hoe de vegetatie en het landschap er in die tijd uit zag.

Bij het afscheid benadrukt Bart dat wat hij nu aan informatie heeft gegeven nog volop aan interpretatie onderhevig is. Alles is nu nog gebaseerd op de eerste resultaten van het veldwerk en hetgeen nu als eerste aanzet voor de eindrapportage is opgeschreven. Kortom, er kunnen na de uitwerking – daarbij worden deskundigen met diverse specialisaties betrokken – best nog nieuwe inzichten ontstaan. “Die willen we graag te zijner tijd delen met de lezers van Van Wirskaante”, zo besluit Bart het gesprek.

# Ontmoetingen in een andere wereld (1)

ANTOON VAN TUIJL

*In de grote schoolvakantie van 1982 werd mij de gelegenheid geboden om gedurende vijf weken op bezoek te gaan bij een aantal oud-Baarlénaren in het zuidelijke deel van Kameroen. Die kans kreeg ik omdat daar Nederlandse broeders van De la Salle werkzaam waren. Al deze missiewerkers volgden eerder minstens een deel van hun scholing en hun broederopleiding in het grote klooster aan de Katerstraat in Baarle. Oud-Baarlénaren dus.*

Enkele van deze mensen waren ook werkzaam in Baarle voor kortere of langere tijd. Er ligt dus een band tussen hun missie- en ontwikkelingswerk en ons Baarlese heem. Ik ontmoette er mensen aan wie heel wat Baarlénaren nog herinneringen bewaren. Bij de broeders leeft in die tijd de gedachte dat een uitwisseling tijdens de vakanties nuttig kan zijn. De missionarissen komen elke twee jaar naar Nederland op vakantie. Zij zitten vol verhalen en ervaringen die ze hier niet



Ons Weekblad informeert over de missie in Afrika. knipsel uit Ons Weekblad

goed kwijt kunnen. Tegelijk blijft er tijdens het verlof soms een broeder moederziel alleen achter op een missiepost. Wanneer er dus iemand van hier in Kameroen op vakantie gaat, dan heeft de eenzame achterblijver gezelschap en 'andere praat'. De vakantiegan-ger kan wat hand- en spandiensten verrichten en bij terugkomst is er weer iemand die mee kan praten over wat daar gepresteerd wordt. Mijn reis is dus meer dan alleen maar een interessante vakantietrip naar een ver land.

## Voorgeschiedenis

Vanaf 1948 zijn er al broeders van De la Salle werkzaam in Kameroen. Het zijn Frans sprekende Canadezen, die er enkele scholen stichten. In 1957 vraagt Paus Pius XII speciale aandacht voor Afrika. Hij spoort de kloosterlingen aan om zoveel mogelijk katholieke Afrikanen een goede opleiding te geven. Daardoor kan de dekolonisatie beter begeleid worden. Ook ziet de paus hierin mogelijkheden op de oprukkende

**Broeder Gabriël Leijs** wordt geboren op 19 september 1911 in Zevenbergen. Op twaalfjarige leeftijd komt hij naar Baarle om er de Mulo- en Kweekschoolopleiding te volgen en broeder te worden. Vanaf 1932 is hij werkzaam in het onderwijs en bij de opvoeding van voogdijkinderen. In 1950 wordt hij recruteur. Dat is de broeder die probeert nieuwe broederkandidaten te werven. In die periode verblijft hij regelmatig in Baarle. Het werk in Doumé pakt hij met volle overgave aan en houdt dat een groot aantal jaren vol. Dat harde werken en het slopende tropische oerwoudklimaat zijn er oorzaak van dat hij in 1966 mager en ziek terugkeert naar Nederland. Hij herstelt en pakt zijn werk in Kameroen weer op. Tot 1971. Dan keert hij opnieuw ziek terug. Artsen adviseren hem dringend in Nederland te blijven. Hij is op! Nu komt hij in Baarle wonen en verricht er, zover zijn conditie het toelaat, nog wat hand- en spandiensten. Daarnaast is hij een goedgeluimde, gezellige medebroeder. In oktober 1972 treft hem een zwaar herseninfarct. Wanneer hij met veel wilskracht goed op weg is met zijn revalidatie, wordt in 1973 een tweede beroerte hem fataal. Hij is 62 jaar geworden.

Islam tegen te houden en het communisme minder kansen te geven. In hetzelfde jaar neemt het bestuur van de Nederlandse broeders het besluit om een groep broeders uit te zenden naar Doumé in Kameroen.



**Baarle collecteert voor Doumé.**  
*knipstel uit Ons Weekblad*

Daar werken ook al paters en broeders van de Heilige Geest, die wij kennen van het voormalige klooster bij Baarle-Grens. De taak van de broeders wordt het stichten van enkele scholen, waaronder een onderwijzersopleiding, een technische school en het opzetten van een landbouw- en veeteeltproject. Wanneer de Nederlandse overste, broeder Vincentius Bressers, bekend maakt dat er een missie begonnen zal worden, melden zich binnen één dag vijftien broeders aan. Een eerste groep van vier pioniers vertrekt in het vroege voorjaar van 1958.

### **Baarles medeleven**

Het opzetten van een nieuwe missie kost geld, veel geld. Overal in Nederland waar broeders wonen, worden acties opgezet om geld in

**Broeder Vincentius Bressers** wordt geboren op 31 december 1917 in Liempde. Op twaalfjarige leeftijd komt hij naar Baarle en studeert er tot hij er in 1937 slaagt als onderwijzer. Hij hoort tot de allereerste groep broeders die gaat werken op Aruba. Dan is hij twintig jaar. In 1955 komt hij terug naar Baarle, omdat de hogere oversten hem hebben uitgekozen om provinciaal te worden. Dat is de overste voor de Nederlandse broeders. Na afloop van zijn mandaat in 1968 gaat hij het broederteam in Kameroen versterken. De zware verantwoordelijkheden en het harde werken hebben hem uitgeput. Hij wordt ziek en keert terug naar Nederland. Hij overlijdt op 20 februari 2005 in Cuyk.

te zamelen. Ook in Baarle gebeurt dat. Het toeval wil dat de broeders in 1958 het jubileum vieren dat zij vijftig jaar in Baarle werkzaam zijn. Een feestcomité onder leiding van Philip Harmsen bedenkt dat een cadeau in geld nu wel heel goed van pas komt.

Het comité organiseert een collectie onder de bevolking van Baarle-Nassau onder de slogan: 'Doe mee met Doumé'. Oproepen om gul te geven, vinden we in 'Ons Weekblad'. Er wordt 1700 gulden opgehaald. In het najaar van 1958 speelt Gloria een benefietwedstrijd tegen een voetb ploeg uit Bavel. Gloria verliest maar is toch zeer tevreden dat er 170 gulden overgemaakt kan worden naar de broeders in Kameroen. Die zijn blij met elke gift.



## Gloria verloor... met succes

Dat men met succes kan verliezen bewees Gloria j.l. zondag in de wedstrijd tegen Bavel. Het doel waarom deze wedstrijd op touw was gezet: steun aan Doumé werd n.l. tenvolle bereikt. Een bedrag van bijna f 170,— kon na afloop van de wedstrijd worden overhandigd! Een succes dat bereikt kon worden dank zij het goede weer, dank zij ook vooral aan de verkenneren die de voorverkoop verzorgden en last but not least aan de spontane medewerking van de Baarlenaren. Aan allen en aan de

Een verloren benefietwedstrijd eindigt positief. *knipsel uit ons Weekblad*

### Mannen van het eerste uur

Van de vijftien broeders die zich zo snel aangemeld hebben, worden er vier uitgekozen om als pioniers het

#### Broeder Henricus Smeets

wordt geboren op 22 oktober 1910. Samen met zijn tweelingbroer komt hij in 1924 naar Baarle om er zijn broederopleiding op te pakken. Op dezelfde dag krijgen de tweelingbroers hun kloosterkleed. Met hun zwarte toog en witte bef zijn ze helemaal niet meer uit elkaar te houden! Broeder Henricus hoort bij de eerste groep broeders die gaat werken op Aruba. In 1958 hoort hij weer bij de pioniers, maar nu voor de nieuwe taak in Kameroen. Vanaf 1966 doet hij ontwikkelingswerk in Niagara. Daar is hij onverwacht overleden in 1972.

werk voor te bereiden. De eerste groep van drie vertrekt op 28 februari 1958 per schip. Die drie zijn: broeder Gabriël Leijs, broeder Henricus Smeets en broeder Antoon Kerkhof. Er gaat veel bagage mee, verpakt in grote houten kratten. Broeder Eugène van Lee volgt even later per vliegtuig.

#### Kameroen

Het land ligt in centraal Afrika. Het is ongeveer dertien keer zo groot als Nederland en heeft een inwoneraantal van circa dertien miljoen mensen. De bevolking bestaat uit vele, vele stammen. Er worden wel 250 verschillende talen en dialecten gesproken. Sinds de kolonisatie door Duitsers, Engelsen en Fransen worden de voertalen uiteindelijk Engels (in het westen) en Frans (in het oostelijke deel van het land.) Het meest noordelijk deel van Kameroen raakt het Sahelgebied.

**Broeder Antoon Kerkhof** wordt geboren op 13 maart 1921 in Den Haag. In 1934 komt hij naar Baarle om er broeder te worden, zoals zijn oom en naamgenoot die hier al lang woont. In 1940 slaagt hij als onderwijzer. Later bekwaamt hij zich ook als meubelmaker. Zijn vakmanschap komt goed van pas na aankomst in Doumé. Van de kratten waarin hun goederen naar Kameroen vervoerd werden, maakt hij schoolbanken. Na een periode van hard en veelzijdig werken in Kameroen, komt hij in 1977 terug naar Nederland. Hij overlijdt op 30 december 1987. In Baarle is hij nooit werkzaam geweest.

Het middendeel heeft een savannelandschap. Het brede zuidelijk deel is bedekt met tropisch regenwoud of wat daarvan over is. De 'oogst' van hardhout haalt de ongerepte en ecologisch ongekend rijke samenhang van het oerwoud overhoop. Wegen dringen steeds dieper het woud binnen en langs die wegen vestigen zich nieuwe dorpjes en worden plantages aangelegd. In de periode dat ik er ben, krijgt een Frans houtbedrijf een nieuwe concessie om negen miljoen hectaren ongerept woud te exploiteren! Negen miljoen hectaren!

In de gebieden waar de Nederlandse broeders gaan werken, leven vooral Bantoes. Links en rechts tussen de Bantodorpen, duiken hier en daar nederzettingen van Pygmeeën op. Tot voor kort kennen deze kleine bosmensen een



**Afscheid van broeder Eugène.** knipsel uit *Ons Weekblad*

bestaan als jager-verzamelaars, waarbij ze altijd op trektocht zijn in het eindeloze oerwoud. Rechten hebben ze niet. Toch maken ze enigszins deel uit van de Afrikaanse maatschappij. Met enige regelmaat helpen ze namelijk de Bantoebevolking bij de bouw van hun hutten en bij het aanleggen van plantages. Ook gaan ze op verzoek op jacht omdat ze het oerwoud zo goed kennen. De ontsluiting van het oerwoud brengt de Pygmeeën echter sterk in de verdrukking. Er zijn in de jaren zeventig van de vorige eeuw missionarissen die dit probleem zien. Zij vinden dat dit veertigduizend jaar

oude volk rechten moet krijgen en betere levenskansen. Het lukt hen een aantal families uit het oerwoud te halen. Ze vestigen zich min of meer blijvend in nieuwe 'kampementen' (dorpjes) langs de nieuwe oerwoudwegen. Voor het eerst in de geschiedenis krijgen Pygmeeën grondrechten. Zij mogen eigen plantages aanleggen om zo in hun dagelijkse voedselbehoefte te kunnen voorzien.

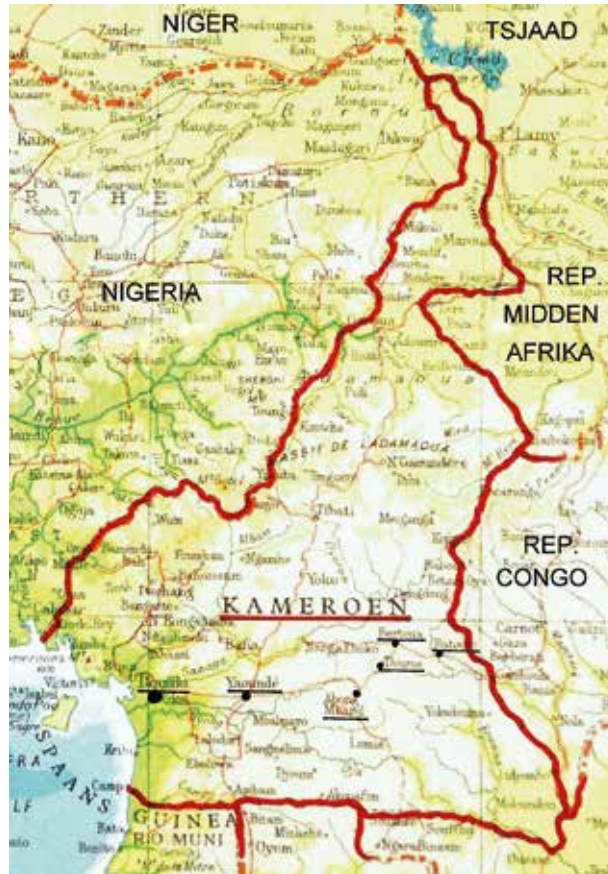
Een gevolg van deze nieuwe situatie is wel, dat er veel meer contacten komen met de buitenwereld. Deze 'stenen-tijdperk-mensen' dreigen altijd maar weer bedrogen

en bestolen te worden. Ontwikkelingswerkers en missionarissen bedenken dat zij zich daartegen alleen kunnen wapenen, wanneer ze leren lezen, schrijven en rekenen. Er moet onderwijs komen voor de Pygmeeën.

Op het moment dat ik in Afrika ben, worden juist de eerste 'schooltjes' gebouwd in de kersverse dorpjes. Over een onderwijsmethode moet nog nagedacht worden.

### Dagboek

Mijn reis begint op Luchthaven Zaventem. Vandaar vlieg ik naar



**Het Afrikaanse land Kameroen.** kaart uit oude *BosAtlas*

**Broeder Eugène van Lee** ziet in 1909 het levenslicht in Oss en komt op 22 mei 1921 naar Baarle waar hij zijn broederopleiding start. In 1929 is hij volleerd onderwijzer. Vanaf 1933 werkt hij gedurende een korte periode aan de jongensschool van Baarle-Nassau. Hij is dan tevens een geliefde leider van het zondagse jeugdhuis. In 1934 wordt hij uitgezonden naar het toenmalige Palestina en later is hij ook werkzaam in Egypte. Zes jaar zal die missie duren, maar WO II verhindert zijn terugkeer. Die volgt pas in 1946. Hij vervult in Nederland verschillende functies en wordt uiteindelijk weer benoemd in Baarle aan de jongensschool. Hij is hier een gewaardeerde onderwijzer. In 1958 voelt hij zich geroepen om mee te gaan pionieren in Doumé. In 1966 keert hij ziek terug naar Nederland waar hij korte tijd later overlijdt.

Douala, een stad aan de westkust van Kameroen. Een binnenlandse vlucht brengt me daarna naar de hoofdstad Yaoundé. Daar word ik afgehaald door broeder Richard Kox, die me met de auto meeneemt naar Doumé. Ik verblijf er een aantal dagen. Bijna veertien dagen breng ik daarna door in het Pygmeeëndorpje Menzo. Van daar trek ik voor twee weken naar Diang, waar de broeders een technische school met een internaat beheren. Tenslotte logeer ik nog een week in de hoofdstad. Ik ben er de gast van de Canadese broeders van De la Salle. Ook ontmoet ik er Nederlandse broeders.

Ik heb me voorgenomen een dagboek bij te houden want het zullen weken worden met heel veel indrukken en ervaringen. Dit dagboek wil ik in een aantal afleveringen met u delen, zodat u kennis kunt nemen van het vele werk dat een aantal Lasalliaanse oud-Baarlenaren verricht hebben in dat verre land. Op de momenten dat ik de verschillende broeders ontmoet, geef ik u een korte levensbeschrijving van de betreffende persoon, zoals u hierboven al zag. In een afsluitende bijdrage vertel ik u nog graag iets over de eerste onderwijsmethode die voor de Pygmeeën ontwikkeld werd en waaraan ik mocht meewerken. Het lijkt me van belang dat u zich goed realiseert dat mijn dagboek al heel wat jaren oud is. Er kan intussen veel veranderd zijn in de leefwereld van Kameroenezen.

### Vijf weken Kameroen

*Woensdag 30 juni en donderdag 1 juli*

De rapportenvergadering op Mavo De la Salle is vroeger afgelopen dan ik verwacht had. Dat komt goed uit. Nu heb ik tijd zat om op

mijn dooie gemak mijn koffer klaar te maken en andere voorbereidingen te treffen.

Dat koffer bevat wel een fraaie verzameling negotie! Behalve kleren en toiletartikelen zitten er ook nog wat machineonderdelen in en wat zaaigoed. Een paar andere pakjes ruiken heel erg naar geparfumeerde pijptabak en enkele andere naar gerookte ham. Ik ben benieuwd hoe de douane zal reageren! Het aantal kilo's zal geen probleem opleveren, want 23,5 kilo nemen ze echt wel mee. Een paar 'gewichtige' dingen als mijn foto- en filmspullen zitten in mijn handbagage.

Broeder Bernardinus – die me naar het vliegveld zal brengen – is ruim op tijd aanwezig. We nemen de gang van zaken op de verschillende vliegvelden nog even door. Na het avondeten gaan we op weg. Broeder Dominicus gaat mee. Hij wil graag naar Groot-Bijgaarden bij Brussel voor een vakantie. Daar zetten wij hem dan ook af, om vandaar meteen door te gaan naar de Lengentierstraat in Brussel. Daar ontmoet ik broeder Paul Bosman. Die heeft heel mijn reis geregeld. Hij organiseert alle reizen van Vlaamse en Neder-



Mijn vliegticket. A. van Tuijl archief

landse missionarissen. We drinken een tintelende Geuze en vertrekken dan naar Zaventem. Daar weet Paul de weg als in zijn eigen huis. Allerlei formaliteiten worden vlot afgewerkt.

Dan komt het moment dat je alleen in de wachthal zit. Ik moet toegeven dat er af en toe toch wel eens een zenuwkriebel door mijn lijf kruipt. Tussen hier en hartje Afrika moet ik het zelf zien te redden. Kom op; het zal wel gaan!

Door een stevige vertraging kan ik pas om kwart voor een in de nacht aan boord. Wat is dat een krappe bedoening in zo'n groot vliegtuig! Ik ken het interieur ervan alleen van reclamefoto's. Nou, die zien er ruimer uit dan wat ik hier zie. Ik zoek stoel 26 E en met heel wat gestommel en klimwerk zit ik! Na wat passen en meten hebben mijn koffertje, mijn schoudertas en mijn voeten ook een plaatsje gevonden. Om kwart over een gaan we, na een felle aanloop, de lucht in. Even later hangt het toestel volkomen stabiel in de lucht. Met een snelheid van 950 kilometer per uur vliegen we op een hoogte van 10.000 meter pal zuidwaarts. De lichte maaltijd die de Sabena serveert smaakt best. Om de tijd te doden wordt er een film vertoond. Hij wordt met de nodige bombarie aangekondigd, maar het is zo'n waardeloos flutverhaal, dat ik liever een tukkie doe. Het is een lange zit: zes uur! Kort voor de landing begint het buiten licht te worden. Met enige moeite zie ik door de kleine raampjes, waar ik ver vanaf zit, de mangrovebossen van de westelijke kust bij de stad Douala. We landen om kwart over zeven. Plaatselijk is het kwart over zes, want hier kennen ze natuurlijk



Kaartje voor de binnenlandse vlucht. A. van Tuijl archief

geen zomertijd! Mijn eerste indruk is dat we toch verkeerd aangekomen zijn, want het is hier mistig, miezerig en nat. Is dit Afrika? Ik loop met de stroom passagiers mee door eindeloze galerijen en kom tenslotte bij de controlerende instanties. Eerste loket 'Santé': de gezondheidsdienst. Hier wordt je inentingboekje gecontroleerd. Ik krijg een diep, knagend voorgevoel... Dat komt uit! "You got no yellow fever!" zegt de beampte. Ik krijg geen stempel en kan dus niet verder. Inderdaad, ik heb geen injectie gehaald tegen de gele koorts. Dat vond mijn huisarts niet

meer nodig in de tegenwoordige tijd. Jammer, maar de allereerste Kameroenees waarmee ik te maken krijg, denkt daar anders over. Ik stap uit de rij en ga opzij op een bank zitten en denk al vast aan de eerstvolgende retourvlucht. Wanneer de hele rij passagiers verwerkt is, blijf ik gewoon zitten tot de beampte me roept. "You got no yellow fever", zegt hij nog maar eens. Ik leg hem nog een keer uit wat onze huisarts daarover gezegd heeft. We komen niet overeen. Plotseling draagt hij echter de oplossing aan. Hij vraagt om mijn paspoort. Nu zijn we eruit! Dit heeft Bernardinus me verteld. Vra-



Aan weerszijden van de weg zie je altijd bos. foto A. van Tuijl

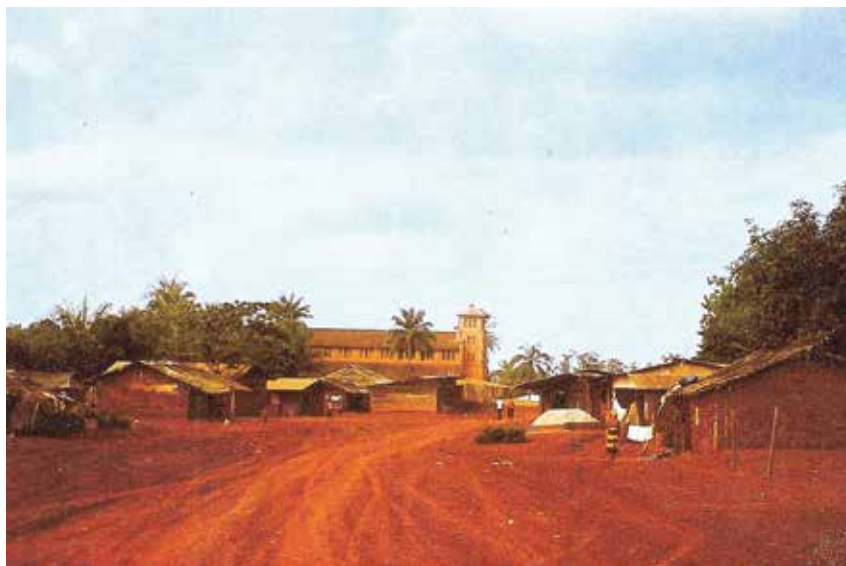
**Broeder Richard Kox** wordt geboren op 4 juli 1934 in het Zeeuwse Boschkapelle. In 1957 rondt hij zijn studie in Baarle af en is volledig bevoegd onderwijzer. Vier jaar lang werkt hij aan de St. Aloysius jongensschool aan het St. Annaplein. Vanaf 1962 is hij werkzaam op Aruba. Om zich voor te bereiden op zijn taken in Kameroen, studeert hij twee jaar aan de Laval universiteit in het Canadese Quebec. Dan verblijft hij een aantal jaren in Kameroen. In 1990 verlegt hij zijn werkterrein naar Haiti. Hij is er schoolhoofd in een sloppenwijk. In 2002 keert hij terug naar Kameroen. Een aanval van malaria velt hem. Op 6 mei 2004 overlijdt hij, zeventig jaar oud. Hij was zo geliefd bij de bevolking in zijn laatste werkgebied, dat bij zijn afscheid ook veel protestanten en Mohammedanen aanwezig waren.

gen ze om je paspoort, stop daar dan gauw wat geld in en de zaak is geregeld. Ik heb een paar Belgische honderd frank biljetten voor het grijpen, leg die zichtbaar in mijn paspoort en geef hem dat. Hij rept niet meer over 'yellow fever', graait het geld gretig weg, geeft mijn paspoort terug en zet dan met een brede armzwaai een stempel op een klein briefje. Ik mag verder! De volgende controles leveren geen oponthoud op. Opgelucht stap ik tegen half acht in een toestel van Cameroon Airlines. De vlucht van Douala naar Yaoundé duurt maar kort, maar dit vliegtuig krabbelt hortend en stotend door de lucht. Het lijkt wel of het met met zijn buik over

de heuveltoppen hobbelt. Om acht uur staan we veilig aan de grond. Terwijl ik op mijn koffer sta te wachten, komt geheel onverwacht broeder Richard op me af. Is dat even een meevaller! Ik zou, volgens de laatste berichten, niet afgehaald worden. Daarom had ik al ijverig een paar Franse zinnen gerepeteerd om aan een taxichauffeur duidelijk te kunnen maken waar ik graag naar toe wilde. Richard maakt een praatje met een van de douanemannen. Mijn koffer mag ongecontroleerd mee. We gaan eerst naar Collège Vogt, het huis van de Canadese broeders. Wil je daar naar binnen, dan kom je eerst oog in oog met twee zeer kwaadaardige honden die, zonder zich iets af te vragen, bereid zijn elke vreemdeling te verscheuren. Daar voel ik op dit moment niks voor en via een veilig omweggetje bereiken we zonder verwondingen de eetkamer van dit broederhuis. Binnen de kortste keren staat er een smakelijk ontbijt op tafel.

Intussen spreken we af dat we meteen door zullen reizen naar Doumé. Ik voel me fit genoeg om die driehonderd kilometer er nog bij te doen. Eerst doorkruisen we de hoofdstad Yaoundé, want Richard moet nog wat boodschappen doen. De stad maakt een rommelige indruk op mij. Het verkeer rotzooit kriskras door elkaar en overal daar tussendoor lopen mensen, ontzettend veel mensen. Op het vliegveld halen we een zonnepaneel op. Dat is los van mij meegereisd en moet naar een van de missieposten.

De weg van Yaoundé naar Doumé is lang. Enkele kilometers buiten de hoofdstad houdt het asfalt op. De rest van de route rijden we over lateriet; een soort rode klei. Het land is heel heuvelachtig dus de weg kronkelt, stijgt en daalt aan een stuk door. Het water van de zware tropische buien heeft diepe groeven uitgeschuurd naast en in en dwars over de weg. Het vraagt speciale ervaring van de chauffeur



**We rijden Doumé binnen.** foto A. van Tuijl



**Van Mavo De la Salle naar Collège De la Salle.**

*Foto A. van Tuijl*

om daar langs of doorheen te laveren. De auto rammelt en dendert onophoudelijk. Toch worden de wegen tegenwoordig heel goed bijgehouden, zegt Richard. Wat moet dat eerder dan geweest zijn?!

Ik heb al gauw gezien dat Kameroen een groen land is. Aan weerszijden van de weg zie je altijd bos en nog eens bos. Soms is het oerwoudachtig, vaak zijn het bosrestanten met plantages. Dat noemen ze hier de brousse. Ontelbare malen wordt het bos onderbroken door grotere of kleinere open plekken, waarin zich de dorpen bevinden. Een dorp bestaat uit enkele tientallen hutten en soms maar uit een handjevol. De dorpjes liggen altijd op een hoogte. In de dalen voor en na de nederzetting stroomt een riviertje. Daar zijn steeds mensen met de was bezig of ze baden zichzelf. Vaak dartelen er ook kinderen in het water. Tussen de dorpen zijn overal heel veel mensen onderweg, te voet. Het valt me op dat hier een mooi gaaf mensentype woont, met een prachtige atletische lichaamshouding.

Ajos is een wat grotere plaats. Daar gaan we op de markt koffie drinken in een café. In een van de donkere 'hokken' die daarvoor moet doorgaan, is koffie te koop. Ik krijg de indruk dat de koffie op zich redelijk wil smaken, maar de als geëmailleerd bedoelde mok ziet er zo groezelig uit en ruikt zo ranzig, dat de koffiesmaak roemloos het onderspit moet delven. Wanneer we – een aantal kilometers verder – in het stadje Abong-Mbang koffie gaan drinken bij zuster William, herken ik de smaak weer. Naar Kameroense begrippen verloopt de reis heel vlot. Zes uur hebben we nodig. Om vier uur in de namiddag arriveren we in Doumé.

Merkwaardige ervaring is het wanneer ik op de gevel van het schoolgebouw zie staan: 'Collège De la Salle'.

Precies vierentwintig uur eerder vertrok van 'Mavo De la Salle'. Ik krijg meteen het aangename gevoel welkom te zijn door de manier waarop de broeders Laurens, Augustinus en Frits mij binnenloodsen. We drinken iets ter

verfrissing en ik deel meteen al een deel van mijn meegebrachte gaven en brieven uit. Laurens gidst me, ter kennismaking, even door het huis en de naaste omgeving. Hij wijst me mijn kamer. Daarna ben ik echt toe aan een douche en een beetje slaap.

Om zeven uur, bij het avondeten, ben ik weer present. Het is zalig om daarna een tijd buiten op de veranda te zitten. Het kost me moeite me te realiseren dat ik nu midden in Afrika zit. De duizenden en duizenden insecten vormen samen echter een ongekend doordringend, bijna oorverdovend orkest. Zij vertellen me dat het echt waar is; ik zit midden in Afrika!

**Broeder Laurens Vester** wordt geboren op 28 september 1916 in Heemstede. Daar leert hij de broeders van De la Salle kennen als die er in 1925 een lagere school beginnen. Hij komt in 1929 naar Baarle en slaagt er op 15 juni 1935 voor het onderwijzersdiploma. Zijn eerste benoeming krijgt hij aan de jongensschool in Baarle-Nassau. Hij behoort tot de eerste groep broeders die in 1937 op Aruba gaat werken. De missie in Kameroen spreekt hem aan. In 1966 gaat hij studeren in Parijs om zich daarop voor te bereiden en van 1967 tot 1991 werkt hij in Doumé en in Bertoua. Laurens is veelzijdig inzetbaar. Na drieëndertig jaar missiearbeid keert hij in 1991 terug naar Nederland. Op 5 augustus 1993 overlijdt hij aan de gevolgen van een zwaar herseninfarct.

# Hoe uniek is Baarle? (2)

HERMAN JANSSEN

*Na evaluatie van het artikel over de verdwenen enclaves van Indië en Bangladesh is besloten om een wereldreis te maken op zoek naar bestaande enclaves. In deze aflevering werpen we een blik op drie Centraal-Aziatische enclaves. Hoewel er geen wereldwijde eensgezindheid is welke landen al dan niet tot Centraal-Azië behoren, worden hiermee meestal vijf voormalige Sovjetrepublieken bedoeld: Kazachstan, Turkmenistan, Oezbekistan, Tadzjikistan en Kirgizië. In de drie laatstgenoemde landen bevinden zich maar liefst acht enclaves.*

Centraal-Azië telt 61 miljoen inwoners en bevindt zich te midden van vier Euraziatische grootmachten: in het noorden ligt Rusland, in het oosten China, in het zuiden Indië en in het westen de Europese Unie. De regio heeft een gemeenschappelijke cultuurhistorische en geografische identiteit. Maar toch zijn er grote economische verschillen. Kazachstan en Turkmenistan hebben veel olie- en gasreserves. Kirgizië en Tadzjikistan zijn slechts



Landen van Centraal-Azië. [www.topomania.net](http://www.topomania.net)

arme berggebieden. Oezbekistan situeert zich op economisch gebied ertussenin.

## Geschiedenis

De geschiedenis van Centraal-Azië is sterk verbonden met zijn klimaat. De droogte maakt het beoefenen van landbouw moeilijk. De regio heeft de oudste woestijnen ter wereld. Al dertig miljoen jaar groeien daar weinig of geen planten. De grote afstand ten opzichte van de zee zorgt ervoor dat veel handel aan Centraal-Azië voorbijgaat. Hierdoor zijn er slechts een paar beduidende steden. Het grootste deel van de landen bestaat naast woestijnen uit bergen en

grassteppen. Er verblijven naast gehuisveste bewoners ook nomadische ruitervolken.

De relatie tussen dorpsbewoners en steppenomaden was eeuwenlang problematisch. Het militaire



Nomade in Kirgizië. [www.1000listnik.ru](http://www.1000listnik.ru)



**Sovjet-irrigatie is aan vernieuwing toe.** [www.cawa-project.net](http://www.cawa-project.net)

overwicht van de nomadische ruitervolken eindigde pas toen de dorpsbewoners de beschikking over vuurwapens kregen. Intussen breidde het Russische Rijk zijn invloed uit en tegen het einde van de 19de eeuw was Centraal-Azië in Russische handen. De inmenging was eerst minimaal. Inheemse cultuur, levensstijl en bestuursstructuren werden ongemoeid gelaten. Maar na de Russische Revolutie werden de Centraal-Aziatische gebieden tot onderdeel van

de Sovjet-Unie gemaakt. Lokale culturen werden daarbij onderdrukt en er werden zelfs nieuwe cyrilische alfabetten geïntroduceerd om de banden met Turkije en Iran te verbreken.

De Maagdelijke Grondencampagne, die in 1954 in opdracht van Chroesjtsjov startte, was een groot-schalig Sovjetprogramma voor het ontwikkelen van de landbouw in Centraal-Azië. Meer dan 300.000 inwijkelingen gingen het land

ontginnen. Dat zorgde voor een verschuiving van de verhouding tussen de etnische groepen en voor ruzies onderling. Grote irrigatieprojecten voor het verhogen van de katoenproductie bleken blijvende schade aan de waterhuishouding aan te richten, waardoor de woestijn nog in oppervlakte toenam. Tot op heden kampt de regio hierdoor met grote watertekorten. De door de Sovjet-Unie bestuurde delen van Centraal-Azië maakten vervolgens kennis met grootschalige industrialisatie en infrastructuurwerken. De vijf landen werden tot één economisch systeem verweven, vooral wat betreft energievoorziening en transport.

De grenzen tussen de Centraal-Aziatische Sovjetrepublieken waren niet gebaseerd op de etnische samenstelling van de bevolking. Stalin paste in de jaren dertig van de vorige eeuw de verdeel-en-heerstactiek toe. Gevreesd werd immers dat de moslimvolken zich zouden verenigen tegen het communisme. Door het gebied te versnipperen, kon dit gevaar worden bedwongen. De grenzen waren destijds overigens minder belangrijk omdat de verschillende republieken in de gezamenlijke Sovjet-Unie opgingen. Na het uiteenvallen van het Sovjetrijk in 1991 riepen de vijf republieken van Centraal-Azië elk hun onafhankelijkheid uit en werden die interne grenzen plots rijksgrenzen. Op dat moment ontstonden maar liefst vijftien enclaves: zeven in Oost-Europa en acht in de Ferghana Vallei in Centraal-Azië. De voormalige bestuurders van de communistische partij behielden hun macht en besturen de regio op zeer autoritaire wijze.



**De presidenten Poetin (Rusland) en Karimov (Oezbekistan).** <http://cdn.lopezdoriga.com>





Paarden van nomaden wachten op hun melkbeurt. [kirstenkoza.com](http://kirstenkoza.com)

## Rusland

Rusland speelt als vroegere kolonist een belangrijke rol in Centraal-Azië. De relaties zijn complex en emotioneel geladen. Uit de kolonisatieperiode dateren tal van politieke gevoeligheden en langs Russische kant bovendien een cultureel misprijzen. Rusland beschouwt zijn traditionele rol van toezichthouder als een vorm van 'geprivilegieerde interesse'. Centraal-Azië is voor Rusland belangrijk omdat het een bedreiging voor de binnenlandse veiligheid vormt. Denk daarbij aan terrorisme, drugs-traffic, wapensmokkel, internationale criminaliteit, illegale migratie en radicaal Islamisme dat van hieruit in de Oeral, de Wolgaregio en Noord-Kaukasus infiltreert. Naast de eigen binnenlandse veiligheid

beoogt Rusland ook de controle over de plaatselijke grondstoffen. Centraal-Azië is een belangrijke leverancier van olie, gas, elektriciteit, uranium en metalen (waaronder goud). Russische bedrijven als Gazprom en Lukoil zijn betrokken bij de ontginning van de olie- en gasvoorraden, de raffinage, de renovatie van bestaande pijpleidingen en de constructie van nieuwe exportwegen.

## Kirgizië

Kirgizië (of Kirgizstan) is het kleinste Centraal-Aziatische land. Het is vijf keer zo groot als België en telt minder dan zes miljoen inwoners. Het hooggebergte beslaat ruim 80% van de oppervlakte. Met bergtoppen tot meer dan zeven-

duizend meter hoog ligt Kirgizië geïsoleerd. De berglandschappen met hun nog bestaande nomaden-cultuur ogen overweldigend. De stukgevroren grindwegen zijn een uitdaging. Honderd kilometer met de auto neemt gerust vier uur in beslag. Kirgizië is verder van een zee gelegen dan eender welk land ter wereld.

Zowat 70% van de inwoners is Kirgizisch van oorsprong, bijna 15% Oezbeeks en ongeveer 6% Russisch. Bijna 40% van de bevolking leeft onder de armoedegrens. Ook behoort Kirgizië tot het selecte clubje van de twintig meest corrupte landen ter wereld. De voorbije jaren waren turbulent op politiek gebied. In 2005 en in 2010 waren er volksopstanden die de president naar huis stuurden. Daar kwamen



Tulip Revolution in 2005. [www.neweurasia.net](http://www.neweurasia.net)



Tadzjikse soldaten bewaken de grens met Oezbekistan. <https://centralasiaonline.com>



Grillige, vaak niet-erkende staatsgrenzen. <https://jamestown.org>

nog communautaire rellen bij in het zuiden van land. Bij geweld tussen jonge, geradicaliseerde Kirgiezen en Oezbeken vielen toen zeker vierhonderd doden.

**Tadzjikistan**

In Tadzjikistan wonen meer dan acht miljoen mensen. De overgrote meerderheid bestaat uit etnische Tadzjeken. Verder zijn er wat Oezbeken, Russen en Kirgiezen. De bevolkingsdichtheid bedraagt ruim 56 inwoners per vierkante kilometer. Tien jaar geleden was Nederland de grootste exportpartner van Tadzjikistan. Ruim een derde van de lokale productie werd naar Nederland uitgevoerd. Tadzjikistan is een van de armste landen ter wereld, armer nog dan Kirgizië. Maar liefst 44,4% van de bevolking leeft onder de armoedegrens. Om hun gezin te onderhouden, werken veel Tadzjeken onder slechte omstandigheden in het buitenland. De werkloosheid bedraagt 20%. Tadzjikistan is de meest gewelddadige staat in Centraal-Azië. Tot 1997 woedde er een burgeroorlog als gevolg van armoede, drugstrafiek, Islamitisch terrorisme en een autoritair en repressief regime met

schending van godsdienstvrijheid en burgerrechten. Er is geen onafhankelijke pers en minderheden zijn uitgesloten van het bestuur. Ook hier is de corruptie groot. Bij de volksstammen heerst ongenoegen omdat zij voor elke benoeming steekpenningen aan de presidentiële familie moeten betalen.

**Oezbekistan**

In Oezbekistan wonen bijna dertig miljoen mensen, waarvan 76% van Oezbeekse origine en o.a. 6% Russen, minder dan 5% Tadzjeken en 1% Kirgiezen. Ruim 27% van de bevolking leeft onder de

armoedegrens, al is de bodem rijk aan grondstoffen. De in september 2016 overleden president Islam Karimov hield het land in een stevige greep. Oppositieleiders worden gearresteerd en opgesloten, of ze verkiezen zelf een verblijf in het buitenland. Vooral de militante islam wordt stevig onderdrukt. Ook een liberalisering of het invoeren van de democratie wordt op een repressieve wijze en ten koste van godsdienstvrijheid en burgerrechten verhinderd. Radicale Islamisten beweren dat meer dan de helft van de jongeren tot 35 jaar de invoering van de Sharia-wetten wil. In 1998 en 1999 trokken grote groepen extremisten van de 'Islamic Movement of Uzbekistan' (IMU) via Tadzjikistan en Kirgizië naar Oezbekistan. Deze organisatie wou de grensregio veroveren om er een aantal basissen op te richten. Na een drie maanden durende oorlog in 1999 werd de poging verijdeld. Sindsdien wordt vooral de grens met Tadzjikistan zwaar door militairen bewaakt. De IMU pleegt nog altijd terroristische aanslagen en zorgt regelmatig voor gijzelingen en schietpartijen. Sinds een aantal jaren is in het grensgebied ook een Kirgizische beweging



Centraal-Azië telt acht enclaves, waarvan drie Tadzjiekse. <https://warontherocks.com>

actief, de Hizbut-Tahrir. Deze pleit voor het herstel van het oude Kalifaat Fergana.

### Enclaves in de Fergana vallei

De vruchtbare en dichtbevolkte Fergana vallei bevindt zich in het grillige grensgebied van Oezbekistan, Tadzjikistan en Kirgizië. Het is een wirwar van grenzen en enclaves. Op Kirgizisch gebied liggen twee Tadzjiekse en vier Oezbeekse enclaves. Bovendien hebben Tadzjikistan en Kirgizië er elk een enclave in Oezbekistan. In totaal zijn er dus acht enclaves met in totaal ongeveer 100.000 inwoners.

Die enclaves zouden geen probleem zijn, mochten de drie landen wat beter met elkaar kunnen opschieten. Na zesentwintig jaar onafhankelijkheid zijn sommige grenzen nog niet definitief getrokken en maken meerdere landen aanspraak op eenzelfde gebied. Dat leidt tot problemen voor het personen- en goederenverkeer. Geregeld worden grenzen gesloten zodat enclavebewoners hun dorpen niet kunnen verlaten of hun thuis-



**Opgepast voor landmijnen.** <https://joshikwashere.blogspot.be>

land niet kunnen bereiken. Dat maakt het moeilijk om handel te drijven, op familiebezoek te gaan of huwelijken en begrafenissen bij te wonen aan de andere kant van de grens. De watervoorziening komt in gevaar, net als de noodzakelijke toegang tot het grasland voor de kuddes. Grenscontroles verlopen moeizaam door corruptie en schending van de mensenrechten. Schietpartijen en geweldpleging door grenswachters zijn schering en inslag.

In betwiste grensgebieden liggen landmijnen, waardoor soms doden vallen. Waar de grens wél definitief in een akkoord is vastgelegd, worden vaak hekken geplaatst. Kirgizië en Oezbekistan betwisten 331 km van hun landsgrenzen (of 24% ervan). Kirgizië en Tadzjikistan ru-

ziën over 448 kilometer (of 46%), Oezbekistan en Tadzjikistan over 105 km (of bijna 13%). In totaal telt de regio maar liefst 884 km betwiste landsgrenzen. Spanningen en grensoverschrijdende incidenten zijn dagelijks terugkerende fenomenen, vooral in de grootste enclaves: Vorukh en Sokh.

### Vorukh

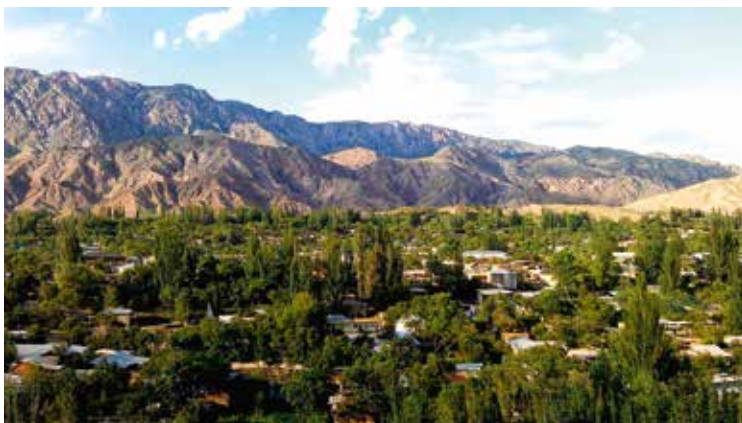
Vorukh (of Voroech) is de grootste Tadzjiekse enclave in Kirgizië. Zij bevindt zich op de rechteroever van de Karavshin rivier. De enige weg



**Veemarkt in Vorukh.** <http://joshikwashere.blogspot.be>

ernaartoe loopt door woestijnachtig gebied. Een belangrijk transportmiddel is de motor met sidecar. De weg loopt over en rond bergen zand en rotsen, die er als blokkade zijn opgeworpen. Een grenspost met Russisch en Kirgizisch opschrift duidt het grensgebied aan. Tadzjikistan en Kirgizië hebben er een checkpoint. Na het bordje 'Vorukh' passeer je een heleboel Tadzjiekse vlaggen en afbeeldingen van de Tadzjiekse president. Alleen op woensdag is er wat beweging in het dorp. Dan is het marktdag.

De meeste Centraal-Aziatische enclaves hebben meerdere namen, deels afhankelijk van de taal waarin ze benoemd worden.



**Vorukh, groene oase tussen kale bergtoppen.** <https://joshikwashere.blogspot.be>



**De markt, een mannenaangelegenheid. Let op de typische hoofddeksels.** *allegrolaboratory.net*

Meestal zijn ze genoemd naar één of meerdere van de dorpen in de enclave, soms zelfs naar een nabijgelegen dorp. Kirgizië, het omringende land, erkent dat Vorukh Tadzjiekse grondgebied is, maar beide landen discussiëren over de exacte rijksgrenzen. Onderstaand cijfermateriaal toont dat door beide landen zeer uiteenlopende gegevens worden verstrekt. Vorukh zou een oppervlakte hebben van 96,7 tot 130 km<sup>2</sup>. De enclave ligt op 5,3 à 20 km van de grens met het thuisland. Het aantal inwoners wordt geschat op 29.000 à 40.000, verspreid over zeventien dorpen. Over één ding is men het eens: maar liefst 95% van de bevolking is Tadzjiekse, de resterende 5% is Kirgizisch.

De mensen zijn verarmd en leven van de land- en tuinbouw. Een groot deel van de mannelijke bevolking werkt als groenten- en fruitverkoper op Russische markten. De populatie is de laatste dertig jaar bijna verdrievoudigd. Als gevolg daarvan wordt omringend grondgebied geclaimd, wat in Kirgizië onrust veroorzaakt. De grenzen uit de tijd van de Sovjet-Unie hielden geen rekening met mogelijke demografische wijzigingen, het

gebied voor de enclavebewoners was destijds beperkt tot de irrigatiegronden in de vallei. Landuitbreiding wordt gezocht in een paar vruchtbare gebieden langs rivieren op de omringende berghellingen. Daar is nog landbouw of begrazing door vee mogelijk.

Logistieke complicaties omwille van het dichtbevolkte en uitgeputte grondgebied leiden tot gewelddadige conflicten over eigendomsrechten, de toegang tot het weidegebied voor de kuddes en het gebruik van gezamenlijke watervoorraden. Vorukh en de nabijgelegen Oezbeekse enclave Sokh zijn de meest gewelddadige conflictgebieden in Centraal-Azië. Jaarlijks zijn er dertig à veertig incidenten en geweldexplosies. Etnische problemen staken de kop op nog vóór het uiteenvallen van de Sovjet-Unie. Sindsdien is de toestand alsmar verergerd.

Op 27 april 2013 startte Kirgizië met het aanleggen van een weg door betwist gebied. Honderden inwoners van Vorukh protesteerden hiertegen en vielen wegenwerkers aan. Het conflict escaleerde wanneer inwoners van Aksai (Kirgizië) Tadzjiekse burgers aanvielen die

met hun voertuig door hun dorp reden. Aan beide zijden viel een twaalftal gewonden en werden voertuigen beschadigd.

Een maand later werden twee Tadzjiekse mannen door Kirgizische grenswachten opgepakt omdat zij illegaal de grens passeerden om brandhout te verzamelen. Ze slaagden telefonisch erin om hun dorpsgenoten te verwittigen, waarna deze bij de grenspost verzamelden en drie Kirgiziërs sloegen. Daarop kwamen inwoners uit Kirgizië naar de grenspost en werd de doorgangde weg uit veiligheidsoverwegingen tijdelijk afgesloten.



**Enclavegrens tussen Vorukh en Aksai in 2013.** <https://zanoza.kg>

Op 11 januari 2014 bestookten Tadzjiekse grenswachten urenlang Kirgizische wegenwerkers in betwist gebied met mortieren en raket gestuurde granaten. Minstens acht ordehandhavers uit beide landen belandden in het ziekenhuis. Alle grensposten tussen beide landen werden drie maanden lang gesloten. Op 7 mei 2014 gooiden 2.500 mensen stenen naar elkaar. Er vielen dertig gewonden en een winkel werd in brand gestoken. Inwoners aan beide zijden van de grens barricadeerden de toegangsweg.

In juli 2014 beschooten grenswachters van beide landen elkaar met geweren en lichte artillerie. De onrust ontstond toen enclavebewoners probeerden om water van de Karavshin rivier naar hun dorp om te leiden. Op 25 augustus 2014 werden bij een schietpartij twee Tadzjiekse burgers gedood en vijf gewond. Vervolgens vielen inwoners van Vorukh Kirgizische auto's aan die hun enclave passeerden. De voertuigen werden met stenen bekogeld, de bestuurders geslagen of gegijzeld. Sindsdien worden wegen aangelegd die grenzen en bewoond gebied zoveel mogelijk vermijden. Gehoopt wordt dat hierdoor de spanningen zullen afnemen, wat voorlopig niet lukt omdat... deze wegen in betwist gebied worden aangelegd.

### Kairagach

Niet zover ten oosten van het Kirgizische dorp Kairagach (of



Oproerpolitie aan de grens met Vorukh. <https://voices.nationalgeographic.com>

Kayragach), meer bepaald net ten zuiden van het treinstation Stantsiya Kayragach, ligt een kleine enclave van Tadzjikistan. Deze enclave bevindt zich vlakbij de Tadzjiekse stad Qal'acha en wordt daarom ook wel Western Qal'acha genoemd. De oppervlakte bedraagt 0,88 à 1,50 km<sup>2</sup>. De kortste afstand tot het thuisland bedraagt 2,36 km. Er blijkt geen bewoning te zijn. Google Maps toont slechts berghellingen, een rivier met voor de veeteelt geschikt grasland en een paar noord-zuid georiënteerde wegen.

### Sarvan

Tadzjikistan heeft nog een derde enclave: Sarvan (Sarvak, Sarvaksof of Sarvaki-bolo). Die enclave ligt in tegenstelling tot de twee vorige niet in Kirgizië maar in Oezbekistan. De kortste afstand naar het thuisland bedraagt 1,4 km. De oppervlakte van de lange, smalle vallei bedraagt 7 tot 8 km<sup>2</sup>. In de enclave wonen 150 à 200 mensen en zij leven van de landbouw en de katoenteelt. Het enige dorp, Sarvan, is in twee gelijke stukken verdeeld. Inwoners van de ene dorpsheft wonen in Oezbekistan, de anderen in de Tadzjiekse enclave. De ene helft van de bevolking heeft een Oezbeeks paspoort, de andere een Tadzjiekse. Nochtans zijn alle inwoners van Sarvan van Oezbeekse origine. Iedereen voelt zich Oezbeek. Toen een Tadzjiekse diplomaat de plaatselijke basisschool bezocht, vroeg hij of de leerlingen de naam van hun president kenden. "Islom Karimov," was het unanieme antwoord. "Fout," zei de diplomaat. "Emomali Rakhmonov is onze president. Proberen we het nog eens? Wie is onze president?" En opnieuw luidde het antwoord eensgezind: "Islom Karimov".



Enclavegrens tussen Vorukh en Aksai in 2008.

[fmso.leavenworth.army.mil](http://fmso.leavenworth.army.mil)

Sarvan is met de auto bereikbaar via de afrit van een 'autosnelweg'.



### **Terrorisme in Centraal-Azië.**

<http://euro-synergies.hautetfort.com/>

Na een paar kilometer bereik je de bergen. Geen bomen, geen struiken, zo kaal als de omringende steppe. De zon doodt alle leven op de hellingen. Diep in de ravijn is zelfs de rivier opgedroogd. Een smalle houten brug herinnert aan de rivier die er ooit is geweest. De weg houdt op. Wat volgt, is een hobbelige doorgang tussen rotsen in de rivierbedding. Sarvan duikt op en blijkt een groene oase in het bergachtig woestijngebied. In het dorp is de rijksgrens nergens zichtbaar. Maar in 2004 werd Sarvan net als de rest van de rijksgrens tussen Oezbekistan en Tadzjikistan door Oezbeekse grenswachters afgesloten ten gevolge van terroristische aanvallen in de hoofdstad Tashkent. Aan de grens met Sarvan verschenen wapenopslagplaatsen, prikkeldraadversperringen en door loopgraven omgeven soldatenbarakken.

Enclavebewoners zijn het slachtoffer hiervan. De enige weg naar Sarvan is dag en nacht afgesloten door gehelmde militairen met automatische geweren. Wie een Oezbeeks paspoort heeft, mag zolang de grenswachten het toestaan een 15 km lange omleidingsweg gebruiken. Daarvoor worden

soms steekpenningen gevraagd. Bewoners van Sarvan met een Tadzjiek paspoort moeten eerst een stempel halen in een douanepost in Sadokat, 35 km verderop. Voor een eenvoudig familiebezoek aan het dorp Rezasai, slechts 3 km van de enclave verwijderd, moeten ze dus eerst 70 km reizen. Wie de grens passeert zonder stempel, wordt gearresteerd. Markten voor de verkoop van vee, walnoten, fruit en bonen zijn onbereikbaar geworden. Wie met journalisten praat, wordt opgepakt en ondervraagd. In het dorp zijn verklikkers actief. Zij informeren de Oezbeekse grenswachten in ruil voor een gunstregeling. Er zijn tevens problemen met het gebruik van de graslanden. Die bevinden zich namelijk buiten de enclave. Koeien en geiten storen zich niet aan onzichtbare staatsgrenzen. Maar omdat de wet wordt overtreden telkens wanneer een grazende koe of geit de grens passeert, betalen de veehouders hoge boetes.

### **Problematiek**

Enclaves in Centraal-Azië worden vaak geconfronteerd met politieke en culturele kwesties. Maar niet

overal zijn er problemen. Wat maakt een enclave al dan niet problematisch? De locatie speelt ongetwijfeld een hoofdrol. Als de enclave zich ver in het omringende land bevindt of langs een strategisch belangrijke weg, neemt de spanning en onenigheid toe. Er zijn in Centraal-Azië maar weinig doorgaande wegen, wat de nervositeit verergert. Soms hebben dorpen uit het buurland geen andere ontsluitingsweg dan dwars door een enclave. Als de rijksgrens dan dicht gaat, zit iedereen ingesloten. Het alsmaar aanvragen van visa voor het passeren van de rijksgrens, is een belangrijke oorzaak van conflicten en heeft gevolgen voor groepen tot 80.000 personen.

Een andere belangrijke factor is het aantal enclavebewoners. Hoe groter de bevolking, hoe meer problemen dat oplevert. De identiteit van de inwoners is eveneens van significant belang voor de relaties. Als de enclavebewoners zich in grote mate kunnen identificeren met de bewoners van het hen omringende land, zijn er geen problemen. Dan zou zelfs een opheffing van de enclavesituatie mogelijk zijn. Maar als de relatie tussen de twee landen vijandig is, dan kan ook de relatie tussen de enclavebewoners en de hen omringende bevolking gespannen zijn, ongeacht een mogelijk gedeelde etnische afkomst.

Verder is de aanwezigheid van natuurlijke grondstoffen, grasland of rivieren een voortdurende bron van spanningen. De enclave wordt dan interessant voor het omringende land. Anderzijds kan een rijke en zelfvoorzienende enclave zelfs naar onafhankelijkheid streven, wat in de praktijk slechts zal gebeuren als de relatie met zowel het thuisland



**Gesloten enclavegrens in Vorukh.** <https://gdb.rferl.org>

als het omringende land slecht is. Financiële verarming, verminderde middelen, slabakkende werkaanbiedingen en een snelle bevolkingsgroei veroorzaken angst voor de toekomst. Enclavebewoners zoeken dan betere omstandigheden in het buurland, waardoor de greep van dat buurland op de enclave alsmaar toeneemt.

Het maken van concrete en wettelijk geregelde afspraken, bijvoorbeeld over de landsgrenzen, kan speculaties en provocaties voorkomen. Als de betrokken landen niet akkoord gaan met de status van een enclave en verwijzen naar vage of elkaar tegensprekende documenten, komen ze in een impasse terecht. De grensbepaling is een langdurig, complex, lastig en soms zelfs agressief proces. De aanwezigheid van enclaves bemoeilijkt de onderhandelingen hierover en kan de bilaterale relaties tussen de betrokken landen beschadigen.

Soms gebruiken de betrokken landen hun enclaves om elkaar te manipuleren. Wanneer het conflict aanleiding geeft tot het sluiten

van de rijksgrenzen, ontbreekt het duizenden mensen aan medische hulpverlening, werk of contacten met familieleden. De aanwezigheid van gewapende grenswachters leert de kinderen dat zij in een regio wonen waar ze schrik moeten hebben van burens die slechts een paar meter verderop wonen. Zo wordt een vijandig klimaat gecreëerd. 'Wij' tegenover 'hen' biedt een slecht perspectief voor de toekomst...



**Karavshin rivier in Vorukh.** <http://tajbahmanyor.files.wordpress.com>

## Hoe uniek is Baarle?

Betrekken we de problematiek uit Centraal-Azië op onze Baarlese enclaves, dan valt hier weinig voor toekomstige conflicten te vrezen. Dankzij de opengemaakte Europese binnengrenzen zijn er in normale omstandigheden alvast geen problemen voor het grensoverschrijdend vervoer van personen en goederen. Laat ons hopen dat dit zo blijft, al weet je nooit. Denk daarbij aan de problemen tijdens de dioxinecrisis. En wat als het voortbestaan van de Europese Unie in gevaar komt of als de binnengrenzen gesloten worden, bijvoorbeeld bij een nieuwe vluchtelingenstroom of na terroristische aanvallen?

De ligging van de Baarlese enclaves in het omringende land vormt geen probleem. Alle enclaves bevinden zich vlakbij het thuisland. De acht enclaves van Baarle-Nassau liggen in vogelvlucht op minder dan 50 tot hooguit 350 meter van het vaderland. De afstand van de

enclaves van Baarle-Hertog tot het thuisland bedraagt 50 tot maximaal 3.750 meter.

Er is een goed uitgebouwd landelijk wegennet. De enclaves zijn bereikbaar via de autosnelwegen E19, E34 en A58, al ontbreekt in Baarle een omleidingsweg voor voertuigen die tegen wil en dank de hoofdenclave passeren. In de Centraal-Aziatische enclaves Vorukh en Sokh werd met het bouwen van een rondweg gestart. In Baarle is zo'n rondweg gepland, maar de start van de werkzaamheden wordt door een gerechtelijke procedure tegengehouden.

Baarle telt minder dan 2.500 enclavebewoners. Dat is een onbeduidend aantal voor twee landen waar de bevolking in de miljoenen loopt. De Baarlese enclavebewoners identificeren zich in grote mate met de bewoners van het hen omringende land. Ze spreken dezelfde taal, hebben dezelfde cultuur en vaak zelfs dezelfde nationaliteit. Wonen er niet meer Nederlanders in de Belgische enclaves dan Belgen?

Er zijn in de Baarlese enclaves geen natuurlijke grondstoffen of economisch belangrijke rivieren. Onze enclaves zijn niet rijk of zelfvoorzienend. Noch die van Hertog, noch die van Nassau. Enig streven naar onafhankelijkheid is er niet. Wél zoeken heel wat enclavebewoners werk in het hen omringende land, wat de greep van de buurlanden op de enclaves doet toenemen.

Neen, in vergelijking met Centraal-Azië is de situatie in de Baarlese enclaves niet problematisch. Onze belangrijkste troef? Na eeuwen-



**Tadzjiekse en Kirgizische grenswachters bij een checkpoint in en uit Vorukh.**  
[www.rferl.org](http://www.rferl.org)

lange onduidelijkheid is er sinds de officiële vaststelling van de enclavegrenzen op 31 oktober 1995 geen discussie meer mogelijk over de exacte ligging ervan. Dat scheelt een slok op een borrel, zoals we ook in de volgende aflevering zullen merken. Dan bespreek ik de resterende Centraal-Aziatische enclaves.

#### **Bronnen:**

- E-mails op 25 december 2016 en 9 januari 2017 met dr. Brendan R. Whyte, assistent kaartbeheerder bij de Nationale Bibliotheek van Australië.
- <http://news.tj>
- <http://osce-academy.net>
- <http://geosite.jankrogh.com>
- <https://en.wikipedia.org>
- <http://presidential-power.com>
- <http://enews.fergananeews.com>



**Wat brengt de toekomst voor deze kinderen in Vorukh?**  
<https://c1.staticflickr.com>



“Pluk de bloemtoppen als ze nog in knop staan, dan kunt u ze maanden lang in bosjes op zolder hangend goed houden”.

## (Struik)heide (37)

‘KRUIDENVROUWTJE’  
JEANNE MEEUWESEN



### Calluna

Een woord dat veel oproept, dat eenzaamheid symboliseert, dat door dichters wordt bezongen. En vergeet vooral ook niet ons eigen (kempische) volksliedje ‘Op de grote, stille heide’. Gelukkig is heide tevens geneeskrachtig en heeft dus ook haar vrolijke kant. In Europa bestaan tientallen soorten heide; van de heel zeldzame rode Alpenheide tot de in hoge struiken opgroeiende heide van de Middellandse Zee-streken, de dopheide, moerasheide, enz. De heide die ik nu beschrijf behoort wel tot dezelfde familie maar is een soort apart: Calluna. Die hebben een bloem met een heel

klein, vierdelig bloemkroontje en een grote paarse klokvormige kelk, die weer door een valse groen kelk wordt beschermd. Schrikt u maar niet! Dit is de meest voorkomende heidesoort die in het najaar op elke steen- of zandachtig veld groeit. Maurice Messegueie zegt: ‘eens ontving ik een man die helemaal

stijf was van de reumatiek, en die nergens meer baat bij had. Ik heb hem letterlijk aan de heide uitgeleverd: drie weken lang moest hij dagelijks twee heidebaden nemen. En hij genas’. De plant is werkelijk onovertroffen als het er om gaat een teveel aan urinezuren uit te scheiden. Of dat nu wordt



De Calluna ontleedt. [www.wilde-planten.nl](http://www.wilde-planten.nl)

veroorzaakt door een gebrekkige nierfunctie of door nierstenen, of zelfs als de gewrichten al zijn aangetast. Maar heide is niet alleen vochtuitscheidend en bloedzuiverend, zij bestrijdt ook op doeltreffende wijze ontstoken urinewegen (troebele urine, blaasstenen, ontstoken slijmvliezen van de geslachtsorganen, pijn bij het urineren, verdachte afscheiding enz.)

### Langs de weg

U vindt nog volop heide langs wegbermen en bosranden en natuurlijk zijn er de heidevelden. Pluk de bloemtoppen als ze nog in knop staan, dan kunt u ze maanden lang in bosjes op zolder hangend goed houden. U kunt het zaad van deze plant ook in uw tuin zaaien. Zaai het zaad in het voorjaar uit.

### Thee:

Vocht uitscheidend en tegen nierstenen; reken een klein handvol heide voor een liter water. Neem 2 kopjes per dag.

### Baden met heide:

Tegen reumatiek; doe een bosje in uw badwater. Tweemaal daags.



Op de stille heide. [www.kuleuven-kulak.be](http://www.kuleuven-kulak.be)



De struikheide in volle bloei. [www.directplant.nl](http://www.directplant.nl)



Close-up Calluna. [www.common-wikipedia.org](http://www.common-wikipedia.org)

En dan nog iets; ik heb deze keer zelf een vraag aan al onze lezers: is er iemand die in zijn tuin een alsemstruik heeft staan. Graag zou ik daar bericht van ontvangen. U kunt mij bereiken: J.Meeuwesen-Paeshuijse, Janshove, kamer 114, telefoon 013-5075159.

Vele groetjes,  
Jeanne

# Verhalen rond de bevrijding van Baarle (2)

ANTOON VAN TUIJL

*In de eerste aflevering beschreef de heer August Klaasen van dag tot dag de oorlogservaringen zoals hij die op Loveren beleefde. Wij onderbraken zijn dagboek op het moment dat een aanmerkelijk deel van Baarle bevrijd was. Op 4 oktober 1944 stakte de opmars van de Poolse bevrijders. Baarle en Ulicoten stonden zware weken te wachten. Hier volgt zijn verdere relaas.*

## *5 Oct. Donderdag*

De nacht is vrij rustig geweest, behalve van tijd tot tijd wat artillerievuur. Als we om 07.00 uur opstaan en uit den kelder naar boven komen, blijkt het goed weer te zijn. We kunnen ongestoord ontbijten en gaan daarna direct beginnen met het herstellen van de ergste schade om tegen eventuelen regen enigszins beschut te zijn. Daar alle ruiten eruit zijn geschoten en tevens het dak open ligt, waait de wind ijzig naar binnen. Terwijl we druk bezig zijn met de herstelwerkzaamheden, begint dan om 09.00 uur plotseling een geweldige kanonnade uit vele richtingen. Het is niet uit te maken of het uitsluitend Poolse dan wel Duitse



Er is hevig mitrailleurvuur.

granaten zijn. Nadat iedereen heeft gedacht, dat nu alles wel voorbij was, blijkt de hel opnieuw te zijn losgebroken. Iedereen is wederom naar den kelder gevluht. Daar bijna den geheelen dag het bulderen der kanonnen aanhoudt, wordt vrijwel den geheelen dag in de kelder doorgebracht. Er is ook zeer hevig mitrailleurvuur te hooren in de bosschen, richting Alphen. We vernemen van een Poolschen soldaat dat de Duitschers ongeveer twee kilometer verder in de bosschen zitten.

Als we om 17.00 uur wat willen gaan eten, begint er een ontzaglijk bombardement uit honderden vuurmonden. Alle typen kanonnen schijnen er aan deel te nemen, hetgeen aan het gebulder te hooren is. Het schieten komt van de Polen

en gaat in de richting Alphen. Bovendien komen er telkens groepen vliegtuigen (Typhoons) die boven de bosschen mitrilleren en raketbommen gooien. Het geheel is zoo ontzagwekkend en geweldig, dat het onmogelijk lijkt, dat daaruit levend is te ontkomen. Als we van tijd tot tijd eens even uit den kelder sluipen, hooren we het ratelen der mitrailleurs en het bekende knarsende geluid van de door de bosschen en velden rijdende tanks die onophoudelijk vuren. We denken met afgrijzen aan de soldaten die door dit onweerstaanbaar geweld worden overvallen en weggemaaid. Tegen zulk geweld is niets bestand en elkeen en alles wat het op zijn weg ontmoet, wordt onmiddellijk vernietigd. Bij dit alles komt dan nog het vuur van de vele automatische kanonnen,

welke ook in de omgeving van onze woning zijn opgesteld. Het vuren is zoo geweldig, dat het vaak aangroeit tot één ononderbroken gebulder als van een niet eindigenden donderslag. Het is de oorlog in zijn vreeselijkste werkelijkheid. Zoowel mensch als dier beven en sidderen onder dit vreeselijke niets en niemand ontziende geweld. Als om 20.00 uur het gebulder der kanonnen wat afneemt, ademen wij wat op en onze hond Chang, die ook zeer bang geworden is en de laatste dagen niet meer eten wil, kijkt ons met vragende oogen aan, alsof hij zeggen wil: "Houdt dat nu nooit meer op?" Hij laat tegen zijn gewoonte in den staart hangen en is bijna niet meer uit den kelder te krijgen, waar hij dan nog zoo diep mogelijk onder onze kleding wegkruipt.

Plotseling neemt het vuren weer toe en soms zwelt het kanongebulder aan tot een orkaanachtig geweld. Zoo valt dan na dezen vreeselijken dag de schemering weer over het zoo fel omstreden Brabantse boschland en we overpeinzen het vreeselijke feit, dat, terwijl dit ontzagwekkende oorlogsgeweld nog over het anders zoo rustige Brabantse boschland raast,



**Kanongebulder klinkt als een orkaanachtig geweld.**



**Er komen zwermen Typhoons over**

weldra de nachtelijke duisternis zijn zwarte sluier zal uitspreiden over vele doden.... Daarnaast zullen vele zwaar gewonden in de eenzaamheid van deze anders zo rustige bosschen stervend ten onder gaan, nog voordat de schemering van den nieuwen dag weer onmeedogend den strijd doet op-laaïen. Kermend zullen zij, ver van hun huis en familie, tusschen de pas uitgebloeide heide, den dood vinden, omdat een heerschzuchtig naziregime dit vreeselijke lijden over de wereld bracht. Führer befehl, wir folgen!!

#### *6 Oct. Vrijdag*

De dag begint met stralenden zonschijn. Het is volkomen rustig als we omstreeks 08.00 uur

opstaan. Er werd nog in den kelder geslapen, omdat het geschutvuren nog steeds hevig was. Er komen dan zwermen Typhoons over, die richting Alphen vliegen en even later hun raketbommen afvuren. Wel begint het Poolsche geschut weer fel te vuren, doch de Duit-sche granaten vallen voorloopig niet meer. Na het ontbijt besluit Klaasen het dorp eens te gaan bezichtigen. Er blijken groote verwoestingen te zijn aangericht door de granaten. De boeren wagen het naar hun vee te gaan in de weide. Veel vee is voorloopig niet te vinden. Een ander gedeelte ligt dood in de weide. Chang is ook wat rustiger geworden. Zodra er echter Duit-sche granaten komen aansuizen, is hij steeds het eerst in den kelder. Het is verbluffend hoe goed Chang de Duit-sche granaten uit die der Polen weet te herkennen. Als Chang naar de kelderdeur loopt, weten wij dat het tijd is om dekking te zoeken. Daar het schieten tegen den avond weer is toegenomen, besluiten we toch maar weer in den kelder te gaan slapen, ofschoon we aanvankelijk hadden besloten boven te blijven.

#### *7 Oct. Zaterdag*

Er is hedennacht bijzonder hevig geschoten. Vooral na middernacht

vuurde de Poolsche artillerie met geweldige felheid. Zowel lichte als zware artillerie nam aan het schieten deel. Aan slapen viel niet te denken. Het weer was heden goed. Klaasen ging om 15.00 uur naar het dorp en stelde zich bij de gemeentesecretaris beschikbaar voor eventuele hulp. Er werd heden door de Baarlese bakkers voor het eerste maal gebakken sedert de bevrijding. Zes dagen had men het bakken gestaakt. Daar er geen electriciteit was, moest er met de hand gebakken worden. Er werd koren voor ter beschikking gesteld. Ook werden er een paar stuks vee geslacht. Het waren dieren die zwaar gewond waren. Heden zag Klaasen de eerste vlaggen, namelijk bij de Hollandsche pastoor. Er is in het algemeen weinig enthousiasme. Alles is nog te onzeker. Daarbij zijn er te groote verwoestingen in Baarle aangericht om enthousiast te kunnen zijn. Ondertusschen is men van elke berichtgeving verstoken, daar de electriciteit niet functioneert en couranten niet verschijnen. Elkeen hunkert naar nieuws, dat evenwel uitblijft.

### 8 Oct. Zondag

Omdat het den vorigen dag vrij rustig was, werd er in de slaapkamer geslapen, hetgeen een heele

verbetering beteekende. Na het ontbijt besloot Klaasen even met de honden uit te gaan, ofschoon men het dorp niet verlaten mocht wegens de nog bestaande gevaren. Terwijl ik tegen 12.00 uur bij het huis mijner ouders met nog eenige mensen stond te praten, sloeg er plotseling een Duitsche granaat in op minder dan twintig meter van de plaats waar wij met acht personen stonden te praten. Algemeenen schrik en ontsteltenis en een wilde vlucht naar den kelder. Gelukkig bleek niemand gewond. Wel sloegen er aan de achterzijde van ons huis eenige ruiten stuk en waren er gaten in de muur. Het was gelukkig slechts een lichte granaat. Ware het anders geweest, dan waren er beslist slachtoffers gevallen. Nu kwamen allen met den schrik vrij. Het was een zeer gevaarlijk moment en we zijn op het kantje aan den dood ontsnapt. Er sloegen daarna nog eenige granaten in onze omgeving in. Doch deze gingen iets verder en explodeerden op het land. In den namiddag sloegen plotseling eenige zware Duitsche granaten in. Daarbij werd de schuur van Vissers vernield. Het grootste deel van den dag moest weer in den kelder worden doorgebracht.

De stemming onder de bevolking

Aardappelen	Aardappelen	Aardappelen	Aardappelen
41	42	43	44
Aardappelen	Aardappelen	Aardappelen	Aardappelen
41	42	43	44
ALGEMEEN	ALGEMEEN	ALGEMEEN	ALGEMEEN
241	240	251	256
ALGEMEEN	ALGEMEEN	ALGEMEEN	ALGEMEEN
242	248	252	257
ALGEMEEN	ALGEMEEN	ALGEMEEN	ALGEMEEN
243	248	255	258
ALGEMEEN	ALGEMEEN	ALGEMEEN	ALGEMEEN
244	249	254	259
ALGEMEEN	ALGEMEEN	ALGEMEEN	ALGEMEEN
245	250	255	260
BOTER	BOTER	BOTER	BOTER
41A	42A	43A	44A
41B	42B	43B	44B
BOTER	BOTER	BOTER	BOTER
RESERVE	RESERVE	RESERVE	RESERVE
C97	C98	C99	C100
MELK	MELK	MELK	MELK
41	42	43	44
MELK	MELK	MELK	MELK
41	42	43	44

Er zijn noodrantsoenen te verkrijgen.  
*archief Amalia*

daalt zienderoogen. Men is geheel ontmoedigd. Men had de 'bevrijding' radicaler gedacht. Er wordt een Engelsche mitrailleurpost gevestigd bij Remeijsen op zolder. Om ca. 20.00 uur komen de families Jansen en Jacobs van Alphen aan. Ze werden door de Polen gedwongen onmiddellijk hun huis te verlaten. Op deze wijze moest geheel Alphen worden ontruimd. Het vee moest worden losgelaten. Door de haast kon bijna niets worden meegenomen. Later kwam ook nog de Familie Trommelen uit Alphen aan. Men probeerde door te rijden naar Turnhout. Door bandenpech was men genoodzaakt terug te keeren naar Baarle. Er werd in den kelder geslapen bij Remeijsen. Algemeene consternatie daar men nog hevige gevechten verwacht.

### 9 Oct. Maandag

In den afgelopen nacht hebben de Duitschers nog herhaaldelijk



Grote verwoestingen in Baarle.

artillerievuur gegeven. Wij hoorden Duitse granaten oversuizen. Gelukkig vielen ze alle in het open veld. Het blijft niettemin zeer gevaarlijk en de menschen worden steeds angstiger, ofschoon men anderzijds aan dat schieten begint te wennen. Alleen de honden worden met den dag schuwer. Ze weigeren mee uit te gaan.

Er gaat een groote groep bomvliegtuigen over. De Engelsche artillerie schiet bij tusschenpoozen zeer hevig. De vluchtelingen uit Alphen worden met Rode Kruiswagens naar Turnhout gebracht. Het is een zielige uittocht.

Klaasen haalt heden noodvoedselkaarten. In den namiddag moet een deel van de Ulicotenseweg worden ontruimd. Heden geen Duitse granaten.

#### *10 Oct. Dinsdag*

De Duitschers benutten steeds de schemering om granaten naar ons af te vuren. Het schijnt dat dit in der haast moet om dan weer snel terug te rijden. Het zijn echter bijzonder zware granaten. De kraters lijken wel die van vliegtuigbommen. Er komt bericht uit het dorp, dat vlaggen moeten worden uitgestoken. Eenige bewoners geven hieraan gehoor. Heden eerste courant uit België, 'De Volksgazet' ontvangen. Behoudens de nieuwe financiële maatregelen voor België, blijkt er niet veel nieuws uit. Heden namiddag sloeg nog een Duitse granaat in de schuur van Van Gestel en verwondde er een paard dermate dat het moest worden afgemaakt. Ook sloeg een granaat in op Loveren, echter zonder ongelukken te veroorzaken.

#### *11 Oct. Woensdag*

De dag begint met stralenden zonschijn. Het is bij uitstek weer om

de nodige reparaties te doen om tegen regen beschut te zijn. Klaasen helpt heden bij zijn ouders met het opleggen van stukgeschoten panen. Er komen dan weer Duitse granaten oversuizen. Een ervan ontploft in den Singel en verwondt een daar aanwezigen man (Emiel Leemans). Het blijft maar steeds onzeker en elkeen vraagt zich af hoe lang dit nog zal duren. Men is geen oogenblik zeker voor de Duitse granaten, hetgeen zeer ontmoedigend werkt. Kan men den Duitscher niet verdrijven, vraagt men zich af.

#### *12 Oct. Donderdag*

De dag begint met stralenden zonschijn. Er is hevig mitrailleurvuur in de richting van de Chaamse bosschen. Vele lichte tanks rijden in den voormiddag in de richting Ulicoten. Er wordt ook vrij hevig met artillerie geschoten. Er vallen echter geen Duitse granaten. Wel zijn er om 05.00 uur in den morgen een aantal gevallen in de omgeving der kerk. Om 18.00 uur begon een hevig Engelsch artillerievuur af Loveren. Het wordt niet door de Duitschers beantwoord. De directeur der boterfabriek vraagt

Klaasen te willen medegaan om rijwielen en levensmiddelen welke in de fabriek voor de Duitschers waren verstopt, tevoorschijn te halen.

Heden is het ook den dag der vergelding voor de dames in Baarle welke met de Duitschers hebben omgegaan. Er worden een twintigtal dames door de beweging opgehaald. Een vijftal wordt kaalgeknipt. Drie ervan worden naar Turnhout overgebracht.

#### *13 Oct. Vrijdag*

Nog steeds wordt in den kelder geslapen. In den voormiddag vallen weer een twintigtal Duitse granaten, die gelukkig alle in het vrije veld neerkomen. Er wordt ook vrij veel gevlogen en vanuit de vliegtuigen gemitrailleerd. Ook is de Engelsche artillerie zeer actief.

#### *14 Oct. Zaterdag*

Direct bij het opstaan komen groote zwermen brommers over, die na ca. een uur weer terugkomen. Om 09.00 uur begint een zeer hevig Engelsch artillerievuur, dat aanhoudt tot 12.00 uur. Na ongeveer twee uur pauze begint dan opnieuw een zeer hevig vuren



**Hevig Engels artillerievuur.**

der Engelschen in de richting van Ulicoten en Chaam. Ook komen er Typhoons over, die in groepen van twaalf stuks telkens boven de bosschen duiken en mitrilleren. Er werden ook bommen geworpen. Het is een prachtig gezicht deze toestellen bezig te zien. Plotseling komen er twee dezer toestellen met elkander in botsing en storten brandend omlaag. Eenige menschen komen hierbij om het leven. Om 16.30 uur komen dan opeens weer meerdere Deutsche granaten aansuizen, die met geweldige kracht inslaan. Het blijft nog steeds onveilig en men is zich geen oogenblik zeker. Toch went men meer en meer aan dezen onzekereren toestand. Men loopt als het ware steeds op goed geluk tusschen de gevaren door.

#### *15 Oct. Zondag*

Gister zijn de Engelsche soldaten bij Remeijsen vertrokken. Door Klaasen werd een brief geschreven naar Griffith, Londen. We betrouwen het vertrek van deze soldaten, waarmede we zeer goed bevriend waren. Daar het mooi weer is, gaan we eens naar het dorp kijken. Terwijl we bij Clementine zijn, slaat plotseling weer een Deutsche granaat in de onmiddellijke omgeving in, zoodat we glas hooren rinkelen. Het wordt weer een panische vlucht naar den kelder. Ook in den namiddag vallen er nog Deutsche granaten, zoodat een groot deel van den dag in den kelder wordt doorgebracht. Er zijn intusschen weer andere Engelsche soldaten gekomen, die ons eveneens sympathiek helpen.

#### *16 Oct. Maandag*

Het blijft nog steeds onzeker, zoodat we in den kelder blijven slapen. Ook hedennacht en heden



**Tanks rijden richting Ulicoten.**

voor middag zijn er weer Deutsche granaten gevallen, die echter voor het meerendeel geen schade hebben aangericht. De bevolking begint meer en meer te klagen over deze onzekerheid, omdat elk oogenblik hun bezittingen nog kunnen worden verwoest. Of de Engelschen niet verder kunnen, vraagt man zich af. Er wordt steeds maar geschoten, doch het front verplaatst zich niet.

#### *17, 18 en 19 Oct.*

Ook deze dagen verlopen zonder dat er een beslissing over Baarle valt. Er wordt van tijd tot tijd hevig geschoten door de artillerie. Ook hoort men soms mitrailleurvuur in de bosschen. Er vallen ook weer Deutsche granaten, zoodat van tijd tot tijd naar den kelder moet worden gevlucht. Het slapen in den kelder blijft voorloopig geboden, omdat de Deutsche artillerie ons nog steeds bereiken kan en daarvoor ook gebruik maakt. Het kankeren der bevolking neemt gaandeweg toe. Is dat nu onze bevrijding, vraagt men zich af. Kunnen de geallieerden Ulicoten niet veroveren, vraagt een ander. Ondertusschen doen de Tommy's alsof ze in het geheel geen haast

hebben. Men moet er werkelijk om lachen.

#### *20 Oct. Vrijdag*

Hedennacht hebben we voor het eerst weer in de slaapkamer geslapen. We zijn er geheel van opgeknapt. Om ca. 09.00 uur rijden een twintigtal tanks naar richting Ulicoten.

Ook hoort men veel mitrailleurvuur. Het schieten houdt bijna den geheelen dag aan en iedereen denkt dat het nu meenens is. Wij denken dat we nu van de Deutsche granaten af zijn, hetgeen echter niet het geval blijkt te zijn. Er komen ook veel vliegtuigen over die mitrilleren boven de bosschen. Het wordt duidelijk dat de tijd van oprukken nog niet gekomen is, zoolang het andere legerkorps, dat in de buurt van Hoogstraten vecht, nog niet meer is vooruit gekomen. Als er omstreeks 20.00 uur weer hevige salvo's Deutsche granaten over komen suizen, die op meerdere plaatsen inslaan (bij de Broeders, bij Smolders en aan de Chaamseweg) dalen wij weer ijlings in den kelder af om daar den nacht door te brengen. Zou hier nou nooit een eind aan komen?

### 21 Oct. Zaterdag

Deze nacht was vrij rustig. Wij hoorden geen Duitse granaten. Wel blijft het geschut bulderen in de richting Hoogstraten. Tanks houden posities bezet langs de Hoogstratensebaan, hetgeen erop wijst, dat men een flankaanval verwacht, die echter uitblijft. Wij gaan enkele koperen granaathulzen halen van de Poolse tanks, als herinnering.

### 22 Oct. Zondag

Het is weer een rustige nacht geweest, waarin we geen Duitse granaten kregen. Klaasen probeert 's morgens naar de bosschen te gaan zien die door de tanks zeer beschadigd zouden zijn. Het blijkt onmogelijk omdat hierin nog Duitsers zitten en daardoor nog steeds onder Engels vuur liggen.

Omdat het in den namiddag rustig is, gaan we (ook Net) weer granaathulzen zoeken, als souvenirs. Als we nauwelijks terug zijn, slaan van verschillende kanten wederom Duitse granaten in, die drie

koeien doodden bij Modesta. Bij Braspenning slaat er een granaat in de schuur en een ijzeren lantaarnpaal in Loveren wordt afgeschoten. Het waren weer zeer hachelijke momenten, daar er met zeer zware granaten gevuld werd.

### 23 Oct. Maandag

Er schijnt maar geen einde te komen aan de Duitse granaten. Ze blijven op onregelmatige tijden aansuizen en ongelukken veroorzaken. Elkeen zit in grooten angst, vooral diegenen, die het er tot nu toe goed afgebracht hebben. Hedenmorgen en hedenavond suizen weer vele Duitse granaten aan,

die we overal hooren ontploffen. Gelukkig vallen de meeste ervan op het vrije veld. Niettemin blijft het steeds zeer gevaarlijk en het is derhalve noodig, dat men in den kelder gaat slapen. Het is gebleken dat men daar voor de granaten vrij veilig is.

### 24 Oct. Dinsdag

Het schijnt gewoonte van de Duitsers te worden om 's morgens en 's avonds granaten naar ons af te schieten. Zoals hedenmorgen als om ca. 18.00 uur vielen weer vele Duitse granaten in Baarle. Het waren zware projectielen die grote gaten sloegen. Gelukkig vallen ze voor het meerendeel in de akkers, zonder noemenswaardige schade te veroorzaken. Het blijft echter zeer gevaarlijk voor mensch en dier, omdat men steeds met treffers moet blijven rekenen.

### 25 Oct. Woensdag

Om 06.30 uur worden we plotse-ling weer wakker geschrikt in den kelder door het inslaan van Duitse granaten. Het vuur ligt echter meer aan gindsche zijde van Baarle. We vernemen dan ook spoedig dat er granaten zijn ingeslagen in het dorp, waardoor tevens enkele menschen zijn gewond. Ook de Engelsche artillerie schiet heden weer regelmatig salvo's af in de



Een zuiveringsactie in de Oude Baan.



Er zitten nog Duitsers.



richting Chaam. Om ca. 12.00 uur blijkt een colonne van twintig tanks met twee Rode Kruiswagens te zijn opgesteld op de Chaamscheweg. Het schijnt dat het tot een aanval gaat komen. Het blijkt echter spoedig dat het slechts een kleine zuiveringsactie betreft in de Oude Baan nabij ons bosch.

Er wordt even hevig gevuurd, waarna de tanks weer langs een anderen weg terugkomen. Eerst later zou blijken welke verwoestingen deze tanks op de velden en in de bosschen hebben aangericht, daar ze overal zijn doorgereden. Ondertusschen houdt ook de Duitse artillerie niet op met schieten. We moeten herhaaldelijk naar den kelder vluchten voor oversuizende granaten. Als er te 19.00 uur weer salvo's Duitse granaten overkomen, houden wij het voor raadzaam weer naar den kelder af te dalen voor de noodige nachtrust. Het schijnt dat er maar geen einde komen wil aan deze plagerijen met in het wilde weg afgeschoten Duitse granaten.

### 26 Oct. Donderdag

We verwonderen ons er over dat den dag heden niet begonnen is met Duitse granaten. Men begint daaraan gewend te raken. We hooren, dat er gisteren weer verschillende zeer zware granaten zijn ingeslagen, o.a. bij de Belgische pastorie, bij Jansen, enz. De geslagen gaten in het veld gelijken op bomkraters. Het moeten dus zeer zware granaten geweest zijn. Geen wonder dat elkeen meer en meer begint te morren over het lange voortduren van dezen onzekeren toestand. Er zijn gisteren ook een twintigtal menschen aan de Chaamseweg door de Polen bevrijd. Die zaten



Men ziet de boeren bezig op het land. *archief Amalia van Solms*

bijna twintig dagen in een kleinen schuilkelder en zagen er uit als wilden. Men hoort ook over de eerste 'soldatenstreken' der Polen, namelijk dat ze een paar varkens hebben geslacht, kippen hebben gebraden, enz. Hierover wordt veel gekankerd en men vergeet daarbij reeds dat deze dingen voor enkele dagen door de Duitse troepen regelmatig gebeurden. We vernemen ook dat gisteren Baarle-Brug, Castelre en Hoogstraten door de Duitschers zouden zijn ontruimd. De Engelsche artillerie blijft heden zeer actief. Wij hooren dat Tilburg en 's Hertogenbosch zouden zijn bevrijd. Daar we sedert 2 October zonder electriciteit en dus zonder radionieuws zijn, wordt er zeer veel gefantaseerd en zijn de berichten vaak zeer onbetrouwbaar. Om 17.30 uur is er een ongehoord hevig mitrailleurvuur te hooren, dat Engelsche tanks afvuren vanaf de Hoogstratensebaan. We besluiten nu weer in de slaapkamer te slapen, daar de reumathiek ons reeds begint te kwellen. Het bleek echter weer voorbarig te zijn geweest.

### 27 Oct. Vrijdag

Om 02.00 uur 's nachts werden we wakker geschrikt door het lawaai van inslaande granaten. De slagen waren bijzonder hevig en in

paniek vluchtten we in nachtkleding naar den kelder. De Duitse granaten bleven aansuizen en we beleefden weer angstige oogenblikken. Toen na ca. een uur het schieten ophield, droegen we weer de bedden naar den kelder. Het was weer een zeer bange nacht. Nadat we goed en wel waren opgestaan, kregen we rond 09.00 uur weer vele Duitse granaten, die echter wat verder van ons vandaan ontploften. Er is heden ook intensief Engelsch artillerievuur. Voorts rijden er regelmatig Engelsche legerwagens naar en van de richting Ulicoten / Castelre. Het ziet ernaar uit dat er iets gaat gebeuren. Er blijven echter den geheelen dag Duitse granaten aansuizen, die weinig schade aanrichten. Ondanks dit voortdurende gevaar, ziet men de boeren bezig op het land.

Het is meer dan tijd om de rogge te zaaien, die ons het volgend jaar tot brood zal moeten dienen. Wonderlijke tegenstelling: eenerzijds woedt den oorlog en brengt steeds grootere verwoestingen en anderzijds wordt gezaaid, om in de toekomst weer te kunnen oogsten!! Zelfs de Duitschers met hun dood en verderf zaaierende granaten kunnen aan dezen gang van zaken NIETS veranderen!!!

Om 16.00 uur, als Klaasen even de honden uitlaat, volgt er plotseling van de Polen, uit een vijftiental tanks, die weer in de Hoogstratensebaan zijn opgesteld, een adembenemend artillerie- en mitrailleurvuur, dat gericht is tegen de Chaamsche Bossen. Het vuren is enorm en duurt ongeveer een uur lang. Hier kan geen muis meer levend onder vandaan zijn gekomen!! Als antwoord op dit geweldig vuren, schieten de Duitsers daarna weer enkele salvo's af, ten teken dat ze nog niet allen vernietigd zijn. Zoover we vernemen vallen er geen slachtoffers en wordt het hierna weer rustig.

### *28 Oct. Zaterdag. Baarle in feite bevrijd!*

Heden zal dan de werkelijke BEVRIJDING van Baarle plaats vinden. Het is mooi helder zonnig weer als we uit de kelder komen. Direct daarna kunnen we vaststellen dat er heden iets bijzonders gaande is. Er rijden onophoudelijk zware en lichte tanks en alle soorten legerwagens naar de richting Ulicoten. Ze stellen zich op den Ulicotensche weg op. Ook op de Chaamscheweg en de Hoogstratenschebaan staan veel pantserwagens en alles wat daar zoal bij behoort. Het is een machtig gezicht en de geheele bevolking van Baarle is bij dit machtig schouwspel tegenwoordig. Het duurt lang eer alles volgens de regels van de krijgskunst is opgesteld en ingedeeld. Men moet daarbij de kalme vastberadenheid der Engelsche officieren bewonderen. Wat een enorme tegenstelling met het verwaten gedoe der Deutsche officieren. Men bemerkt bij de Engelschen nauwelijks eenig verschil tusschen de gewone soldaten en de bevelvoerende officieren. Alles



**Met gestolen boerenkarren en paarden.**

gaat kalm en gemoedelijk, doch wat men te zien krijgt aan materiaal is gewoonweg verbluffend. Daarbij blijkt alles legergoed te zijn. Men ziet geen enkel 'gevoerd' voertuig. Daarnaast had men hier voor een paar dagen het Deutsche leger zien wegtrekken, dat voor meer dan negentig procent uit gestolen paarden en boerenkarren bestond.

Hoofdschuddend hadden we hier deze karavaan van het 'Herrenvolk' dat in 1940 zoo zelfverzekerd en oppermachtig binnentrok, zien voorbij zeulen in een toestand, die op vluchtende 'civilisten' geleek. Men zag daarbij de wonderlijkste voertuigen: zandwagens van 'Poot en Baade, boeren hooikarren uit Zeeland, Groningen en Friesland en op het laatst meer in hoofdzaak Brabantse mestkarren, waarvoor een dubbel span prachtige Belgische paarden met daarachter een reserve stel dezer paarden, welke aan deze karren waren gebonden. De laatste stoet die wij zagen voorbijtrekken was het toppunt

van roof. Zij bestond uit een lange rij voertuigen, die als volgt was samengesteld. Twee prachtige zogenaamde brouwerijpaarden waren gespannen voor een Brabantsche boerenkar. Aan deze boerenkar was vervolgens met touwen een andere boerenkar gebonden, die hoog opgeladen was met gestolen fietsen, welke met touw waren vastgesjord. Alles natuurlijk vanwege de 'Kriegnotwendigkeit' en vanzelfsprekend op fatsoenlijke wijze gevorderd van boeren, burgers en buitenlui!!! Inderdaad een treurig en droevig beeld, dat voor zichzelf sprak en dat men hier niet spoedig zal vergeten.

Om ca. 11.00 uur in den voormiddag was dan bij de Engelschen alles zoover geregeld, dat het sein voor den opmarsch kon worden gegeven. De hoofdmacht reed in de richting Ulicoten. Een tweede groep reed door de Hoogstratenschebaan, terwijl een derde groep, vooral tanks, de Chaamscheweg opreed. Al spoedig doorkruisten deze tankformaties de velden en bosschen in de richting Breda. Het waren er meerdere honderden. Het was een machtig, nooit te vergeten gezicht dat ons allen aangreep en tevreden stemde. Al spoedig hoorden we hevig vuren en het geratel der tanks in alle richtingen zegde ons dat het nu voorwaarts ging. Vanaf heden zouden de Duitsers geen granaten meer op Baarle afvuren!!

Nadat er eenige uren waren verstreken, hoorden wij dat het schieten steeds minder hoorbaar werd voor ons. Al spoedig kwamen er mensen van Ulicoten naar Baarle met de mededeeling, dat de Engelschen reeds voorbij Ulicoten waren en dat er betrekkelijk weinig beschadigd was. Ook Klaasen neemt de gelegenheid waar, on-



**Er komen V-1's en V-2's over.**

danks het gevaar van landmijnen, om snel eens naar zijn bosch te gaan zien. De aanblik van de verwoeste bosschen door artillerie en tanks bleek enorm. Men zou een dergelijke verwoesting niet voor mogelijk hebben gehouden. Het bleek erger dan ik me had voorgesteld. Ook mijn boomgaard en tuin, waaraan ik zooveel toewijding had besteed, was door granaatrechters omgewoeld. Duizenden granaten moeten hier neergekomen zijn. Vlucht naar de velden..., zoo zeide immers de Londense radio. Heden om 16.00 uur arriveren Mina, René en Maria uit Antwerpen. Wij hooren dat ze nu vluchten voor de V-1's en de V-2's die men daar nu te incasseren krijgt.

Ook wij zullen nu spoedig met deze producten van Duitsche vindingrijkheid kennismaken. Ze vallen echter meestal op het plat-teland verloren.

### *29 Oct. Zondag*

Het was een rustige nacht, ofschoon we voor alle zekerheid toch nog in den kelder hadden geslapen. Met dit 'rustig' wordt

bedoeld, dat er weinig vuren meer werd gehoord. Daarentegen was er op de wegen een ongekende drukte van legerwagens, tanks, enz. enz. die vanuit België naar het verder gelegen front reden. Aangemoedigd door het mooie zonnige weer, besloten we nog eens naar onze bosschen te gaan zien, alhoewel deze onderneming gevaarlijk is vanwege de Duitsche landmijnen, welke de Duitschers overal hebben gelegd en die voor het oog volkomen onzichtbaar zijn. De schade die aan ons bosch en ook aan bijna alle bosschen in de omgeving blijkt te zijn aangericht, is nog grooter, dan het bij de eerste oppervlakkige bezichtiging leek. Naar schatting zijn vijftenzeventig procent der bomen afgeschoten, resp. ernstig beschadigd. Om 17.00 uur komen er weer Engelsche soldaten bij Remeijzen in kwartier. Vier koks komen bij Klaasen in de voorkamer.

### *30 Oct. Maandag*

De afgeloopen nacht werd in de slaapkamer geslapen. Wel was er artillerievuur hoorbaar, doch op vrij grooten afstand. Ook werden we

enkele keeren wakker door hevige explosies. Duitsche vliegtuigbommen? Om ca 05.00 uur in den morgen was er een bijzonder hevige explosie, die ons huis deed schudden. Ook in den loop van den dag waren er eenige bijzonder hevige ontploffingen te hooren, waarvan men zeide dat het V-1's waren.

Dat het nog zeer gevaarlijk was buiten de hoofdwegen, bleek heden, toen een boer met paard en kar, even voorbij ons bosch in de Oude baan, op een landmijn reed en in de lucht vloog. Resultaat: de boer dood. Paard en kar ernstig gehavend.

### *31 Oct. Dinsdag*

We hebben den nacht weer in onze slaapkamer doorgebracht en besloten onze kelderslaapplaats te liquideren. Het was weer een rustige nacht en we hebben nu alle hoop dat het nu met de Duitsche granaten voorbij is. Omdat we er bijna vier weken onder zaten, valt het moeilijk in dit opzicht geheel gerust te zijn. Wij zijn zoo door de oorlogsgebeurtenissen in beslag genomen, dat we eerst tijdens het ontbijt tot de slotsom komen, dat het heden de vijftigste verjaardag van Klaasen is. Deze wordt gevierd met Cornedbief en Sardienen van de Engelsche soldaten. Dan komt omstreeks 13.00 uur Ward Slockers ons vertellen, dat Rotterdam bij verrassing via Hoek van Holland is ingenomen, hetgeen we voor een prachtig verjaardagscadeau houden. We maakten reeds plannen om zoo spoedig mogelijk per fiets naar Rotterdam te rijden, omdat we vanzelfsprekend zeer verlangend zijn te weten, hoe men het er daar heeft afgebracht. Zou onze woning gespaard zijn gebleven?

### 1 Nov. Woensdag

Het is heden ALLERHEILIGEN, hetgeen voor hier een zondag beteekent. Deze dag brengt ons in kennis met de V-2, de zogenaamde Duitse raketbom. Als we ten omstreeks 15.00 uur in Loveren wandelen, slaat er in de Molenbaan een projectiel in, dat een fellen slag doet hooren en overal in de omgeving de ruiten doet rinkelen. Het blijkt een V-2 te zijn, die een gat in den grond sloeg van ca. 4 meter diep en vele meters breed. Wij dachten met zware Duitse granaten van doen te hebben en doken onmiddellijk weg. Naast glasschade, bleek er niets ernstigs te zijn gebeurd. Dan komt het bericht, dat nu ook Den Helder en Amsterdam door de Engelschen zijn veroverd. Men zou zulks bij de broeders van De la Salle op de accuradio hebben gehoord.

### 2 Nov. Donderdag

Het leven begint weer meer en meer zijn gewonen gang te gaan. Klaasen rijdt per fiets naar Ulicoten om de schade aldaar te bezichtigen. Hij ontmoet dan een auto met aanhangwagen van de verzetsbeweging in Tilburg en hoort van deze menschen, dat noch Rotterdam, noch Amsterdam en evenmin Den Helder zijn bevrijd, hetgeen een groote teleurstelling voor ons is. Zoo gaat het als men van alle bronnen van berichtgeving verstoken is. Dan groeien 'geruchten' tot bergen van feiten!!! Klaasen hoort ook van deze menschen dat er in bezet Holland nog erg wordt geterroriseerd en dat er nog steeds wordt gevorderd, o.a. ondergoed en dekens. Er rijden in den namiddag veel tanks in de richting van Breda, waar men nog steeds kanongebulder hoort.

### 3 Nov. Vrijdag

Er is reeds vanaf hedenmorgen zeer fel artillerievuur hoorbaar, dat vaak zoo fel is, dat het een orkaan gelijkt. Er vallen ook eenige projectielen in de omgeving van Baarle. Waarschijnlijk zijn dit V-1's of V-2's. Des voormiddags is Klaasen bij de distributiedienst, alwaar noodkaarten werden gehaald. Klaasen bezichtigde toen ook het kerkhof, waar men juist bezig was Duitse soldaten te begraven. Een twaalftal dezer soldaten was met een kar op het gras gestoten en lag nu kriskras door en over elkander. De lijken waren reeds vele dagen oud en hun aanblik was verbijsterend. Daartusschen graaiden nu twee begravers die er de katholieken moesten uitzoeken, vanwege de begrafenis in gewijden grond. Ontstellende verwildering. Zelfs de dood schijnt hier de scheidingslijnen, niet te kunnen opheffen. Terwijl ik dit lugubere schouwspel gadesloeg, klonk er gewijde muziek en zang door de kerkraden, te eere van den katholieken boer uit Baarle, die eenige dagen eerder op een Duitse landmijn gereden was. En zoo gebeurde en gebeurt in den jare 1944 in Baarle..... En natuurlijk alles tot meerdere eere en glorie van God!!!

### 4 Nov. Zaterdag

Het hevige artillerievuur dat we reeds gisteren hoorden uit de richting Breda, heeft ook den geheelen nacht voortgeduurd. Ook hedenmorgen hoort men weer fel schieten. Dat bleek den geheelen dag aan te houden. Des namiddags lazen we in een Belgischen courant, die we van tijd tot tijd kunnen bemachtigen, dat de Polen nabij Terheijden 'licht' moesten



**Dienst in de Hollandse kerk.**  
*archieff Amalia van Solms*

terugtrekken, vanwege het hevige Duitse artillerievuur. Dat klonk zoo bijzonder fel dat het beangstigend werd. Terwijl we in ons bosch waren, hoorden we eenige sterke ontploffingen. V-1's?

### 5 Nov. Zondag

Het felle artillerievuur is ook des nachts weer onverminderde hevigheid voortgezet. Ook in den morgen gaat het met beangstigende hevigheid verder met bulderen. Men kan er uit afleiden, dat ter plaatse bijzonder fel wordt gevochten. Het schijnt in de omgeving van Terheijden, Zevenbergschenhoek en Moerdijk te zijn. Er blijven ook hevige explosies hoorbaar die men voor gevallen V-1's en V-2's houdt.

### 6 Nov. Maandag

Ook heden nacht en hedenmorgen hoort men nog steeds in de verte het bulderen der kanonnen. Er is heden ook zeer veel gevlogen door zowel brommers als gevechtsvliegtuigen. Om 20.00 uur is er

een zware explosie die ons huis doet schudden. Er gaan geruchten dat de Moerdijkbrug is opgeblazen. Het geschut schijnt verderaf te zijn.

*7, 8, 9, 10 en 11 Nov.*

Het blijft in de verte nog steeds schieten, terwijl er dagelijks ook vliegers overkomen. Intusschen schijnt nu de oorlog voor Baarle geëindigd te zijn. Men voelt zich weer veiliger, nu er geen Duitse granaten meer komen aansuizen, die elk moment have en goed konden vernietigen. Ofschoon er nog vele mensen zijn, die vanwege het landmijnengevaar niet durven gaan wandelen, zijn er toch veel anderen die weer gewoon op het land werken en ploegen, alsof er nimmer oorlog en mijnengevaar heeft bestaan. Ondertusschen repareren Engelsche genietroepen de opgeblazen spoorlijn Antwerpen-Tilburg, terwijl weer andere speciale troepen de hier en daar door de Duitschers opgeblazen wegen repareren en de vele door de Duitschers gelegde landmijnen opsporen en opruimen. Er is nu de laatste dagen ook een ongekend druk verkeer op de Chaamscheweg, richting van en naar Breda. Het is duidelijk dat de geheele ravitaillering der aan de Moerdijk staande troepen via dezen weg geschiedt.

Het opruimen der landmijnen in de bosschen en op de velden geschiedt volgens de Engelsche soldaten eerst later, zoodat het waarschijnlijk nog geruimen tijd zal duren, alvorens men overal veilig wandelen kan. Er vallen intusschen slachtoffers. Zoowel mensen als dieren vliegen van tijd tot tijd in de lucht en betalen op deze wijze dan nog hun tol aan den oorlog, die met zoo'n geweld over de anders zoo stille dorpen trok. Er is echter



#### **Er wordt nog fel gevochten.**

en nieuw gevaar bijgekomen in de vorm van Hitlers 'vliegende bommen'. Men hoort deze inderdaad vaak aan komen vliegen, met een geluid dat enigszins doet denken aan dat van een naderenden trein. Weldra hoort men dan als regel de zware explosie en men bespeurt dan de geweldigen luchtdruk nog op grooten afstand van de plaats der explosie. Er zijn mensen die daarop reageeren door nog steeds in den kelder te slapen. Anderen wachten ze af, zoals men ook vliegtuigbommen pleegt af te wachten, waartegen ook evenmin een absoluut veilige schuilplaats te vinden is. Zeer opmerkelijk is het feit echter, dat ik hier onder deze brave door en door katholieke mensen heb kunnen vaststellen, dat ze vaak geen al te groot verlangen hebben om het tijdelijke met het eeuwige te verwisselen, ofschoon er immers hiernamaals toch een veel schooner leven in den hemel volgt. Zelden heb ik zulke bange mensen gezien als die hier in Baarle. Ze hebben door hun houding duidelijk laten blijken, dat

ze evenmin vertrouwen op de Voorzienigheid, die immers volgens de Christelijke leer het begin en het einde der dagen heeft bepaald. Waarmee ik slechts wilde zeggen, dat vrome mensen, althans vroom schijnende mensen, vaak banger zijn te sterven, dan diegenen, die in het geloof geen steun voor hun leven kunnen vinden. En thans, nu mag worden aangenomen, dat de oorlogshandelingen voor wat Baarle betreft, zijn afgelopen, moge dit dan het einde zijn van de door mij in deze angstige dagen gemaakte aantekeningen. Resumeerende gaan mijn gedachten voor wat deze oorlogsdagen betreft het sterkst uit naar: echte koffie, echte thee, cornedbeef, sardienen en nog vele andere goede dingen die de binnenrukkende Polen en Tommy's – met de heerlijke Engelsche sigaretten meebrachten. Granaten, bommen en doodsangst zijn gelukkig over ons heengegaan. We leven nog....

*De foto's komen uit oude 'Katholieke Illustraties', tenzij anders vermeld.*

# Hoogspanning aan de Belgisch-Nederlandse grens (21)

HERMAN JANSSEN

*Bij de herdenking van de Eerste Wereldoorlog staat in het Belgisch-Nederlandse grensgebied de dodendraad vaak centraal. Die heeft overduidelijk de grootste indruk nagelaten, al was het niet de eerste grensversperring in de wereld en zeker ook niet de laatste. Vooral het afgelopen decennium zijn er veel draadafsluitingen en grensmuren bijgekomen. Het lijkt wel een rage!*



**Dodendraad, november 1918.** Koninklijk Legermuseum, Brussel

## **Dodendraad**

Vanaf het voorjaar 1915 tot midden 1916 sloot het Duitse bezettingsleger heel de Belgisch-Nederlandse grens af met drie parallel naast elkaar opgestelde draadversperringen. De middelste versperring bestond uit drie tot soms wel tien meestal gladde draden boven elkaar, voorzien van een elektrische hoogspanning die varieerde van 1.500 tot 2.000 Volt. De buitenste versperringen bestonden uit drie tot vier prikkeldraden boven elkaar ter bescherming van mens en dier. De totale lengte van deze elektrisch

geladen afsluiting bedroeg ongeveer 352 km. Dat is een flink stuk minder dan de 449,5 km lange rijks-grens tussen België en Nederland. Dat komt omdat de Duitse genietroepen bij de oprichting niet elke

kronkel in de grens hebben gevolgd. Grote stukken Belgisch grondgebied werden van het vaderland afgesloten, soms zelfs volledige dorpen. Denk in de omgeving van Baarle bijvoorbeeld aan Minderhout, Meer, Meerle, Poppel, Ravels en Weelde.



**Volledig traject van de dodendraad.**

De oprichting van de dodendraad kostte veel geld, de bewaking door soldaten betekende een grote investering aan mankracht. Ongeveer een duizendtal mensen (en een veelvoud aan dieren) kwam erdoor om het leven. De helft ervan door elektrocutie, de andere helft door incidenten met gewapende grenswachters. Aan de grens met



**Dodendraad in Smeermaas (Lanaken).**

Baarle-Nassau stierven minstens veertig mensen. Onder hen waren zestien Belgen, dertien Duitsers, vijf Nederlanders, twee Fransen, twee Britten en twee Russen.

En wat leverde het op? Al vrij snel maakten agenten van de inlichtingendiensten, grensgidsen, brieven- en andere smokkelaars zich allerlei technieken eigen om hun verzetsdaden verder te zetten. Spionageberichten werden voorbij de dodendraad gesmokkeld. Plaatselijke grensgidsen bleven oorlogsvrijwilligers voorbij de dodendraad brengen. Ruim 30.000 rekruten bereikten zo het Belgische leger, hoewel het grootste deel ervan al naar Nederland was gevlucht nog voor de grensversperring er stond. Velen duizenden burgervluchtelingen zochten nog altijd hun heil in Nederland, vooral zij die door de Duitsers gezocht of vervolgd werden. Langs heel de grens bleven brievensmokkelaars post voor de frontsoldaten en hun antwoordpost

over de grens brengen. Het postkantoor van Baarle-Hertog draaide de hele oorlog op volle toeren. Op sommige dagen lagen er tot 10.000 brieven. De dodendraad voorkwam evenmin de soms dierste voedsel-smokkel.

Uiteraard werden de verzetsactivi-

teiten door de dodendraad danig bemoeilijkt. Het passeren van die hindernis kostte tijd en was gevaarlijk. Maar het volledig afsluiten van de grens kon nooit gegarandeerd worden. Met andere woorden: de zin ervan kan nadrukkelijk in vraag worden gesteld.

**Poort in de draad, november 1918.**





**Grens met de VS op het strand van de Mexicaanse stad Tijuana, november 2008.** Foto Kai Wiedenhöfer

### Een wereld zonder grenzen?

Met de val van de Berlijnse Muur op 9 november 1989, ruim 25 jaar geleden, kwam er een einde aan de jarenlange opdeling van Berlijn. Tegelijk verdween het IJzeren Gordijn tussen Oost- en West-Europa. De val van de Muur geldt als een van de belangrijkste gebeurtenissen van de 20ste eeuw en leek overal het einde van de grensversperringen te markeren. De laatste barrières, zoals die tussen Noord- en Zuid-Korea en tussen Noord- en Zuid-Cyprus, golden als restanten van een voorbij tijd. Veel westerlingen droomden van een wereld zonder grenzen.

In 1993 opende de Europese Unie voor alle personen de grenzen tussen haar lidstaten. Iedereen kan zich sindsdien vrij binnen het grondgebied van de Unie bewegen zonder gecontroleerd te worden.

Een jaar later werd de Noord-Amerikaanse Vrijhandelsovereenkomst (NAFTA) van kracht. Mexico, Canada en de Verenigde Staten versimpelden toen het onderling verkeer van goederen en personen.

Maar in de jaren negentig tekende zich ook het eerste begin van een tegenbeweging af. Was het wel verstandig om die grenzen zo wagenwijd open te zetten? Globalisering leidde tot onzekerheid bij grote groepen mensen die anderen zagen profiteren, maar zelf achterbleven. In de Verenigde Staten verrees in 1993 een 23 kilometer lang grenshek bij San Diego met de bedoeling om drugs en illegale migratie uit Mexico tegen te houden. Initiatieven om heel de Mexicaanse grens te vergrendelen, strandden op gebrek aan geld en politieke wil.

De terreuracties van 11 september 2001 maakten in één klap aan alle

twijfel een einde. Met de aanval op het financiële hart van de Verenigde Staten begon de comeback van de grensmuur. Van Brunei tot Koeweit. Van Jemen tot Botswana. Van China tot Turkmenistan. De oorlog tegen het terrorisme maakte opeens onmisbaar wat daarvoor als onnodig, onwerkbaar en onbetaalbaar werd beschouwd. Smokkel en illegale migratie werden op één hoop gegooid met de terreurdreiging.

In 2006 viel het besluit om een 1.125 kilometer lange grensbarrière te bouwen tussen Mexico en de VS. Andere landen zoals India en Israël volgden het Amerikaanse voorbeeld. Ze gebruikten vergelijkbare argumenten. Ze verruimden bevoegdheden van grenswachters en veiligheidsdiensten. Ze beknopten de bescherming van burgers in grensgebieden in naam van de nationale veiligheid.

De Europese Unie onttrok zich



**Kransen bij gelegenheid van de 50ste verjaardag van de oprichting van de Berlijnse Muur.** Foto: Kai Wiedenhöfer





**Hekwerk met observatiepost tussen Melilla (Spanje) en Marokko.** Foto Kai Wiedenhöfer

aanvankelijk aan die internationale trend en beperkte zich tot grensmuren rond de Spaanse grondgebieden Melilla en Ceuta in Afrika. Later kwamen daar grenshekken bij in Griekenland (2012) en Bulgarije (2014). Maar in 2015 was het hek helemaal van de dam. Geconfronteerd met de massale toevloed van voornamelijk Syrische vluchtelingen en met een groeiende Russische dreiging, bouwden landen in het oosten en op de Balkan massaal prikkeldraadversperringen en muren.

### **Nog meer grensbarrières**

In 2015 werden records gebroken. Maar liefst zestien landen bouw-

den of planden de oprichting van een grenshek of -muur: Algerije, Estland, Hongarije, India, Iran, Letland, Litouwen, Macedonië, Maleisië, Mexico, Namibië, Oekraïne, Oostenrijk, Oman, Slovenië en Turkije (langs de grens met Syrië). Het is een lange lijst van landen die zich hebben verschanst, een mijlpaal in een tijdperk van groeiende onzekerheid.

Vorig jaar begon Kenia met het bouwen van een muur langs de 700 kilometer lange grens met Somalië. Doel is om infiltranten van de Somalische terreurbeweging Al-Shabaab de toegang te beletten. Gemeenschappen aan weerszijden van de grens werden vriendelijk

verzocht om voor de muur plaats te maken. Tunesië voltooide een 200 kilometer lange barrière langs de grens met Libië om strijders van terreurbeweging Islamitische Staat te weren. De Verenigde Staten betalen de elektronische beveiliging langs de aardwal met een diepe greppel. De Europese Unie werd in 2016 tot een fort omgebouwd. In het oosten verzezen grenshekken om de Russen te keren. In het zuiden ontstonden blokkades om vluchtelingen te weren. Europa heeft alweer bijna net zoveel kilometers zwaarbewaakte grensversperring als in het tijdperk van het IJzeren Gordijn.

In een geglobaliseerde wereld bloeien de grensbarrières als nooit tevoren! Van Oezbekistan tot Botswana, van Thailand tot Brazilië, op alle continenten bouwen naties muren of hekken, voorzien van de meest geavanceerde detectiesystemen. Al die landen voelen zich bedreigd of zoeken een vijand om zich tegen af te zetten. Saoedi-Arabië sluit zich hermetisch af. Israël doet hetzelfde en heeft ook nog eens een binnenlands hek om Israëliërs en Palestijnen te scheiden. Bangladesh, met een rijksgrens van 4.288 kilometer, is volledig met prikkeldraad omheind.

Medewerkers van de Universiteit van Quebec in Canada telden



**Muur tussen Kenia en Somalië.** <https://somalijenda.com>



**Door Israël bezette Palestijnse gebieden.** Foto Kai Wiedenhöfer

vorig jaar maar liefst vijftig grensbarrières, verspreid over de hele wereld. Het Britse hek bij de ingang van de Kanaaltunnel in Frankrijk werd meegerekend. Maar zwaarbewaakte zeestraten, zoals de Golf van Mexico, de Timorzee en de Middellandse Zee werden buiten beschouwing gelaten. Al vergden die barrières de meeste doden. Minstens 23.000, alleen al in de Middellandse Zee. Samen zijn die vijftig grensbarrières zo'n 40.000 kilometer lang. Dat is de omtrek van de aarde! De kosten van aanleg en on-

derhoud lopen in de honderden miljarden euro's. Zeker 80% is pas deze eeuw gebouwd. Dat geldt eveneens voor de bekendste grensmuren: die van de Verenigde Staten, India en Israël. Dat zijn stuk voor stuk naties die zich graag etaleren als toonbeeld van vrijheid en democratie.

De grenzen van de Verenigde Staten zijn nog relatief open. Muren en hekken barricaderen pas één derde van de lange grens met Mexico. Als het aan Donald Trump ligt, gaat daar snel veran-

dering in komen. "Ik zou een grote muur bouwen," kondigde hij aan, "niemand bouwt betere muren dan ik... Ik bouw een grote muur aan onze zuidgrens. En ik laat Mexico voor die muur betalen."

Een herinvoering van de controles aan de Europese binnengrenzen zou de Europese Unie in tien jaar tijd zeker 470 miljard euro kosten. Het Internationaal Monetair Fonds waarschuwt voor protectionisme en nationalisme. Landen raken steeds meer naar binnen gekeerd.



**Grensmuur tussen Naco in Mexico en Douglas in de VS, april 2008.** Foto Kai Wiedenhöfer

Grensbarrières bieden geen bescherming. Maar dat maakt ze voorlopig niet minder populair. Overheden hanteren verschillende redenen voor het plaatsen van muren. Zo wil Israël zijn territorium beschermen, vreest Europa de toevloed van migranten en hoopt de VS drugs en terrorisme buiten te houden. Eén gevoel overheerst vaak, namelijk angst. Angst bouwt muren.

### Waarom meer barrières een slecht idee zijn

Overal ter wereld tonen feiten op een heel overtuigende wijze aan dat muren vluchtelingen en gelukzoekers niet tegenhouden. Ze remmen weliswaar de instroom van nieuwkomers, maar keren de aanvoer niet. Vluchtelingen nemen meer risico's en kiezen voor levensgevaarlijke trajecten. Sinds 2000 stierven minstens 40.000 migranten tijdens hun tocht naar Europa. Muren maken ook geen einde aan de mensensmokkel. Ze



**Vluchtelingen bij de Griekse stad Idomeni op de grens met Macedonië, maart 2016.** Foto Kai Wiedenhöfer

dwingen alleen maar om andere routes te kiezen. Routes die altijd duurder zijn. Mensensmokkel groeit en gedijt bij de gratie van hindernissen.

Muren houden evenmin het terrorisme tegen. Ze hebben slechts een marginaal effect hierop. Het oprichten van een scheidsmuur is niet meer dan een populaire actie van een regering die de bevolking een schijn van daadkracht en veiligheid wil geven. Muren hebben een symboolfunctie, maar ze nemen reële dreigingen niet weg.

Nochtans hebben grote groepen mensen alle redenen om zich bedreigd en ontevreden te voelen, maar eerder omwille van de globalisering. Die is verantwoordelijk voor het ontwijken van belasting, toezicht, milieueisen, arbeidskosten en dierenwelzijn. Met groeiende inkomens- en vermogensongelikheden tot gevolg.

### Zijn er nog elektrische versperringen?

Tegenwoordig wordt vooral in betonnen muren en prikkeldraad geïnvesteerd om grenzen af te sluiten. Er zijn amper nog elektrische geladen grensafsluitingen. In heel de wereld heb ik slechts één elek-

trische 'dodendraad' gevonden. Het relatief welvarende Afrikaanse land Botswana bouwde een elektrisch hek langs de grens met Zimbabwe. Vijfhonderd kilometer lang en twee meter hoog. Botswana kampt met besmettelijke ziektes in de veestapel én met een instroom van illegalen.

Afsluiten doe ik met een raak citaat van fotograaf Kai Wiedenhöfer: "Vrede begint waar muren vallen, niet waar ze worden opgericht."

### Bronnen:

- [www.nieuwsblad.be](http://www.nieuwsblad.be)
- <https://decorrespondent.nl>
- <http://deredactie.be>
- [www.knack.be](http://www.knack.be)



**Elektrische versperring tussen Botswana en Zimbabwe.**

<http://www.earthtripper.com>

*Baol, Boal, Bòòl of .....?*

## Merkwaardigheden (86)

ANTOON VAN TUIJL

***Een trouwe lezer van ons verenigingsblad laat weten, zich te verwonderen over de schrijfwijze van de naam voor Baarle in het dialect. Hij ziet die, blijkbaar tot zijn spijt, op verschillende manieren geschreven. Zijn vraag is of de heemkundekring bereid is en kans ziet om daar eenheid in te brengen en de juiste schrijfwijze te promoten. Wij laten er onze gedachten over gaan en zoeken naar informatie.***

Inderdaad, merkwaardig genoeg zijn er meerdere schrijfwijzen. Vroeger schreef men Baerle. In het oud Nederlands geeft de e achter de a aan dat de a als een lange klank uitgesproken moet worden. De i achter de o heeft die functie ook in Oirschot en Oisterwijk. Maar Baarlenaren zéggen geen Baarle. Wij spreken van ....., en nu begint de verwarring! Hoe schrijf je wat je zegt en hoort? Vaak staat er 'Baol'. Tegenwoordig rijdt er een werkbus rond in ons dorp waar nadrukkelijk 'Boal' op staat. Willy Olislaegers geeft zijn boekje met 'Bòls' dialect als titel: 'Groete öt Bòòl'. We zeggen allemaal hetzelfde maar

schrijven het verschillend. Wie heeft er gelijk? Mijn antwoord moet merkwaardig genoeg kort en krachtig zijn: alle schrijvers hebben gelijk!

### Vrijheid

Wij raadplegen dé deskundige op het gebied van de Brabantse dia-

lecten, professor Jos Swanenberg. Die geeft heel duidelijk aan dat er voor dialecten geen voorgeschreven spelling en schrijfwijze bestaat. Voor het Algemeen Nederlands zijn die er wel. Wie in zijn streektaal verhalen, liederen en gedichten wil schrijven, bepaalt zelf hoe hij zijn teksten op papier zet. Er is dus volledige vrijheid.



D'n Braobaantse contente mènns, meenjs of miinjs.

Je kunt als vereniging – zo betoogt de heer Swanenberg – natuurlijk wel afspraken maken om eenheid te brengen in je publicaties. De Werkgroep Dialecten zou zich hier eens over kunnen buigen. In de brochure 'Hoe schrijf ik mijn dialect?' (een uitgave van Acco, Leuven/Amersfoort) wordt dezelfde vrijheid ook geconstateerd.

Ons alfabet heeft zonder meer al onvoldoende tekens om alle klanken van het Algemeen Nederlands weer te geven. In de inleiding van dit boekje staat een mooi voorbeeld om dit te illustreren. Neem het woord 'hemelbed'. Daarin komt drie keer de letter e voor. Ze wordt wel op drie verschillende manieren uitgesproken! Bij de grote verscheidenheid aan dialecten zijn de klanknuances zo veelvuldig, dat ons alfabet ze onmogelijk kan weergeven. Een mooi voorbeeld hiervan vind ik de oud-dialectische uitspraak van het woord voor 'mens' in Alphen, in Baarle en in Ulicoten. Die verschuift van 'mèèjns', via 'meejns' naar 'mijjns'. (Zie je nu wel hoe lastig het is?)

## Leesbaarheid

Er bestaat zogenaamd fonetisch schrift. Deskundigen bedachten een reeks tekens waarmee allerlei klanken van de spreektaal uitgebeeld worden. Gewoon een kwestie van afspraak. Je moet er wel goed 'voor gaan zitten' om dit systeem te kunnen gebruiken. Je komt de tekens wel eens tegen in boekjes als 'Spaans onderweg' die je op vakantie aan de praat willen krijgen. Voor het schrijven van dialectteksten is het fonetisch schrift natuurlijk bruikbaar, maar

dan moeten schrijver en lezer er wel studie van maken. Je komt dan ook geen teksten in fonetisch schrift tegen. In de dialectrubriek van het heemblad van Kasterlee-Lichtaart-Tielen zet men wel de fonetische 'vertaling' bij de dialectteksten.

Er zijn nogal wat dialectsprekers die veel moeite doen om de klanken die ze zeggen ook in de schrijfwijze zichtbaar te maken. Dat is ondoenlijk en ook niet raadzaam. Het algemene advies van taalkundigen is om het geschreven dialect niet te veel te laten afwijken van het Algemeen Nederlands. Piet Geerts – hij 'zette' jarenlang Ons Weekblad' en schreef verschillende boeken, waaronder zijn kostelijke 'Briefkes naar Canada' – begreep dit heel goed. Hij zei eens: "Ik schrijf gewoon in het Nederlands en zet er op de juiste plaatsen een dialectwoord tussen. Dat is genoeg. De mensen lezen mijn verhalen in het Alphas'.

Ik ga in mijn boekenkast en in Bidoc eens op zoek naar de wijzen waarop verschillende dialectschrij-

vers hun taal op papier gezet hebben. Zomaar enkele voorbeelden. In het heemblad 'De Kroetwès' lees ik iets over het 'Thoears Woerdenboek'. Wanneer ik er bij vertel dat dit blad uit Thorn komt, gaat u misschien een lichtje op. Uit hetzelfde blad komt het volgende fragment: 'We höbbe in Grathem ein pracht harmonie en eder dae speeltj dao zien eige pertie. Van vreugeroot waas 't ein echte fanfaar, de gemaakdje mezieëk dae klonk toch echt raar'. Leest dit gemakkelijk? Niet bepaald. Een dialectschrijver uit het Meierijse Heesch – hij woonde op twee steenworpen afstand van mijn geboortehuis – noemt zich Baert van Trientjes. Bert doet alle mogelijke moeite om de klanken van zijn dialect allemaal uit te beelden. Hier volgt een stukje tekst uit zijn bundeltje 'Plat His'. 'Vrúger bloeieder overal blúmkes in de waèi. Int vurjoar za:gde úrst overal giil pisbloeme stòn. Un lutstke lötter ston de waèi tegenover Knillis Peer Joane òlling vol mè vaeldkorse. Æst maèimònd wa:r, zin ons moen a:lt dae we mar maèiblúmkes moesse gòn plukke. Diej zette ze dan in un klaèn dröppelfeske vur ut Mariabildje b'òns vu:r in de ka:mer....' Hier moet je echt voor gaan zitten om het gelezen te krijgen. Bert doet wat eerder in mijn betoog afgeraden wordt

Ik haal ook nog een voorbeeld aan uit het boekje 'Ei, Ei!' van de West Brabander Frans Nefs. Lezers uit die streek zullen hier weinig moeite mee hebben. Hier volgt een fragment. 'Ge ken ze wel, die mense die altij mar druk doen en vertelle hoe dà ze 't aan wille pakke. Andere goeie raad geve en zo. Mar as 't 'r op aankomt, late ze



Het boekje 'Ei, Ei'.

andere 't werk doen. Dan is 't wel 's goed dat 't 'r iemand zegt: "Ka-kele kunde wel, mar eiers legge, hó mar!" Hier lees je de tekst vrij gemakkelijk terwijl de sfeer van de streek er toch in zit.

### Tilburgs, Bredaos en Kempens

Cees Robben van de 'Prent van de Week' in de Tilburgse krant, wist best wel raad met het Tilburgse dialect. Hij laat een jongetje tegen zijn zusje zeggen: "Ik ging op de ruiteketuit naor onzen oome Sooi en op de bonnefooi naor ons taante Too, maar louwloene, ze waoren alle twee den hort op..." Deze zin lees je zonder probleem en als je dat hardop doet, dan spreek je Tilburgs.

De eerwaarde heer Piet Heerkens

schreef zijn gedichtjes eveneens in het Tilburgs en bezigde daarbij ook een schrijfwijze naar eigen inzicht. Een fragment: "Mijn moedertaol dè-d-is de taol zoo a'k ze vong van moeders tong toen ze nog ken-derliekes zong! De schoonste taol van heel de weereld! Hoe zuut 'n vremde tong ok meerelt, 't is erm en kaol a'k heur mijn moeder-taol!" Ook hier is de schrijver erin geslaagd een goed leesbaar dialect te schrijven, zonder het Nederlands geweld aan te doen.

Beroemd in het Bredase carnavals-gebeuren zijn de 'Paters' Terrepentijn en Sjaggerijn. Jarenlang presenteerden zij de 'Cursus Bredaos'. Zij behoren tot de dialectschrijvers die probeerden hun dialect zo dicht mogelijk te benaderen. We zagen eerder al dat het lezen daarvan

niet meevalt. Bij hen was dat niet erg, omdat de mensen in de zaal een tekstboekje hadden, terwijl de 'paters' uitleg gaven over de betekenis en de uitspraak. Zie hier hun 'Leesplangeske'.

Van hen is ook de uitspraak: "De pliesie 'eejt op ut Ginnekemartje unnen naoktlôôper in zunnen kraog gevat g'ad."

In de bundel 'Gepalmdde Rog' van Kempenaar Willem van 't Hof vind ik een gedicht waarin het Algemeen Nederlands nauwelijks aangetast wordt en je toch duidelijk de streektaal ervaart. Hier volgt een fragment. "Enen ouwen mens. Wie moet er niet naar mensen kijken, getekend deur den ouwerdom? Ge komt wel nergens klaorder tegen de beelden van vergankelijkheid waarin de trekken zijn gelegen van stilte en van eeuwigheid. Op al de wegen van het leven staan afgetekend wijd en zijd veur alleman diep en terdege de karresporen van de tijd. Zijn hand kapt de posturen fel maar kan de geesten ook polijsten. 'ne Mens wordt somtijds dan zo schoon in hoger zin. Van heel zijn wezen is zoogezeed haast af te lezen de wijsheid mee 'nen ondertoon van wat er goed is en geprezen...."

Deze bloemlezing illustreert m.i. voldoende hoe verschillend dialectschrijvers te werk gaan. Ze nemen de vrijheid die ze krijgen. U zult echter ook gemerkt hebben dat een dialecttekst het gemakkelijkst leest, wanneer de schrijver zijn taal eenvoudig weet te houden. Taal weergegeven in schrift blijft een moeilijke zaak. Hiervan getuigt een speelse tekst die een trouwe lezer ons onlangs toestuurde. Het betreft hier niet eens dialect.



Illustratie en tekstfragment uit de bundel van Piet Heerkens.



Ut Bredaos leesplangeske.

Nederlands is moeilijk te leren. Weet u ook waarom? Lees onderstaand gedicht en het zal u duidelijk worden.

*Men spreekt van één lot en meerdere loten,  
maar 't meervoud van pot is natuurlijk geen poten.  
Zo zegt men ook altijd: één vat en twee vaten,  
maar gaat u nu zeggen: een kat en twee katen?  
Laatst ging ik vliegen, dus zeg ik: ik vloog,  
maar zeg nu bij wiegen beslist niet: ik woog.  
Want woog is nog altijd afkomstig van wegen,  
maar is dan 'ik voog' een vervoeging van veggen?  
En vlocht komt van vlechten.  
En toch is ik hocht niet afkomstig van hechten.  
En bij lopen hoort liep, maar bij kopen geen kiep  
en evenmin zegt men bij slopen, ik sliep,  
want sliep, moet u weten, dat komt weer van slapen,  
maar fout is natuurlijk ik riep bij het rapen.  
Ja, riep komt van roepen. Ik hoop dat u 't weet  
en dat u die kronkels beslist niet vergeet.  
Dus: kwam ik u roepen, dan zeg ik: ik riep.  
Nu denkt u bij snoepen, dat wordt dan ik sniep?*

*Alweer mis, m'n beste. Maar u weet beslist  
dat ried komt van raden. Ik denk dat u 't wist.  
Komt bied dan van baden? Welnee, dat wordt bood.  
En toch volgt na wieden beslist niet ik wood.  
Ik gaf, hoort bij geven maar ik laf niet bij leven.  
Dat is bijna zo dom als ik waf hoort bij weven.  
Zo zegt men: wij drinken en hebben gedronken,  
maar echt niet: wij hinken en hebben gehonken.  
't Is moeilijk maar weet u, van weten komt wist  
en hoort bij vergeten dan logisch vergist?  
Juist niet zult u zeggen. Dat komt van vergissen.  
En wat is nu goed. U moet zelf maar beslissen.  
Hooft slaan bij ik sloeg, ik slig of ik slond?  
Want bij gaan hoort ik ging en niet ik goeg of ik gond.  
Noemt u een mannetjesrat wel een rater?  
Nee, dat geldt slechts bij kat en bij kater!  
U hebt het gezien beste dames en heren,  
zoals ik zei is taal moeilijk te leren!*

# In Memoriam

*Helaas hebben wij in de afgelopen periode afscheid moeten nemen van een aantal van onze leden.*

**Wij gedenken:**

**Dhr. J. Peerden**

**Mevr. A. Remmen-Stevens**

**Mevr. M. Brosens-Bruurs**

**Dhr. L. Verschueren**

**Mevr. J. Jansen**

**Dhr. A. Adams**



Namens bestuur en leden wensen wij de nabestaanden heel veel sterkte toe.

*Om er zeker van te zijn dat we niemand in deze rubriek vergeten te vermelden, doen wij een vriendelijk verzoek aan nabestaanden om een overlijdensbericht te sturen naar:*

*Maria Voeten-Wouters, Spoorpad 8, 5111 BW Baarle-Nassau  
of naar Heemkundekring Amalia van Solms, Kerkstraat 4,  
2387 Baarle-Hertog.*



# Amalia aan het werk (9)

REDACTIE

*Elke drie maanden geven we in de rubriek 'Amalia aan het werk' aandacht aan zaken waar de vereniging mee bezig is, vragen die we als heem krijgen, oproepen om medewerking en wat nog meer de moeite van het vertellen waard is.*



## 100 jaar kiesrecht

Amalia gaat aan de slag met '100 jaar kiesrecht'. Honderd jaar geleden wijzigde de grondwet in Nederland. Mannen kregen het algemeen kiesrecht en elk beletsel tegen het algemeen vrouwenkiesrecht werd uit de grondwet verwijderd. Algemeen vrouwenkiesrecht werd in 1919 door aanpassing van de kieswet een feit.



Voor een goed functionerende democratische rechtsstaat is het noodzakelijk dat burgers weten hoe deze rechtsstaat functioneert, dat zij zich bewust zijn van de waarde ervan en inzicht krijgen in hoe zij hierin een actieve rol kunnen hebben.

Op vraag van gemeente Baarle-Nassau wil de heemkundekring nader onderzoek plegen naar het verloop van de plaatselijke verkiezingen in deze periode, naar de eventuele gevolgen van het algemeen kiesrecht, naar de personen in de plaatselijke politiek. Dit alles zou moeten leiden tot een tentoonstelling in het gemeentehuis in september.

Wie interesse heeft voor dit onderwerp en wil meewerken

aan dit project, kan zich opgeven via [info@amaliavansolms.org](mailto:info@amaliavansolms.org) of contact opnemen met een van de bestuursleden.

---

## Wereldidee Rabobank voor Amalia

Rabobank Wereldidee ondersteunt heemkundekring Amalia van Solms bij digitalisering van haar erfgoed. Zowel bij onze leden als op het heemhuis is er een grote hoeveelheid aan kennis beschikbaar over de geschiedenis van, en gebeurtenissen in Baarle-Nassau-Hertog en zijn kerkdorpen en gehuchten. Ook is er veel informatie en zijn er veel materialen, foto's, tekeningen, etc.



**Rabobank stelt bedrag beschikbaar in het kader van een Wereldidee. V.l.n.r. zittend Frans Vermeer, Ad Jacobs en Leo Voeten, staand Lenneke Horsten-Bastiaansen en Eefje Hendrickx.**

in de een of andere vorm, aanwezig of beschikbaar. Al deze kennis, maar zeker ook de foto's en materialen zijn nog maar in beperkte mate voor veel leden en andere geïnteresseerden inzichtelijk en / of bruikbaar. Wij willen daar wat aan doen.

Het bestuur van Amalia is daarom een project gestart om zoveel als mogelijk is erfgoedzaken te gaan digitaliseren. Dat betekent dat alles voor het nageslacht degelijk en deugdelijk bewaard kan worden. Het kan ook op een geordende en centrale wijze veilig opgeslagen worden. Maar nog meer van belang is dat daardoor voor de leden en andere belangstellenden de grote hoeveelheid informatie op een gebruiksvriendelijke manier gevonden kan worden en beschikbaar kan komen. Ook on-line. Om het project gestalte te kunnen geven heeft de heemkundekring de digitale infrastructuur op het heemhuis verbeterd. Vanwege de investeringen die daarmee gemoeid zijn, heeft het bestuur een aanvraag gedaan als Wereldidee bij de Rabobank De Zuidelijke Baronie.

De Commissie Wereldidee heeft het idee positief beoordeeld en een bijdrage beschikbaar gesteld. Recent is een aantal faciliteiten geïnstalleerd en hebben wij de bijdrage van de Rabobank ontvangen. Het bestuur dankt Rabobank De Zuidelijke Baronie voor de geste.

## Goede bestemming oude pc

Amalia heeft een aantal reuzenstappen gezet voor wat betreft de ontwikkeling van een digitaal archief. Het is handig dat er met de nieuwe apparatuur van thuis uit kan worden gewerkt. Het digitale archief zal foto's en documenten bevatten en wordt eengemaakt met het papieren archief in het Heemhuis. Eén van de oude computers is aan het dienstverleningscentrum 't Zwart Goor geschonken. De bewoners spelen er spelletjes op.

## Onderhoud Dodendraadroute

Het onderhoud van de Dodendraadroute vraagt heel wat tijd en



**Alle infopanelen krijgen vóór het nieuwe fietsseizoen een flinke poetsbeurt.**

moeite. Eind vorig jaar waren er problemen met twee infoborden. Bord 12 aan de Witte Keiweg was licht beschadigd door een landbouwvoertuig. Kort daarna werd het uit de grond getild door de Vlaamse Landmaatschappij met het oog op een herplaatsing van de Witte Kei. Het bord is inmiddels hersteld en opnieuw geplaatst. Bord 1 aan de Parallelweg werd korte tijd later omvergereden. De technische dienst van de gemeente Baarle-Nassau heeft het tijdelijk herplaatst, maar het is te zwaar beschadigd en moet volledig vervangen worden. Dat zal binnen een paar weken gebeuren. Dan krijgen alle vijftien borden meteen een flinke poetsbeurt, de eerste in drie jaar tijd. Het nieuwe fietsseizoen komt eraan!

De technische dienst van de gemeente Baarle-Hertog maakte de ramen van het schakelhuis waterdicht. Bij een fikse regenbui werden de planken in het gebouw nat. Binnen werden ook met viltstift en balpen geschreven teksten verwijderd. Tot slot werd een rotte paal van het vredesmonument de dodendraad vervangen. De omgeving van de twee schildwachthuisjes langs de route baart eveneens zorgen. Ook daar wordt werk van gemaakt.

---

## De Witte Kei

De site van de Witte Kei is ingericht met zitplaatsen en een kunstwerk in cortenstaal, zij het niet zonder problemen. Bij het verankeren van de grenssteen is deze erg gehavend. Om verdere beschadiging te voorkomen wordt voorgesteld om de steen te laten impregneren door een gespecialiseerde firma, zodat

## Algemene Ledenvergadering 2017

Graag nodigen wij onze leden uit voor de 41e Algemene Ledenvergadering 2017. Deze wordt gehouden op dinsdag 21 maart 2017 in de aula van het Cultureel Centrum Baarle. Aanvang stipt om 19.30 uur.

Agenda Algemene Ledenvergadering 2017 van Heemkundekring Amalia van Solms

1. Opening
2. Mededelingen
3. Verslag Algemene Ledenvergadering d.d. 22 maart 2016
4. Financieel verslag 2016 en begroting 2017  
Het financieel verslag ligt op het Heemhuis ter inzage nadat het door de kaskommissie is gecontroleerd en wordt samen met de begroting 2017 in de vergadering uitgereikt.
5. Verslag kascommissie
6. Benoeming van de kascommissie
7. Bestuursverkiezing  
Aftredend zijn Ria Laurijssen, Harry Benschop en Fons Raeijmaekers.  
Zij stellen zich herkiesbaar.
8. Vaststellen contributie 2018
9. Beleidszaken
10. Activiteiten 2017
11. Werkgroepen
12. Rondvraag
13. Sluiting



De Witte Kei op de grens van Baarle-Hertog, Hoogstraten en Merksplas.



**Het wandelnetwerk voert de wandelaar door de natte beemden.**

er geen water in de scheuren kan dringen. De dienst opmetingen van het Federale Ministerie van Financiën geeft geen verdere instructies omtrent de positionering van de Witte Kei bovenop het kunstwerk. Dit is al gebeurd door de landmeter van de Vlaamse Landmaatschappij. De Witte Kei valt exact samen met het snijpunt van de gemeentegrenzen van Hoogstraten, Merksplas en Baarle-Hertog.

---

## Wandelnetwerk valt in de smaak

“We krijgen veel positieve reacties van wandelaars over het wandelnetwerk in Baarle-Nassau.” Dat zegt Joeri Verheijen die in de Regio West-Brabant het wandel- en fietsnetwerk regelt. Een opsteker voor de werkgroep zandwegen van Amalia. Die heeft enkele jaren geleden ideeën aangeleverd om het

wandelnetwerk te verbeteren. Dat wordt blijkbaar gesmaakt door de wandelaars.

Nog voor het echte wandelseizoen losbreekt, zorgt de Regio ervoor dat alle markeringen weer tip top in orde zijn: losstaande knooppuntpalen worden vastgezet, ontbrekende opnieuw geplaatst.

De leden van onze werkgroep zijn de oren en ogen voor de Regio

---

West-Brabant: twee keer per jaar lopen ze het hele netwerk – dat is bijna 200 km lang – langs om te kijken of alles nog in orde is. Kleine dingetjes zoals een verfstreepje zetten, een routeschildje vernieuwen, doen ze zelf. Grotere zaken als het plaatsen van palen worden door de Regio gedaan. Wie al kuierend door het buitengebied van Baarle-Nassau of in het dorp problemen ervaart bij het volgen van het wandelnetwerk, kan dit doorgeven op [zandwegen@amaliavansolms.org](mailto:zandwegen@amaliavansolms.org). Ook wie wil meehelpen met het in orde houden van het netwerk, kan op hetzelfde adres terecht.

---

## In het ‘Land van Mark en Merkske’

Als uitvloeisel van de ruilverkaveling Zondereigen zijn de wandelmogelijkheden in het dal van Het Merkske en rond Zondereigen aanzienlijk toegenomen. Op verschillende wandelingen heeft Amalia daar afgelopen jaar al dankbaar gebruik van gemaakt.

Rond de jaarwisseling is enkele



**Een bankje van het Agentschap Natuur en Bos staat al aan het begin van het (beemden)pad naar Vorsterschoor.**



Leden van Poppelius na een natte dag werk.

malen intensief overlegd met Toerisme Provincie Antwerpen (TPA), die is aan de Belgische kant van de grens de beheerder van het wandel- en fietsnetwerk, hoe de nieuwe paden best in het netwerk op te nemen. De verwachting is dat dit voorjaar het nieuwe, sterk verbeterde netwerk in het veld is te volgen. Dan heeft TPA de markering aangepast aan de nieuwe situatie. Op een kaart zal je wat langer moeten wachten, dat wordt zeker 2018.

Vóór die tijd zorgt 'Het Land van Mark en Merkske' voor een aparte routefolder waarin drie wandellussen tussen Wortel-Kolonie en Zondereigen zijn opgenomen. De wandellussen lopen helemaal over het knooppunten-netwerk, dus er komt geen aparte markering. Amalia heeft ervoor gezorgd dat alle interessante punten in de route worden meegenomen en zorgt ook voor achtergrondinformatie in de folder.

Met enkele 'ontbrekende schakel-

tjes' in het wandelnetwerk zijn we nog hard bezig, onder andere richting Baarle-Grens. Hopelijk kunnen we in de volgende Van Wirskaante vermelden dat ook deze schakels in het netwerk komen. Bij het Vorsterschoor is er inmiddels wel overeenstemming met alle betrokken partijen om een verbinding over de landsgrens en Het Merkske te maken.

---

## Bouwkundig erfgoed in Baarle-Hertog

Erfgoed Noorderkempen is in opdracht van de gemeente Baarle-Hertog begonnen aan een update van de 'Inventaris bouwkundig erfgoed'. Als uitgangspunt geldt de lijst van monumentale gebouwen in Baarle-Hertog van het ministerie van de Vlaamse Gemeenschap afd. Monumenten en Landschappen van 2002.

Johanna Hermans van Erfgoed Noorderkempen gaat hier mee aan de slag. Voor de update van deze lijst maakt zij graag gebruik van de kennis en deskundigheid van onze vereniging. Wij hebben onze medewerking hiervoor toegezegd. Wil je hieraan meewerken dan kun je je hiervoor aanmelden bij Ad Jacobs.

---

## Uw digitale foto's

Het nieuwe mailadres [foto@amaliavansolms.org](mailto:foto@amaliavansolms.org) zorgt voor een snelle en eenvoudige verspreiding van foto's die door leden tijdens verenigingsactiviteiten zijn gemaakt. Op deze manier komen de foto's automatisch ter beschikking voor Facebook, de website, Van Wirskaante, Ons Weekblad en Amalia's verenigingsarchief BiDoc. Frans van Geijn zorgt voor de invoering van deze foto's in het digitale archief.

Het verzenden van de foto's naar dit centrale mailadres gebeurt best via wetransfer. Er wordt namelijk uitsluitend met grote bestanden van goede kwaliteit gewerkt.

Hebt u foto's op een van Amalia's activiteiten gemaakt, stuur dan een selectie ervan door naar Amalia op [foto@amaliavansolms.org](mailto:foto@amaliavansolms.org).

De organisatoren van Amalia's ledenactiviteiten hebben visitekaartjes bij zich waarop de praktische informatie is na te lezen.

---

## Reizigersperron grens

Amalia's werkgroep landschapsbeheer heeft de afgelopen maanden

flink wat werk verzet op het Hollandse deel van het vroegere reizigersperron aan de grens. In januari is ook erfgoedvereniging Nicolaus Poppelius met een grote groep aan de slag gegaan op het Belgische deel. Daar was meer werk te verzetten. Het Hollandse stuk was al een keer gekortwiekt, op het Belgische deel was nog nooit wat gedaan. Het resultaat mag er zijn. Alle bomen en boompjes op het perron zijn afgezaagd. De kruidenbegroeiing blijft staan.

Langs de achterkant van het perron is een wandelpad vrijgemaakt. Wandelaars kunnen ervan gebruik maken als ze naar de draaischijf willen of doorlopen naar het stationnetje van Weelde-Merxplas (we houden maar even de oude benaming aan van dit station dat maar een korte tijd, van 1867 tot 1906, dienst heeft gedaan) aan de Steenweg naar Zondereigen. Fietsers kunnen langs de andere kant over het fietspad van het Bels Lijntje, zodat wandelaars en fietsers elkaar op dit stuk niet meer in de weg hoeven te zitten. De arduinen perronrand is door al het werk over de volle lengte van meer dan 350 meter weer mooi zichtbaar geworden. Door worteldruk is er gelukkig nog geen onherstelbare schade aan de rand aangebracht.

---

## Een album vol Baarlenaren

Na de nieuwjaarstoespraak van onze voorzitter Ad Jacobs – waarin hij tevreden terugkeek op het jubileumjaar 2016 en met goede verwachtingen 2017 tegemoet gaat – gonsde de aula weer van de gezellige gesprekken, geurden en



Femke en Dennis Jacobs boden het album met plaatjes van Gloria-UC aan Amalia aan.

smaakten de wafels van Marcel als vanouds, waren de dames achter de toog druk in de weer en toen... vroeg Sandra Jacobs-Tuijelaars via de microfoon toch nog even de aandacht van de Amalia-familie. Zij had een verrassing, of liever haar twee kinderen hadden die. Femke en Dennis spaarden met grote ijver zoveel mogelijk plaatjes van Gloria-UC, die je kon krijgen bij je Jumbo-boodschappen. Door slim te sparen en te ruilen, speelden zij het klaar om het album juist op tijd helemaal volledig te maken. Werkelijk alle leden van Gloria-UC staan er met een pasfoto in. Zo konden zij een album vol Baarlenaren aanbieden aan Antoon van Tuijl. Die was er zichtbaar blij mee. Hij bedankte de twee jeugdige leden voor hun ijver en vooral voor hun idee dit album aan Amalia te schenken. Hij beloofde dat het boek in Bidoc (bibliotheek van Amalia) opgenomen zal worden, zodat iedereen het kan inzien. Het is immers een echt heemkundebboek! Ook liet hij weten dat deze twee jonge leden bij een eerdere plaatjesactie ook al een volledig album aan Amalia schonken. En ook een keer een bijeengespaard

Baarles kwartetspel! Dat is toch geweldig! Namens Amalia heel hartelijk dank.

---

## Losse berichtjes

En tot slot nog wat losse berichtjes...

Antoon levert voor Baarlezine een tekst over het smokkelen aan. Herman denkt mee over de inhoudelijke invulling van het nieuwe VVW-bezoekerscentrum. Tom Verschraegen vraagt zich af hoe immers hun perskoek tot mede verwerkten.

Marion Wittenberg is geïnteresseerd in 'non-plaatsen in de vorm van een hoefijzer'. Zij vroeg en kreeg met name historische gegevens over de vreemde kronkel in de weg op Ginhoven. Voor Wim Van Hout (Oud-Turnhout) is de oorspronkelijke aanwijzende tafel van de secties A2 (Zondereigen) en A3 (Castelré) gefotografeerd. Wim verwerkt voor zijn doctoraatstudie een groot deel van de Kempense kadastragegevens in een computerprogramma, zodat het gebruik van de percelen op de kaart komt te staan.

# Arme Amalia (95)

ANTOON VAN TUIJL

*Tussen eind oktober 2016 en 20 januari 2017 liepen er ook weer leden bij Amalia binnen om er iets af te geven. Wij vermelden hier de volgende schenkingen.*

- een Eerste Communiebordje. Dit is een ontbijtbordje als herinnering aan de H. Communie
- een beeldje van Jezus met twee schaapjes. Ook dit is een cadeautje voor een communiekantje
- een beeldje dat voorstelt: Jezus die aan de deur klopt
- een H. Hartbeeld onder een stolp. Allemaal voorwerpen die massaal aanwezig waren in onze huizen tijdens de periode van het Rijke Roomse leven
- een tegel van de Baarlese verkennerij met een afbeelding van het hoofdkwartier en de tekst: 'Herinnering aan Pasen 1958'. We geven hem een plaatsje bij al de logboeken en andere zaken die we verzameld hebben over de 'De la Salle-groep'
- een aantal boeken met Brabantse thema's
- een gewone po en een bedpo
- een receptenboekje
- een gebedenboekje
- een set prentbriefkaarten met kunstwerken
- een set kleurige afbeeldingen van Nederlandse provinciewapens
- twee prenten van Baarle, getekend door J. Menting-van Gool
- een aantal plastic zakken van Baarlese bedrijven





- een brochure over de nieuwe woonwijk Nassaupark
- een pijp in een etui – een lorgnet in een bijpassend doosje
- een aantal liederen en voordrachten, van smartlappen tot feestgezangen
- een boekje met gezelschapsspelen. Pure nostalgie!
- het boekje 'Baarle in oude ansichten'
- een oud nummer van het blad Panorama met een artikel over de groep 'Doemaar' die aan een dierenwedstrijd meedeed in Baarle
- een aantal documenten betreffende activiteiten in Baarle. Daarmee vullen we onze documentatie aan
- een serie kerk- en gebedenboeken. Die voegen we toe aan onze steeds groeiende verzameling
- een blikken trommel waarop staat: 'Herinnering aan voedseldroppings 1945'. Die speelden zich af boven de grote Nederlandse rivieren, na de hongervinter
- een verzameling knipsels
- een ingelijste oorkonde voor verleende hulp aan Belgische vluchtelingen tijdens WO I
- twee doosjes met daarin kaartjes met Bijbelse voorstellingen
- een doosje met stichtelijke plaatjes
- een boekje over babyverzorging, uitgegeven door Zwitsal
- het voetbalalbum van Gloria-UC
- het boek 'Straten met een verhaal'
- het boek 'Bijdragen tot de geschiedenis van Baarle'
- een aantal boeken die hun bestemming zeker zullen vinden.







Met genoegen melden we de volgende schenkers:

Mevrouw Rodenburg – Frans Koks – José en Ad Jacobs – Gerrit de Jong (uit de nalatenschap van Harrie de Bruin) – familie Norbart – familie Hendrickx-Verachtart (via Lisette en Marcel Gulickx) – een onbekende gever – Femke en Dennis Jacobs – familie Hofkens-Nuyts – Femie Lückman – familie Martens – familie Bloem (via Johan Remeijssen) – Marie Broeders.

Hartelijk dank aan ieder die Amalia bedacht heeft.

### Vraagje over schilderij

We hebben ook nog even een vraag. Al geruime tijd hebben wij een schilderij in ons bezit. Het zit niet in een lijst en is niet opgespannen op een raamwerk. Het is een stuk zwaar linnen, in olieverf beschilderd met een waterrijk land-

schap (zie afbeelding). De afmeting is 32 x 22 cm. De voorstelling is zeker geen Baarles tafereel. Maar de ondertekening heeft wel met Baarle te maken. Dit schilderstuk is namelijk gesignd met 'Jules Claes Baarle-Nassau'. Wie van onze lezers kan ons informatie verschaffen over deze schilder? Reacties kunt u sturen naar Antoon van Tuijl.

## Nieuwe boeken

We konden in de voorbije maanden onze bibliotheek weer goed aanvullen. Via (ruil)abbonementen en schenkingen kwam er een aantal boeken binnen. We stellen u graag op de hoogte van wat u op het Heemhuis kunt komen inzien. U kunt bij 'Amalia' ook boeken lenen, wanneer u een bepaald onderwerp eens wat beter wilt bestuderen.

Hier volgen onze aanwinsten.

*De Biodiversiteit van het Merkske.* Dit is een verslag van het 1000-soortenproject. Een grote groep deskundigen inventariseerde het stroomgebied van het Merkske en vond er meer dan 3000 soorten planten en dieren.

*Onze Eerste Wereldoorlog.* Dit is een themanummer van het blad Elsevier. Het beschrijft hoe neutraal Nederland diep geraakt werd door WO I.

*De zusters Franciscanessen van Herentals.* Geschiedenis van het grote klooster met de aanverwante kloosters, zoals in Baarle-Hertog in de Kerkstraat.

*Noordbrabants Historisch Jaarboek 2016.* Naast studies van buiten ons heem, bevat het ook algemeen heemkundige thema's.

'n Snee irluk bróód út de Kempe.  
Een boekje vol oude foto's en  
gedichten.

*Rijk Rooms Brabant.* Lezend en  
fietsend door mystiek Brabant.

*Zo herinner ik mij Brabant.*  
Verschillende facetten van het  
Brabantse land en leven.

*Daar is maar één land dat mijn  
land kan zijn.* Vlaanderen in foto's  
en gedichten.

*Nederlands vlaggenboek.* Neder-  
landse provincie- en gemeentevlag-  
gen.

De gemeentewapens van  
Nederland.

*Brabantse Pot, van poempai-  
pap en preipol.* Een boekje vol  
Brabantse gerechten en wetens-  
waardigheden.

*Westelijk Noord-Brabant in  
het Malta-tijdperk.* Een dik en  
fraai uitgevoerd rapport over de  
opgravingen en archeologische  
vondsten na de invoering van het  
verdrag van Malta (1997). Alphen  
en Baarle komen aan de orde.  
Ook Weelde en Ravels worden erin  
meegenomen. De grote opgravin-  
gen voor de toekomstige rondweg  
van Baarle zijn niet vermeld.  
De vondsten daarvan moeten nog  
bestudeerd worden. Het eerder uit-  
gevoerde proefsleuven-onderzoek  
is wel beschreven in dit boek.



Tot volgende keer.



*‘...Ik had geen vergunning. Maar nou moet u eens luisteren edelachtbare. Wij zitten in Baol nogal een eind in de rimboe, ziet u. Mijn moeder is 62 jaar en bij ons in de buurt hebben ze al eens een meisje aangerand...’.*

## Uit de dagboeken van Jo Huijbregts (12)

LEO VOETEN

*Jo Huijbregts heeft in zijn lange leven zo bijna alles opgeschreven wat in zijn ogen aan interessants in Baarle gebeurde over de periode 1943 tot 1985.*

*Ook in dit nummer zal ik aan de hand van zijn dagboeken een selectie maken; een kijkje op het leven in het Baarle van toen. In dit nummer geven de artikelen een blik op het leven weer in de periode 1972 – 1973.*

**30 december 1971**  
**Gemeenteraad**  
**Baarle-Hertog**

De gemeenteraad van Baarle-Hertog kwam in vergadering bijeen. De agenda vermeldde onder meer het nemen van een principebesluit inzake het initiatief, dat in het gewest Turnhout is genomen ten aanzien van de verwerking van het huisvuil. Men wil komen tot een centrale huisvuilverwerkingsinstallatie in het gewest Turnhout. Dit principebesluit hield in dat men nu gaat onderzoeken welke manieren



van verwerken de voorkeur verdient. Men heeft de keuze uit een drietal mogelijkheden, te weten een verbrandingsoven, een verkleiningsmethode of composteren. Het ligt in de bedoeling dat men omstreeks 1975 deze huisvuilverwerkingsinstallatie heeft verwezenlijkt, zodat men dan strenger kan gaan toezien op de vuilnisstortplaatsen die, zoals werd medegedeeld, nu geen van allen aan de hygiënische voorwaarden voldoen. Ook besloot Baarle-Hertog om een plan te laten maken voor een ondergronds elektriciteitsnet in de gemeente. Dit omdat op korte termijn een aantal bovengrondse leidingen wegens slijtage vervangen zal moeten worden. Ook was er een bezwaarschrift binnengekomen tegen het raadsbesluit

over de belasting van openbare dansavonden. Het raadsbesluit hield in dat men voor een openbare dansavond 1.000 Bfrs. gemeentebelasting moest betalen op zondag, terwijl op een dag door de week het tarief gehalveerd wordt. Ondanks het vrij uitvoerige bezwaarschrift, ingediend door dancing Den Bonten Os, was de raad unaniem van mening dat het genomen besluit gehandhaafd diende te blijven.

Het vestigen van privé-clubs in de gemeente Baarle-Hertog zal in de toekomst ook belast worden. De raad besloot namelijk om ook op het vestigen van dergelijke clubs een belasting te gaan heffen en wel van 100.000 Bfrs. per jaar.

**8 januari 1972**  
**Rechtszaak**

Verlegen kwam de landbouwer uit Baarle-Nassau, rond en klein van postuur, voor de groene tafel staan. Wachtend op de de dingen die zouden komen. “U hebt een dubbelloops jachtgeweer in huis gehad hè, en dat mag niet. U had er toch geen vergunning voor?” “Nee” zei de man, “ik had geen vergunning. Maar nou moet u eens luisteren edelachtbare. Wij zitten in Baol nogal een eind in de rimboe ziet u. Mijn moeder is 62 jaar en bij ons



**De vuilstortplaats; in elke gemeente destijds gebruikelijk, dat is nu ondenkbaar.**

in de buurt hebben ze al eens een meisje aangerand".  
 "Maar u hebt toch geen jong volk meer in huis?" "Nee, nou niet meer, maar toen ik dat geweer kocht wel" zei de man. Maar uit de papieren bleek dat hij zijn dubbel-loops geweer niet zozeer gebruikte om aanranders te verjagen, maar om te stropen. In België had hij er zelfs een jachtopziener mee bedreigd. "Dat zeggen ze", zei de man.  
 "Nee, nee, dat is echt niet zo mooi" kwam de officier van justitie er tussen. "Zo iets moeten we niet hebben". Hij eiste 10 dagen voorwaardelijk met 2 jaar proeftijd en fl.150,00 boete of 15 dagen en verbeurdverklaring. "Ik doe er niets af" zei de politierechter. "Dat is weinig" zei de man. "Dan laten we het maar zo".

**15 januari 1972**  
**Harry Loots alias**  
**Dirty Old Geezer**  
**beste DJ van de Kempen**

Op zaterdag 15 januari j.l. organiseerde men te Turnhout een wedstrijd voor DJ's. In de voorronde, waar men de eerst zes deelnemers schiffte, kwam Harry reeds als eerste uit de bus. Dit was echter

niet genoeg want er kwam nog een finale. Deze werd gehouden op 22 januari eveneens te Turnhout. In de finale kwam Harry grandioos uit de bus en stelde zich ver boven de anderen. Zo veroverde Harry de titel van de beste d-j van de Kempen. Harry, die veel uren per week draait, had zich speciaal voor dit doel ingezet om weliswaar met een lach de eerste plaats te halen. Harry vond het wel een moeilijke opgave maar heeft laten zien dat Baarle talentvolle jongeren heeft en hoopt dat anderen het ook eens kunnen laten blijken in een dergelijke wedstrijd, hetzij in muziek of in sportactiviteiten.



**Harry Loots in actie als DJ Dirty Old Geezer. Foto: Harry Loots**

**Januari 1972**  
**Prijsstijging in 1971**  
**sterkste sinds 20 jaar**

Het afgelopen jaar zijn de prijzen gemiddeld met 7,6 procent gestegen ten opzichte van 1970. Vergelijken we het prijsniveau van december 1970 met dat van de afgelopen maand dan blijkt zelfs dat er in één jaar tijd een prijsstijging heeft plaatsgevonden van 8,8 procent. Aldus recente cijfers van het Centraal Bureau voor de Statistiek. De stijging van het gemiddelde prijsniveau met 7,6 procent is een na-oorlogs record, indien 1951, het jaar van de Koreacrisis, buiten beschouwing wordt gelaten. Toen stegen de prijzen ten opzichte van 1950 met dertien procent. De stijging van 7,6 procent komt nagenoeg overeen met de jongste voorspellingen van het CBS, dat een prijsstijging voorzag van 7,5 procent. In september voorspelde het CBS nog een gemiddelde stijging met slechts 7 procent. Een stijging als die van het afgelopen jaar staat als fors te boek. Ook in 1969, het beruchte BTW-jaar, deed zich een dergelijke stijging voor van de prijzen van 7,5 procent. In 1964 (het loonexplosie-jaar) bedroeg de stijging 6,2 procent, in 1965 was het 4 procent, het jaar daarop 5,8 procent. In 1967 stegen de prijzen met 3,5 procent en in 1968 met 3,7 procent.

Oorzaken: De voornaamste oorzaken van de forse stijging van verleden jaar zijn de stijging van de loonstaten. Het duurder worden van importstijgingen heeft zich voor gedaan in de medische sector. Ook wonen werd behoorlijk duurder evenals de voeding (melk en brood als voornaamste schuldi-

gen). Kleding en schoeisel werden evenals de particuliere verzekeringen duurder.

### **24 februari 1972 Baarle-Nassau vóór aankoop klooster**

De raad van Baarle-Nassau is gisterenavond akkoord gegaan met het voorstel van B&W een principebesluit te nemen tot verlenen van medewerking c.q. verwerven van het Nederlandse deel van het klooster van de Broeders van de Christelijke Scholen. Burgemeester A. Hogenbosch maakte het voorbehoud dat de raad van Baarle-Hertog, die gisterenavond over hetzelfde onderwerp vergaderde, eenzelfde besluit zou nemen. Tegen de verwachting in heeft de raad van Baarle-Hertog

gisterenavond laat het principebesluit aangehouden. Aan het college van burgemeester en schepenen is opdracht gegeven in verder overleg te treden met de Broeders van de Christelijke Scholen.

Dat beide Baarlese raden op korte termijn in deze zaak tot een principe-uitspraak moesten komen was het gevolg van het feit dat er een kaper op de kust is om het riantegebouw van de Broeders de la Salle te kopen. De Belgische makelaar René Adams heeft op 15 februari een aanvraag ingediend voor optie op het gebouw voor de duur van drie maanden. Naar verluidt zou de Algemene Belgische Mutualiteit (Ziekenfonds) belangstelling voor het klooster hebben. De optie is nog niet verleend. Na een korte toelichting van de raadsvoorzitter op het besluit, dat zo vlug ter tafel

kwam wegens snel te realiseren subsidiemaatregelen van Belgische zijde, gaf het raadslid A.Jansen gevolg aan de uitnodiging om te reageren. Het verwonderde hem dat hij tijdens de raadsvergadering begin deze maand op vragen over deze kwestie geen rechtstreeks antwoord had gekregen. "We worden nu voor een voldongen feit gesteld. Wat heeft het voor zin om zo raadslid te zijn. We worden als kleine jongens aangezien". De burgemeester reageerde hierop door te zeggen dat de manier waarop het gebeurde niet anders kon. Op 17 februari hebben Baarle-Nassau en Baarle-Hertog gesproken over mogelijke aankoop van het klooster. Hoe kan men dan op 3 februari iets zeggen. "De omstandigheden wisselen van week tot week." zei de heer Hogenbosch.



De toenmalige gemeenteraad van Baarle-Nassau: v.l.n.r. Albert Jansen, Jef Severijns, Pro Tuijtelars (niet zichtbaar), wethouder Miel de Jong, burgemeester Abs Hogenbosch, wethouder Charel Jacobs, Sooi van de Brandt, Peet Olieslagers, Jan Laurijssen, Jos Leuris.

De heer Jansen stelde voor een raadscommissie te benoemen die de zaak gaat begeleiden. De burgemeester vond het de moeite van het overwegen waard. Zodra de kogel door de kerk is. Op vragen van Jansen deelde de raadsvoorzitter mee dat de totale koopsom 850.000 gulden bedraagt. Het raadslid hoopte in de toekomst voldoende op de hoogte te worden gehouden. "Dat is onze opzet steeds", antwoordde de heer Hogenbosch.

Ook de gemeenteraad van Baarle-Hertog zat op dat tijdstip over datzelfde onderwerp te praten. Een en ander had echter wel een wat stroever verloop dan de manier waarop de collega's van Nassau deze materie behandelden. Uit de mondelinge toelichting van burgemeester Loots kon men opmaken dat over deze zaak al veel gesproken was. Men had er informele bijeenkomsten aan gewijd. Terwijl men zelfs de eigendommen van de Broeders van de Christelijke Scholen was gaan bekijken. Het college van burgemeester en schepenen had zelfs al heel wat informatie ingewonnen bij de diverse instanties wat hen te doen stond, wilde men de eigendommen van de broeders verwerven. Hoofdzaak was, zo was uit de besprekingen naar voren gekomen, dat de raad een principebesluit nam. Het voorstel van burgemeester Loots vond toch geen directe weerklank omdat er enig meningsverschil ontstond over wat in principe nu aangekocht zou worden. Ook werd er al gepraat over een eventuele bestemming die het complex zou krijgen. Deze beide zaken leverden een enigszins verwarrende discussie op tussen de voorzitter en onder andere de heer

van der Flaas, terwijl ook de raadsleden zelf in onderlinge discussie gingen. Dit alles om toch maar een duidelijk begrip te krijgen van wat men in principe nu ging aankopen. Het werd spoedig duidelijk dat men nu al over prijzen wilde gaan praten. Dit was, aldus de voorzitter, geen zaak die publiekelijk behandeld kon worden. Er werd dan ook overgegaan tot een geheime stemming. (red: ...en het werd vervolgd...)

### **29 februari 1972 Treinongeluk**

De 46-jarige mevrouw P.van Gorp-Janssen uit Alphen kwam gisteren met haar auto op een onbeveiligde overweg in botsing met een goederentrein. Die was onderweg van Baarle-Nassau naar Tilburg. Het ongeluk gebeurde op de overweg Boschoven.

### **10 mei 1972 Opnieuw oorlogsgraven gevonden**

Op het land van landbouwer Aarts (Gorpeind) te Baarle-Nassau heeft de oorlogsgravendienst woensdag het lijk van een gesneuvelde Duitse militair opgegraven. Bij de gevechten in 1944 bleek deze militair door omwonenden daar te zijn begraven. Het herkenningsplaatje, waar naam en verdere gegevens op vermeld staan, bevond zich bij de stoffelijke resten. Daar de familie nog niet ingelicht is kon de naam van de militair nog niet prijsgegeven worden. Deze ligplaats werd bekend naar aanleiding van publikaties in De Stem over oorlogsgraven. Opperwachtmeester W. Bos van de brigade der Koninklijke Marechaussee te Keizersveer

kreeg daarop zeer waardevolle tips. Opper Bos heeft in Baarle-Nassau een onderzoek ingesteld en wist de ligplaats van de Duitse militair te lokaliseren, waarna de Oorlogsgravendienst de rest deed. Waardevolle tips zijn eveneens binnengekomen uit Oosterhout, waar zich nog drie graven bevinden. Zij die inlichtingen over gesneuvelden kunnen geven gelieve de brigade der Kon. Marechaussee te Keizersveer te bellen. Naar de omstandigheden waaronder deze personen zijn gesneuveld of begraven wordt niet gevraagd.

### **5 juli 1972 Bedevaarttrein reed weer**

Gisteren werd de spoorlijn Tilburg-Turnhout weer eens gebruikt voor personenvervoer. Het gebeurt slechts zelden dat er over deze spoorlijn een andere dan een goederentrein zijn weg zoekt. Dit jaar was het voor het vijfde achtereenvolgende jaar dat een bedevaarttrein naar Lourdes gebruik maakt van deze spoorlijn. De Baarlese vereniging "De Vrienden van Lourdes, die ruim 4000 leden telt waarvan er jaarlijks verschillende deelnemen aan deze bedevaart, heeft er indertijd voor gezorgd dat deelnemers konden opstappen in of bij hun woonplaatsen. Zo werd gestopt te Riel, Alphen, Baarle-Nassau en Baarle-Nassau-Grens. De Vrienden van Lourdes zijn vertegenwoordigd met 124 gezonden en 20 zieken. Op donderdag 13 juli a.s. komt men weer terug, omstreeks 14 uur.

### **4 april 1973 Museumspoor op Bels Lijntje**

Maandag zal de WV van Baarle

zich beraden over een voorstel om financiële steun te verlenen aan de plannen om een toeristische museumspoorweg te exploiteren op de goederenlijn Tilburg-Baarle-Nassau. Het initiatief tot deze plannen, oorspronkelijk voortgekomen uit kringen van spoorweghobbyisten, is overgenomen door de directeur van de Tilburgse VVV Hart van Brabant, de heer M. Taminiau en wordt gesteund door vooraanstaande Baarlese figuren uit de horeca- en toerwagenwezen, zoals de heren Verheijen en Van Raak. De Nederlandse Spoorwegen staan in principe welwillend tegenover de plannen. De werkgroep die de plannen voorbereidde heeft van de Machinefabriek een uit 1908 daterende stoomlocomotief in bruikleen gekregen, terwijl een particuliere mijn in Limburg een stoomlocomotief tegen slopersprijs aanbood. Het ligt in de bedoeling alleen op de weekeinden met dit historisch materieel te gaan rijden. De Tilburgse VVV-directeur wil de museumtrein incorporeren in het geheel van toeristische attracties in Midden-Brabant. De toerwagen-ondernemer Van Raak heeft ook plannen om het vroegere station van Baarle-Nassau in te richten tot bowlingcentrum en – als de wet er door komt – tot speelzaal. Tot de mogelijke geldschieters wordt ook de Brouwerij Breda-Oranjeboom gerekend. De mogelijkheid van een dergelijke toeristische exploitatie van het Bels Lijntje werd voor het eerst genoemd in de serieus bedoelde discussienota over het openbaar vervoer welke het Statenlid voor D'66, mr. J.H. Smeets vorig jaar het licht deed zien. Dergelijke museumlijnen bestaan er al tussen Goes en Borsele, Hoorn en Medemblik en in Twente.



**Miet de Grauw-Koolen, de laatste overwegwachteres van de NS, met haar rode vlag op de spoorwegovergang aan de Chaamseweg.**

### **April 1973 'Miet van de trein'**

Iedereen in Baarle-Nassau kent haar als Miet van de trein. Bij de burgelijke stand staat ze te boek als mevrouw Koolen-de Graauw. Zij is volgende maand 25 jaar werkzaam bij de Nederlandse Spoorwegen als wachteres. De enige nog in Nederland, wist men ons te vertellen. In verband met dat jubileum hebben we Miet deze week even opgezocht in haar woning die is ondergebracht in het voormalig stationnetje van Baarle-Nassau, waar zij al 37 jaar met haar man woont. Op het moment dat we de woonkamer van de familie Koolen betre-

den rinkelt de telefoon. "Dat zal hem wezen" zegt Miet ons. Kom maar langs, klinkt het even later. Mevrouw Koolen verontschuldigt zich even. Ze moet de overwegbomen in de Past. De Katerstrat naar beneden draaien om de goederentrein Baarle-Nassau-Grens naar Tilburg vrije doorgang te verlenen. In een dikke blauwe jas en met een grote rode vlag onder de arm verlaat zij de kamer. We blijven korte tijd alleen achter in het vertrek dat volbehangen is met borden met bekende en minder bekende Nederlandse spreuken; eigen haard is goud waard, nood leert bidden, enz. Enkele minuten later raast de goederentrein langs het raam en weer wat later betreedt Miet Koolen



**De spoorwegovergang aan de Chaamseweg.**



**De spoorwegovergang aan de Past. De Katerstraat in de jaren vijftig.**

haar kamer weer. Vroeger was het hier veel drukker. Toen was er ook meer personeel om het personenvervoer op te kunnen vangen. Van half zeven 's morgens tot 's avonds half elf reden de personentreinen van en naar Tilburg af en aan. De goederentreinen liepen daar tussendoor. Nu hoef ik maar twee keer per dag naar de overwegen onder mijn beheer. Pastoor de Katerstraat, Chaamseweg en Leliestraat, zegt mevrouw Koolen. Vijfentwintig jaar achtereen heeft

Miet haar werk gedaan in mooi en lelijk weer. Of het nou stralend weer was of je stond tot je enkels in het regenwater, de bomen moesten bediend worden. Ik heb het eens meegemaakt dat ik buiten was in een hevig onweer. Op vijf plaatsen vlakbij me sloeg het in. Sindsdien ben ik als de dood voor onweer. En als er een bui dreigt, dan doet mijn man het werk even. Mij krijgen ze dan niet meer buiten. Overigens ben ik al die jaren geen een keer ziek geweest.



**In weer en wind.... zij was altijd paraat. Vanuit de overgang aan de Chaamseweg werden, op afstand met een kabel-techniek, de slagbomen aan de Pastoor De Katerstraat gesloten en geopend.**

Of Miet een voorval is bijgebleven uit de achter haar liggende jaren? Nee dat weet ik zo niet. Ik kan altijd goed opschieten met de machinisten. Ik ken ze allemaal van gezicht. Ze komen geregeld bij mij een kopje koffie drinken en een praatje maken. Maar sinds het personenvervoer er niet meer is, is het allemaal veel rustiger geworden. Alleen als het Lourdestreintje rijdt, en dat is tweemaal per jaar, komt er hier wat meer leven in de brouwerij. Dat was ook het geval, toen er enkele jaren geleden onder zware bewaking munitietreinen in Baarle-Nassau moesten worden uitgeladen.

Maar omdat Miet Koolen in Baarle ook een agentschap van Van Gend en Loos heeft, komt er regelmatig toch volk bij haar over de vloer. Waar de wachteres wel honderduit over kan praten is haar hobby: borden met Nederlandse spreuken verzamelen, maar vooral Maria-beeldjes, echter alleen uit bedevaartplaatsen. Een collectie die, vertelt zij, ook landelijk wel belangstelling trekt. Evenals zijzelf trouwens, want het gebeurt vaak dat bustoeristen in Baarle-Nassau bij de overweg even uit het raampje gaan hangen om een foto van haar te maken. Maar wat wil je als je de laatste wachteres van de NS in Nederland bent?

*Tot zover weer wat ervaringen en belevenissen in Baarle in de ogen van Jo, bijna vijftig jaar geleden. Tot de volgende keer. Dan is er weer tijd en ruimte om in zijn schrijfsels te duiken.*



# Nieuwe leden

MARIA VOETEN-WOUTERS

*In de laatste drie maanden kregen we er weer 18 nieuwe leden bij.*

***Wij heten van harte welkom:***

Dhr. K. van Laarhoven  
Fam. G. van de Heyning  
Dhr. H. Busser  
Dhr. L. van Hees  
Dhr. H. Dame  
Fam. F. Peeters-Govaerts  
Fam. L. Goedschalckx-Geerts  
Mevr. L. Keustermans-Jansen  
Mevr. C. Haneveer  
Dhr. L. van de Ven  
Fam. H. Gulickx  
Dhr. W. Buyle  
Fam. W. Neven



**Voorzitter Ad Jacobs ontving als eerste het jubileumboek uit handen van sinterklaas.**



**Ook de bestuurders van Nassau en Hertog kregen een exemplaar uitgereikt.**



**Op de sinterklaasviering was ook aan de kleinsten gedacht.**

*Proef het spoorverleden in Baarle-Grens op zondag 23 april*

# Startschot Bels Lijntje 150 jaar

HARRY BENSCHOP

*Zondag 23 april wordt op het grensstation van Baarle-Grens/ Weelde-Station het startschot gegeven voor 'Bels Lijntje 150 jaar'. Op 1 oktober van dit jaar is het precies 150 jaar geleden dat de eerste treinen tussen Turnhout en Tilburg reden. Alle reden om er in 2017 uitgebreid bij stil te staan.*

Al meer dan 25 jaar is het 'Bels Lijntje' een gekend toeristisch fietspad. Niet echt veel herinnert de fietser nu nog aan het spoorverleden. En ook de naam 'Bels Lijntje' zegt veel mensen niets. Hoe komt het trouwens aan zijn naam? Het voormalig grensstation is de plaats waar zondag 23 april het startschot wordt gegeven van Bels Lijntje 150 jaar. Dat wordt gecombineerd met Erfgoeddag in Vlaanderen en de Opening van het Toeristisch Seizoen van de VVV's van Baarle, Ravels en Turnhout. Iedereen is uitgenodigd die dag eens kennis te maken met het spoorverleden van deze – ook voor veel Baarlenaren weinig bekende – plek en meer te weten te komen over het hele Bels Lijntje.



We zullen er in de volgende nummers van Van Wiskaante zeker nog op terugkomen.

## **Spoorverleden tastbaar**

Anderhalve eeuw Bels Lijntje wordt aangegrepen om het spoorverleden weer tastbaar te maken. Niet alleen op de plaats waar het grensstation heeft gestaan, maar langs de hele lijn van Turnhout naar Tilburg. Routeschildjes gaan je over de volle dertig kilometer herinneren aan de spoorlijn en attenderen je op hetgeen er en nu nog te zien is. Ook een tiental rustpunten laten er eind dit jaar geen misverstand over bestaan dat je over een oude spoorlijn fietst.

## **Baarle-Nassau-Grens en Weelde-Etat (Staat)**

Bijna veertig jaar na de eerste treinen is er op de rijksgrens een groot goederenemplacement aangelegd plus een imposant reizigersstation. Vrijwilligers vanuit de heemkun-

dekringen aan beide zijden van de grens hebben de afgelopen maanden ervoor gezorgd dat het meer dan 350 meter lange perron weer perfect zichtbaar is. Ook de draaischijf waar de Nederlandse locomotieven keerden, spreekt door hun inzet weer tot de verbeelding. Maar er komt veel meer: een panorama geeft de bezoeker van de site een beeld hoe de omgeving er zo'n eeuw geleden uitzag; eigenlijk onvoorstelbaar als je nu om je heen kijkt. Met twee spanten worden de afmetingen van het stationsgebouw verbeeld: in die tijd het derde grootste station van Nederland en dat op deze plek, toentertijd 'mid-den in de hei'.

## **Tentoonstelling**

Het Bels Lijntje heeft niet gebracht wat er van werd verwacht. Al in 1934 werd het reizigersvervoer gestaakt. De laatste goederentreinen – op het laatst nog maar één per dag – reden in 1973. Toch is de betekenis van de spoorlijn voor de streek niet te miskennen. Op Erfgoeddag zondag 23 april wordt een tentoonstelling over 150 jaar Bels Lijntje geopend waar je veel van de geschiedenis te weten komt. Maar er gebeurt die dag nog veel meer aan de grens. Lees het programma op de pagina hier-naast.

# Programma 23 april Baarle-Grens/Weelde-Station

Zondag 23 april van 10.00 tot 17.00 uur op het voormalige grensstation aan de grens, langs het Bels Lijntje, aan het eind van de Stationsstraat in Weelde-Station.

## Tentoonstelling

De hele dag kun je binnenlopen in een oplegger voor '150 jaar Bels Lijntje'. Op het station krijg je een voorproefje van het bijna dertig meter lange panorama. Je kunt verder 'selfies' maken tegen unieke achtergronden van stations van het Bels Lijntje.

## Gegidste wandelingen

Met een gids kun je verschillende uitstapjes maken:

- Op excursie 1 kom je alles te weten over het grote grensstation. Je loopt met een gids over het reizigersperron en ontdek je de draaischijf. Vertrek elk half uur vanaf 10.30 uur.
- Op excursie 2 krijg je uitleg over de buurtschappen Baarle-Grens en Weelde-Station, beide – elk op eigen wijze – ontstaan als gevolg van de aanleg van het station in 1906. Je loopt langs (en binnen in) de eerste bebouwing, waaronder meerdere rijksmonumenten. Vertrek om 11.30, 13.30, 14.30, 15.30 en 16.30 uur.
- Op excursie 3 ga je de natuur in op het Belgisch deel van het emplacement.

Verzamelen voor de excursies bij de stand van Amalia in Het Spoorhuis. Voor iedereen is er een foldertje met informatie over excursie 1 en 2. Met het foldertje kun je de wandeling ook (later) op eigen gelegenheid doen.



Station Baarle-Nassau-Grens. Collectie Ad Jacobs

## Streekmarkt

Voor de Opening Toeristisch Seizoen organiseren VVV Baarle en Ravels) een grote markt waar lokale ondernemers hun producten tonen: van ijs tot schilderijen en alles er tussen in. Verder aandacht voor 'vergeten voedsel'.

## Animatie

Doorheen de dag muzikale optredens van Blue Wire (met treinvmuziek), harmonie St. Remy met majorettes, vendeliers en straattheater. De buurt organiseert activiteiten voor jong en oud. Er is een werkende aandrijving van een locomotief en je kunt telegrammen van de ene kant van het perron naar de andere kant sturen. Ook is er volop eet- en drinkgelegenheid.

## Erfgoedorganisaties

Vanzelfsprekend presenteren heemkundekring Amalia van Solms en Erfgoed Noorderkempen zich op deze dag. Amalia laat zien hoe zij omgaat met erfgoedtoerisme en landschapsbeheer.

## Bereikbaarheid

Best kun je er met de **fiets** over het Bels Lijntje naar toe gaan, vanaf Baarle-dorp ongeveer vijf kilometer. Er ligt die dag een fietsroute voor je klaar naar Poppel waar erfgoedvereniging Nicolaus Poppelius in 't Kaske een presentatie over 'Zorg' heeft. Vanuit Baarle-dorp en Turnhout is vanaf 10.00 uur een (gratis) pendeldienst met **oldtimerbussen** voorzien naar Baarle-Grens. Vertrek elk half uur vanaf het VVV-kantoor in de Nieuwstraat en de Grote Markt in Turnhout. De laatste bussen gaan rond 17.45 uur terug. Voor wie met de **auto** komt, volg vanaf de doorgaande weg in Weelde-Station de borden 'Bels Lijntje 150'. Parkeren aan de achterzijde van Snuffelland.

*Voor de activiteiten die zondag 23 april aan de grens plaatsvinden, werken de lokale en regionale erfgoedverenigingen, de lokale VVV's en Diensten Toerisme en de Stichting/vzw Bels Lijntje 150 jaar samen. Meer informatie op [www.bl150.eu](http://www.bl150.eu). Amalia houdt haar leden ook via de digitale nieuwsbrief op de hoogte.*

# Activiteitenkalender

## MAART

### Zondag 5 maart

Open Heemhuis van 10.30 tot 12.30 uur

### Dinsdag 7 maart

Lezing Gerard Otten, stads-gids in Tilburg over 'De grote vlucht – de vlucht naar Tilburg'. In 1914 bereikten meer dan tienduizend vluchtelingen langs de weg en per spoor Tilburg. Wat betekende deze enorme toestroom voor de toen nog kleine stad. Aanvang 19.30 uur in het Cultureel Centrum Baarle. (Deze lezing komt in de plaats van de eerder aangekondigde lezing van Tom Tacken aan de hand van zijn podcast Veertien Achttien over de Eerste Wereldoorlog).

### Dinsdag 21 maart

41ste Algemene Ledenvergadering Amalia van Solms. De agenda is opgenomen in deze Van Wirskaante in de rubriek 'Amalia aan het werk'. Aanvang 19.30 uur in het Cultureel Centrum Baarle.

## APRIL

### Zondag 2 april

Open Heemhuis van 10.30 tot 12.30 uur

### Zondag 9 april

Eerste Vroege Vogeltocht. Vertrek om 8.00 uur vanaf het Heemhuis.

### Zondag 23 april

Erfgoeddag Baarle-Grens. Dit jaar staat Erfgoeddag in het teken van 150 jaar Bels Lijntje. De hele dag zijn er van 10.00 tot 17.00 uur activiteiten op het voormalig station aan de grens. Wat er die dag te doen is te lezen op de vorige pagina. Je kunt er gemakkelijk komen: vanaf 10.00 uur vertrek er de hele dag een (gratis) oldtimerbus vanaf het VVV-kantoor in de Nieuwstraat naar Baarle-Grens. Of je pakt de fiets.

### Zaterdag 29 april

Wandeling van ca. 15 km, vertrek om 9.00 uur vanaf het heemhuis.

## MEI

### Zondag 7 mei

Open Heemhuis van 10.30 tot 12.30 uur

### Maandag 8 mei

Vredesdag voor 69 leerlingen van de Akkerwinde

### Donderdag 11 mei

Vredesdag voor 72 leerlingen van de Horizon, het Spoor, de Bernardusschool en de Regenboog.





### Donderdag 11 mei

Eerste zomervandeling van 2017. Een wandeling van ca. 7 kilometer door ons heem. Vertrek om 19.00 uur vanaf de kerk van Ulicoten.

### Vrijdag 12 mei

Vredesdag voor 74 leerlingen van de Vlinder.

### Vrijdag 19 mei

Fietstocht naar Hoogstraten.

### Zondag 28 mei

Tweede vroege vogeltocht, vertrek om 5.00 uur vanaf het heemhuis.



De foto's zijn genomen tijdens de Vredesdagen 2015.

## Heemreis en lokale heemdag 2017

De uitstapjes waar veel leden van Amalia naar uit kijken zijn de jaarlijkse heemreis en de lokale heemdag. Dit jaar organiseert Amalia zelfs twee heemreizen: eentje naar Aubel en Luik en eentje naar Delft. Noteer vast de data in je agenda:

- **Zaterdag 10 juni** naar de cisterciënzerabdij Val-Dieu in Aubel en Luik (vertrek 7.15 uur, terugkomst 19.30 uur)
- **Zaterdag 26 augustus** naar Delft

De lokale heemdag valt dit jaar op **vrijdag 23 juni**, aanvang 12.00 uur in het Cultureel Centrum, afsluiting met een diner.

*Eind april valt bij elk lid van Amalia een programmaboekje in de bus waarin de heemreizen en de lokale heemdag uitgebreid worden beschreven. In dat boekje zitten ook de antwoordstrookjes waarmee u zich kunt opgeven. Vanaf het verschijnen van het programmaboekje kunt u zich ook via de email of telefonisch opgeven.*

Amalia van Solms

wordt voor dit tijdschrift ondersteund door:



ADVIES

van Kaam & Peeters  
ADMINISTRATIE

Baarleseweg 14a | 5113 TA Ulicoten  
T +31 (0)13 519 96 61  
[www.vankaam-peeters.nl](http://www.vankaam-peeters.nl)

UW RESULTAAT, ONZE PASSIE

Gulickx  
schoenen

Nieuwstraat 1  
5111 CV Baarle-Nassau  
013-5079376  
geopend van dinsdag t/m zondag

Trendy en comfortabele schoenen  
voor het hele gezin

[WWW.GULICKXSCHOENEN.NL](http://WWW.GULICKXSCHOENEN.NL)



Ramen en deuren alu-pvc-hout  
Zonwering-rollluiken-garagedeuren  
Aannemingswerken - schrijnwerkerij

## Haneveer b.v.b.a.

Wiekenweg 15 Baarle Hertog T: 0032-014-690000

---

### MUSEUM VERGANEGLORIE

Turnhoutseweg 10A • 2387 • Baarle-Hertog • T: 014-699832



**Aanleg en onderhoud van tuinen**

**Binnen- en buitenhuis  
schilderwerk**

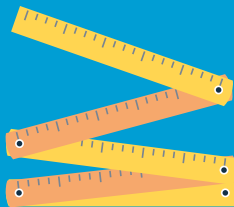
**Professioneel verfspuit werk  
voor wanden en plafonds**

**Klussen in en om het huis**

**[www.robvis.nl](http://www.robvis.nl)**

**+31 (0)6 11 287 280**

Maatwerk voor elke client



BOLSCHER & SMITS



Generaal Maczeklaan 40  
5111 XC Baarle-Nassau

(013) 507 87 45 info@bsnotaris.nl  
[www.bolschersmitsnetwerknotarissen.nl](http://www.bolschersmitsnetwerknotarissen.nl)

In het grensgebied van Nederland en België ligt Baarle-Nassau. Hier vindt u Koninklijke Drukkerij Em. de Jong: specialist in drukwerk voor de retail. Het familiebedrijf werd opgericht in 1906 en groeide uit tot één van de belangrijkste en meest omvangrijke drukwerk-specialisten van Europa.

# Onbegrensde mogelijkheden




Van digitaal drukken tot vellen-offset op klein en groot formaat, daarnaast rotatie-offset: heat-set-èn krantenrotatie. Bij Koninklijke Drukkerij Em. de Jong vindt u alles onder één dak. Een succesvolle filosofie, die aansluit op de vraag van alledag. Betrouwbaar, snel en hoge kwaliteit tegen de scherpst mogelijke prijs.



**Koninklijke  
Drukkerij Em. de Jong**

Visweg 8  
Postbus 8  
[www.emdejong.nl](http://www.emdejong.nl)

5111 HJ Baarle-Nassau  
5110 AA Baarle-Nassau  
[drukkerij@emdejong.nl](mailto:drukkerij@emdejong.nl)

 088-6655555  
 Fax 013-5079100  
 014 - 690324